

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEFSİR BİLİM DALI)

KUR'AN'DA AYET VE AYET BÜTÜNLÜĞÜ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Gıyasddin ARSLAN

HAZIRLAYAN

Abdülbaki GÜNEŞ

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEFSİR BİLİM DALI)

KUR'AN'DA AYET VE AYET BÜTÜNLÜĞÜ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği /oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ BAŞKANI

Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin ASLAN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Cevdet KILIÇ

Tasdik Olunur

.... / /

Elazığ – 2005

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KUR'AN DA AYET ve AYET BÜTÜNLÜĞÜ
ABDULBAKİ GÜNEŞ
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEFSİR BİLİM DALI)
2005; Sayfa: 1 - 96

Bu tezde ayet kavramının sözlük ve terim anlamlarıyla birlikte Kur-an'da hangi anlamda kullanıldığını ortaya koyduktan sonra, ayet bütünlüğünü şu yönleriyle ele aldık: Ayetin anlamsal ve lafız bütünlüğü... Anlamsal bütünlük başlığı altında, ayetin kendi iç bütünlüğü ve diğer ayetlere olan bütünlüğü incelendi. Ayetin lafız bütünlüğü barlığı altında da, Kur-an'da hiçbir zaid kelimenin olmadığı, her ayetin lafız itibariyle bir bütün olarak bir seferde indiği ve Kur'an ayetlerinin lafızlarıyla manası arasında mükemmel bir ilişkinin bulunduğu örnekleriyle birlikte açıklamaya çalıştık.

Kur-an'ın doğru anlaşılıp yorumlanabilmesi için, ayetlerin yer aldığı bağlamları içinde ve bütünlüğü göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekir. Aksi takdirde bağlamından koparılan ve bütünlüğü göz ardı edilerek yorumlanan bir ayetten, Kur-an'ın vermek istediği mesaja ters bir hüküm çıkarılabilir. Zaten İslam tarihindeki fikir ayrılıkları derinlemesine incelendiğinde, bu ayrılıkların en önemli sebeplerinden birin de ayeti siyak ve sibakından (bağlamından) çıkararak metin içerisinden soyutlayıp ele almak ve ona parçacı bir şekilde yaklaşmak olduğu görülecektir. İşte bu tezimizde, bütün bu konulara dikkatleri çekip incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Ayet, Lafız, Mana, Bütünlük

SUMMARY
MASTERS THESIS
THE VERSE AND COMPLETENESS OF THE VERSE
OF THE QUR'AN
ABDULBAKİ GÜNEŞ
UNIVERSITY OF FIRAT
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
INTERPRETATION MAINSCIENCE BRANCH

In this thesis after putting out in which meaning the concept “of the verse” has been used together with its dictionary and term meaning, we took the verse’s completeness as the following: The semantic completeness and word completeness of the verse. Under the headline of the semantic completeness the completeness of the verse was studied with other Verses. Under the unity of the words, it was understood that there hadn’t been an unnecessary word in the Qur’an that every verse was revealed as an integrity that there has been an excellent harmony among the verses of the Qur’an and the meaning of the words.

In order to understand and interpret the Qur’an, the verses must be evaluated in the links and completeness. Otherwise the verses that are separated from their links and which completeness are regarded can be misinterpreted. When the contrastive thoughts are studied deeply in the Islamic history one of the most important contrastive reason of this is to take the verse from its original. Meaning and interpret it. In this thesis we studied these kinds of subjects carefully.

Key Words: Verse, Words, Meaning, Completeness

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
B. Araştırmanın Amacı.....	2
C. Araştırmanın Metodu.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

AYET.....	4
1. Ayetin Lûgat Anlamı.....	4
2. Ayetin Terim Anlamı.....	5
3. Ayetin Kur'an –ı Kerim'de Kullanıldığı Anlamları.....	8
4. Ayet ve Surelerin Tertibi.....	9
a. Ayetin Tertibi.....	9
b. Surenin Tertibi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

AYET BÜTÜNLÜĞÜ.....	14
A. KUR'AN'IN BÜTÜNLÜĞÜ.....	14
1. Kur'an'a Bütüncül Yaklaşmanın Faydaları.....	17
2. Kur'an'a Bütüncül Yaklaşımı Engelleyen Faktörler.....	20
B. AYETİN BÜTÜNLÜĞÜ.....	26
1. Ayetin Anlamsal Bütünlüğü.....	26
a. Bir Ayetin Kendi İçindeki Anlam Bütünlüğü.....	38

b. Ayetler Arasındaki Anlam Bütünlüğü (Bağlam).....	50
b.1. Münasebet Bağlı Kolay Bir Şekilde Kurulabilen Ayetler.....	53
b.2. Münasebet Bağlı Yardımcı Bilgilerle Kurulabilen Ayetler.....	57
a. Benzerlik (Tanzir) İlişkisi Açısından Ayet Bütünlüğü.....	57
b. Karşıtlık (Zıddiyet) İlişkisi Açısından Ayet Bütünlüğü.....	58
c. Ara Söz (İstitrâd) Kullanımı Açısından Ayet Bütünlüğü.....	59
2. Ayetin Lafız Bütünlüğü.....	64
a. Nüzul Açısından Ayet Bütünlüğü	67
b. Zaid Harf ve Kelime Bulunmaması Açısından Ayet Bütünlüğü..	72
3. Ayette Lafız ve Mana Bütünlüğü.....	76
4. Ayetlerdeki Ses Mana Bütünlüğü.....	82
a. Ayetleri Oluşturan Harflerin Ses ve Anlam İlişkisi.....	83
b. Ayetlerin Tilavetindeki Ses-Anlam İlişkisi.....	84
c. Kırâat Farklılıklarındaki Ses ve Anlam İlişkisi.....	84
d. Tecvid Kaidelerindeki Ses ve Anlam İlişkisi.....	85
SONUÇ.....	88
BİBLİYOGRAFYA.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	96

ÖNSÖZ

Din bir ihtiyaçtır. Kur'an-ı Kerim en son dinin kitabıdır. Bu kitap insanlığın hidayet ve mutluluğunu amaç edinmiştir. Bu amaca ulaştırmak için evrensel prensipler getirmiştir.

Tabi ki Kur'an'ın sunmuş olduğu evrensel değerlere uyabilmek için, Kur'an'ın doğru anlaşılıp doğru yorumlanması gerekir. Aksi taktirde Kur'an adına telafisi mümkün olmayan bir çok yanlışlıklar ve hatalar yapılabilir. Nitekim İslam tarihinde Kur'an adına ortaya çıkan bazı fırkaların İslam toplumunda ne onulmaz yaralar açtıkları bilinen bir gerçektir. Onların niyetleri iyi idi, fakat takındıkları tavırlar ve sergiledikleri eylemler yanlıştır. Bu yanlışlıkta da Kur'an'ı doğru algılayamamalarından kaynaklanıyordu. Şunu unutmayalım ki eğri cetvelle doğru çizgi çizilmez. Öyleyse hakikate ulaşabilmek için, Kur'an ayetlerini ön yargıdan uzak, siyak ve sibakına uygun, bütüncül bir yöntemle inceleyip yorumlamak gerekir.

Ayet ve ayet bütünlüğünü incelemeye çalıştığımız bu tezimiz, iki bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde “ayetin” lugat anlamını ve terim anlamıyla birlikte Kur'an-ı Kerim'de hangi anlamlarda kullanıldığını örnekleriyle birlikte vermeye çalıştık. Ayet bütünlüğünü ve ayetler arasındaki tenasüp ve insicamın bir anlam ifade edebilmesi için Kur'an'ın tertibinin vahye dayalı (tevkifi) olması gerekir. Bunun için de ayet ve surelerin tertibinin ictihadi mi, tevkifi mi olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Tabi ki ayet Kur'an'ın bir cüzü olduğu için, önce Kur'an'ın bütünlüğünü incelemekle başlamak gerekir. Bunu için, Kur'an'ın bütünlüğü ve bütüncül yaklaşımı engelleyen faktörlerin neler olduğunu, bütüncül yaklaşmanın ne gibi faydalar sağladığını özlü bir şekilde ikinci bölümde izah etmeye çalıştık.

Ayet bütünlüğü başlığını taşıyan kısımda ise, ayetin anlam bütünlüğü adı altında önce bir ayetin kendi içindeki anlam bütünlüğünü sonra da ayetler arasındaki anlam bütünlüğünü ortaya koymaya çalıştık. Ayetin lafız bütünlüğü ana başlığı altında da her ayetin bir bütün olarak indiğini, Kur'an'da zait

lafızların olmadığını ve Kur'an ayetlerinin lafızlarıyla manası arasında bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmamızı hazırlarken araştırma metodu ve konu ile ilgili kaynaklara ulaşma konusunda bize yardımlarını esirgemeyen danışman hocam, Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN'a teşekkür ederim.

Abdülbaki GÜNEŞ
ELAZIĞ–2005

KISALTMALAR

age.	– Adı geçen eser
Bkz.	– Bakınız
C.	– Cilt
ev.	– eviren
s.	– Sayfa
trs.	– Basın tarihi yok
by.	– Basın yeri yok
TDV.	– Türkiye Diyanet Vakfı
agm.	– Adı gecen makale
vb.	– Ve benzeri
Yay.	– Yayın evi (yayınlar)
YYİF.	– Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
M.. İFAV.	– Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Thk.	– Tahkik eden
Trc.	–Tercüme eden

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Önemi

İnsanlık için bir hidayet kaynağı olarak gönderilen ve evrensel mesajlar içeren Kur'an-ı Kerim, Allah'ın Kelamı olması hasebiyle çelişkilerden uzaktır. Bir olan Allah'ın Kelamında da birlik ve bütünlük vardır. Müslüman'ların toptan Allah'ın kitabına sarılmalarını ve tefrikaya düşmemelerini öğütlüyor. Bu birlikteliğin sağlanıp tefrikanın ortadan kaldırabilmesi için Kur'an'ın doğru okunup mâkul bir şekilde yorumlanması gerekir. Bu itibarla önce peşin fikirlerden sıyrılmalıyız. Kur'an'ın bütün ayetleri üzerinde düşünüp, her bir ayet ve ayetlerdeki birimlerin birbirleriyle olabilecek ince irtibatlarını göz önüne alıp Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde meseleye yaklaşmak gerekir.

Bu araştırmamızda Kur'an'da ayet ve ayet bütünlüğü konusunu incelemeye çalıştık. Bir şeyin parçalarını iyice tanıyıp kavramadan bütünlüğünü kavramak çok zordur. Onun için Kur'an'ın anlaşılabilmesi için öncelikle ayetlerin sağlıklı bir tahlilinin yapılması gerekir. Biz de bu çalışmamızda bir ayetin kendi içinde nasıl bir bütün olduğunu, kendinden önce ve sonraki ayet veya ayetlerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Yine ayetin lafız bütünlüğü konusunda, Kur'an'ın her bir kelime veya cümlesinin en güzel bir şekilde, siyak ve sibakına uygun bir şekilde yerleştirilmiş olduğunu; bu kelimelerden birinin yerininin değiştirilmesi durumunda anlamda da değişimin olacağını ortaya koymaya çalıştık. Aynı şekilde Kur'an lafızlarıyla manası arasında mükemmel bir uyumun olduğu, Allah'ın ifade etmek istediği manaya en uygun sözcüğü seçtiğini delilleriyle ortaya koymaya çalıştık.

Eğer ayetler, siyak ve sibaklarına uygun bir şekilde bütünlük ilkesine de riayet edilerek yorumlanırsa Müslümanlar arasındaki bir çok ihtilaf ve tartışma kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Yine Allah'ın bizden istediği hayat modeli, ancak Kur'an ayetlerinin doğru yorumlanması neticesinde oluşturulabilir.

B. Araştırmanın Amacı

Kur'an'ı doğru anlamak ve yorumlamak her devirde yaşayan Müslümanların temel görevlerinden biridir. Çünkü dini yaşam, Kur'an'ı yaşamaktan, onun koymuş olduğu hayat prensiplerine uymaktan geçer.

Kur'an'ı doğru anlama ameliyesi, ona bütüncül bir bakışla yönelmeyi zorunlu kılar. Özellikle her hangi bir konuda hüküm çıkarırken tek bir ayeti veya ayetin bir kısmını değil, ayetin bütünü ve hatta diğer ayetlerle ilişkisini tespit ettikten sonra hüküm verilmelidir. Aksi taktirde siyak ve sibakından koparılarak ele alınan bir ayetten İslam'a ters hükümler çıkarılabilir. Kur'an'da ayetlerin her biri bir siyakta cereyan eder. Çünkü belîğ olan her ifadede olduğu gibi Kelamullah'ta da birbiriyle ilgisiz sözler yan yana gelmez.

Bu çalışmamızın amacı, Kur'an'ın bir bütün olduğu ve tutarlılığından hareketle onun, bütün birimlerinin mutlaka kendi bütünlüğü içinde anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktır. Çünkü, Kur'an ayetleri açıklanıp yorumlanırken gerekli olan bu husus zaman zaman kimi çevreler tarafından yerine getirilmediği için ihtilaflar çok ciddi boyuta varmış, anlamsızca zıtlaşmalara yönelinmiş ve hatta iş düşmanlık boyutuna kadar vardırılmıştır.

C. Araştırmanın Metodu

Çalışmamıza, öncelikle “ayetin” lugat ve terim anlamlarını çeşitli tefsir ve lugat kitaplarına müracaat ederek, vermeye çalıştık. Daha sonra “ayet” kavramının Kur'an-ı Kerim de hangi anlamlarda kullanıldığını tespit edip örnekleriyle birlikte vermeye çalıştık.

Araştırmamızın bel kemiğini oluşturan “ayet bütünlüğü” ilkesini açıklamaya geçmeden önce, ayet ve surelerin tertibinin içtihadı mı, tevkifi mi olduğunu konuyla ilgi çeşitli kaynakları tarayarak ortaya koymaya çalıştık. Çünkü ayetler ve sureler arasında tenâsüp ve insicamın bulunduğu fikrinin bir anlam ifade edebilmesi için tertibin tevkifi (vahye dayalı) olması gerekir. Aksi taktirde tenâsüp ve insicamdan bahsetmek anlamsız olur. Bundan dolayı önce

ayet ve surelerin tertibinin tevkiî olduğunu – sureler hakkında ihtilaf olmasına rağmen – özlü bir şekilde delilleriyle ortaya koymaya çalıştık. Ardından Kur'an'ın bütünlüğü ilkesini, Peygamber Efendimizin tefsir metodundan da örnek vererek kısaca açıklamaya çalıştık.

Kur'an metninin, parçaları birbiriyle bağlantılı yapısal bir birlik oluşturduğu ilkesinden hareketle ayetin hem kendi iç bütünlüğü, hem de diğer ayetlerle olan ilişkisini örnekleriyle birlikte ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamız esnasında Kur'an'ın manasıyla lafzı arasında da mükemmel bir ilişkinin olduğunu gördük ve bunu da ayrı bir başlık altında zikrettik.

Bu çalışmamızda mümkün olduğunca tefsir ilminin temel kaynaklarından istifade ederek konumuzu açıklamaya çalıştık. Bunun yanında Hadis, Fıkıh, Kelamla ilgili eserlerden de gerekli görüldüğü kadarıyla istifade etmeye çalıştık. Yakın dönem ve çağdaş yazarların eserlerinden de imkânlarımız ölçüsünde yararlanmaya çalıştık.

Bu çalışmamızda “münasebet” kavramını “bütünlük” kavramıyla aynı anlamda kullandık. Çünkü araştırdığımız birçok kaynakta – özellikle tefsirin temel kaynakları – “ayet ve sureler arasındaki münasebet” deyiimiyle bütünlüğün ortaya konmaya çalışıldığını gördük ve buna çalışmamızın içerisinde de değindik.

BİRİNCİ BÖLÜM

AYET

1. Ayetin Lûgat Anlamı

İbni Manzur'a göre ayet, "alâmet" demektir. Halil bin Ahmed'e göre ayetin vezni "Fealetûn" dur. Onun dışındakilerin görüşüne göre ise "ayet" kelimesinin aslı "eyyetûn" olup "Fa'letûn" veznindedir. Ayet kelimesinin çoğulu "Âyât ve Ay" dır.¹

Zerkani'ye göre ise ayet sözlükte, "mucize, alamet, ibret, acayip iş, cemaat, burhan ve delil" anlamına gelir.²

Ayetin lûgattaki asıl anlamı, "bir şeyin ve bir amacın mevcudiyetinin gösteren alamet" tir. Buna bağlı olarak " açık alamet, delil, ibret, işaret" gibi anlamlara da kullanılmıştır.³

Ayet Arapça bir kelimedir. Çoğulu "Âyât" tır. Açık alamet manasınadır. Türkçe'de "Bellek", Farsça da "nişâne "kelimesiyle ifade edilir. Alâmet, zahir ve açık demek olunca, ayet onun daha zahiri demektir. Mesela, dağ alamet ise,

1. Cemaleddin Muhammed Bin Mükerrrem İbni Manzur, **Lisânu'l – Arap**, Dâru'l – Fikr Beyrut 1990, C. 14, s. 61.

2. Muhammed Abdulazim ez-Zerkâni, **Menâhilu'l- İrfan fi Ulûmi'l- Kur'an**, Darul- Fikr, Beyrut 1988 C. 1, s. 338. Başka kaynaklar için bkz. İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usulü**, TDV Yay., Ankara. 1989, s. 55; İsmail Karaçam, **Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri**, MÜ.İFAV Yay. İstanbul 1996, s.78; H. Mehmet Soysaldı, **Nüzülünden Günümüze Kur'an ve Tefsir**, Fecr Yay., Ankara 2001, s.83; Suat Yıldırım, **Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neş., İstanbul 1985, s.40; Osman Keskiöğlu, **Kur'an-ı Kerim Bilgileri**, TDV. Yay. Ankara. 1989, s. 126; İbrahim Mustafa, **Mu'cemu'l- Vasit**, Çağrı Yay., İstanbul. 1989, s. 35; Elmalılı M.Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser Neş., by., trs., Mukaddime s. 23 ; Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Beyan Yay. İstanbul. 1989, s. 75; Addurrahman Çetin, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul. 1982, s. 52; Ali Turgut, **Tefsir Usulü ve Kaynakları**, M.Ü. İFAV, Yay., İstanbul 1991, s. 96; Ali Ünal, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yay., İstanbul, 1989, s. 35; İbrahim Medkür, **el-Mu'cemu'l-Veciz**, Daru't-Tahrir, 1980, by. s. 32; Mustafa Ünver, **Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü**, Sidre Yay. Ankara, 1996, s. 110; Ragıb el-İsfahani, **Müfredatü Elfazı'l Kur'an**, Darü's- Şamiye, Beyrut, 1997, s. 102; Ahmet Ateş, Ayet, **M.E.B., İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1970, C. 2, s. 64; Muallim Naci, **Lügât-i Naci**, Çağrı Yay. İstanbul, 1995, s. 15; Şemsettin Sami, **Kamus-i Türki**, Çağrı Yay., İstanbul 2002, s. 61; Pars Tuğlacı, **Okyanus Ansiklopedik Sözlük**, Ayet Maddesi, Pars Yay. İstanbul, 1971, C. 1, s. 189; Yaşar Nuri Öztürk, **Kur'an'ın Temel Kavramları**, Yeni Boyut Yay. İstanbul, 1998, s. 44 – 48.

3. Yusuf Şevki Yavuz - Abdurrahman Çetin, **Âyet**, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul. 1997 C.4 s. 242-243.

zirvesi onun ayetidir. Güneş, bir gündüz ayeti; ay, bir gece ayetidir. Cami bir alamet ise; minare onun ayetidir.⁴

2. Ayetin Terim Anlamı

Terim anlamı itibarıyla ayet, surelerin içinde yer alan, başından ve sonundan ayrılan, bir veya birkaç cümleden oluşan kelimedir.⁵

Elmalılı M. Hamdi Yazır ise ayeti şöyle tanımlar: Kur'an'ın harflerinden bir fasıla ile ayrılmış olan zümrelerinden her birine bir ayet denilir ki bunlar Kur'an'ın nazmından birer cüz'ü tam teşkil ederler. Ayetlerin ekserisi bir veya birkaç cümleden müteşekkil müstakil birer kelimedir. Mamafih içlerinde bir cümle teşkil etmeyen müfret veya mürekkep mümtaz birer sıfat gibi kayıt halinde bulunanlar da vardır. Mesela Fatihadaki "er-Rahmanir-Rahim" bir ayettir, fakat bir cümle değil, iki sıfatı mümtazedir. Rahman suresindeki "müdhâmmatân" ayeti, bir kelimedir. Böyle iken bunlar bir kelime neşesi ile mustakillen okunabilirler, üzerlerinde vakıf olunabilir.⁶

Kur'an'daki en uzun ayet, tam bir sayfa tutan Bakara suresinin 282. ayetidir. En kısa ayeti üzerinde ise tam bir görüş birliği yoktur. Bunlar arasında; "Ve'd-duha" "Ve'l-Fecr", "Ya sin", "Er- Rahman" ve "Müdhammetan" lafızları zikredilmektedir.

Kur'an'da 6200'den fazla ayet vardır. Ancak bir tek rakam üzerinde ittifak yoktur. Bazı alimlerin durak saydığı yerleri bazılarının kabul etmemesi, bazı surelerin başında bulunan ve "Hurûf- u Mukattaa" adı verilen harflerin müstakil birer ayet sayılıp sayılmaması ve Bismelenin her surenin başında bir ayet kabul edilip edilmemesi gibi sebeplerden dolayı muhtelif sayılar öne sürülmüştür.⁷

Ayetlerin sayısı yuvarlak rakam olarak 6666 olarak belirtilmiş ise de bazı alimlerce daha az olarak kabul edilmektedir. İbni Abbas'dan da gelen rivayete göre ayet sayısı 6616 olmakla birlikte, daha çok kabul gören görüş bu sayının 6236 olduğudur.

4. Cengiz Yağcı, Ayet, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, Dergah Ofset, İstanbul 2000, C. 1. s. 240- 241.

5. ez-Zerkani, **Menahil**, C. 1, s. 339; Ali Turgut, **age.**, s. 86; **Şamil İslam Ansiklopedisi**, Ayet Maddesi, s. 240; Suat Yıldırım, **age.**, s. 41.; Mustafa Ünver, **age.**, s. 110; Ali Ünal **age.**, s. 35.

6. Elmalı M.Hamdi Yazır, **age.**, Mukaddime, C. 1, s. 24.

7. Abdurrahman Çetin, **age.**, s. 53; Suat Yıldırım, **age.**, s. 42.

Kur'an ayetlerinin tamamının 6200 kûsür olduğunda ittifak varsa da, Kıraat ekolleri arsında kûsuratta ihtilaf vardır. Kûfi Kıraata göre bu kûsur 36, Mekki'ye göre 20, Şâmi Kıraata göre 16, Medeni'ye göre 17 (veya 14 veya 10), Basri'ye göre de 4 (veya 5 veya 19) dur.

Yapılan taksime göre: 1-1000'er ayet emir, nehiy, vaad, vaid, haberler ve kısalılar, mesel ve ibretlerle ilgilidir. 2-500 ayet ahkamla ilgili, 3-100 ayet: Tesbih ve dua ile, 4-66 ayet ise: nasih ve mensuhla ilgili olmak üzere toplam ayet sayısı 6666'yı bulmaktadır.⁸

Ayetleri tayin etmek tevkifidir, vahye dayalıdır. Akıl ile bulunmaz. Bundan dolayı المص bir ayet sayıldığı halde, الم bir ayet sayılmaz. Basralılar ve Küfeliler arasında bu hususta ihtilaf vardır. Bazı ayetler tam bir hüküm ifade etmez. Bazı ayetlerde ise birkaç hüküm beyan olunur. Bir ayeti tam bir cümle gibi tutamayız.

Ayetler birbirinden "fâsıl", (durak) ile ayrılır ki, bu ayetin son kelimesi demektir. Bunun son harfine de "Fâsıla harfi" denir. Fasıla harfleri, Kur'an'da muayyendir. Çok defa en âhenkli olan "Nun" harfi gelir. Fasılalar, şiirin kafiyesi ve nesrin secileri gibi de değildir.

Ayetler inişlerine göre Mekki ve Medeni diye bir taksime uğradığı gibi "Muhkemât" ve "Müteşâbihat" diye de bizzat Kur'an tarafından ikiye ayrılmıştır. Mühkemat: Manası beyan edilmeye muhtaç olmayan, yahut yalnız bir tür mana verilebilecek açık ve muhkem manalı ayetlerdir.

Müteşâbihat: Surelerin başında bulunan Hurufu Mukattaa gibi manası anlaşılmayan veyahut türlü izah ve tefsirlere müsait bulunan ayetlerdir.⁹

Alimlerin çoğunluğuna göre ilk nazil olan ayetler Alak suresinin ilk beş ayetidir. Bu arada el-Müddesir, El-Fatiha ve Besmele'yi ilk nazil olanlar arasında sayanlar da mevcuttur. Son nazil olan ayetler hakkında tam bir ittifak mevcut değildir. Bu hususta Bakara 278, Bakara 281, Nisa 176, Tevbe 128-129, Nasr 1-3 ve Maide 3. ayetlerin son inen ayetler olduğu belirtilmiştir.¹⁰

Son devir İslam âlimlerine göre mutlak anlamda ayet başlıca iki kısma ayrılır:

8. Ali Turgut, **age.**, s.87.

9. Osman Kesioğlu, **age.**, s.126.

10. Ali Turgut, **age.**, s.88.

1 – Fiili Ayetler: kâinattaki sayısız çeşitlilik ve farklılıkları sürekli bir düzen ve kanuna bağlayan yaratıcının varlığını, birliğini ve yüce sıfatlarını gösteren ve yaratıkların taşıdığı özelliklerden çıkarılan delillerin tamamı bu tür ayetleri oluşturur. Bunlara “**kevnî**”, “**tekvinî**” veya “**ilmi ayet**” de denilir.

2 – Kavli Ayetler: Peygamberlere indirilen ilahi kitapların hepsi bu tür ayetlerdir. Bunlar fiili ayetlere işaret eder ve insanlar tarafından kolaylıkla anlaşılmalrı için gerekli açıklamaları ihtiva eder. Bunlara “teşriî”, “tenzili” veya “vahyi ayetler” de denir.¹¹

Kur’an’ın her bir ayeti mucizedir. Her ayet onları tebliğ eden peygamberlerin doğruluğuna birer delil, düşünen ve kafasını yoranlar için birer ibret; mucize oluşları ve değerleri itibarıyla de birer “emr-i acib (acaib iş)” dir. Ayet; harf, kelime ve cümlelerden oluştuğu için de cemaat manası taşır ve nihayet her biri ilim ve hidayet kaynağı olduklarından dolayı da Allah’ın kudretine, ilmine ve hikmetine, Allah elçisinin de sıdk ve doğruluğuna birer delil ve burhandırlar.¹²

Ayetin Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerin doğruluğunu ispat eden delil anlamında kullanışı ilk devir kelim âlimlerince de devam ettirilmiştir. Fakat sonraki dönemlerde onun yerine daha çok mucize terimi tercih edilmiştir.

Ayet kavramı mezhepler tarihi ve tasavvufda farklı anlamlarda kullanılmıştır. Mezhepler tarihinde ayet iki ayrı kullanım kazanmıştır. Biri ibni Tümer’in, mehdiliğini tastik eden tâbillerini sınıflandırması sırasında kullandığı “ayet-i aşere”, “ayet-i hamsin” ve “ayet-i seb’in” tâbirlerindeki ayet kelimesidir ki alamet manasına gelir. Diğer de İsna aşeriyye Şiası’nca ilahi hakikatlerin tercümanı ve Allah’ın yeryüzündeki alametleri gözüyle bırakılan âlimlere verilen “ayetullah” unvanındaki ayettir. Tasavvufta ise ayet, mahiyetleri farklı ve sayıları çok olan varlıkları gerçek ilahi birlik gözü ile bir tek varlık olarak müşahade etmekten ibarettir.¹³

11. Elmalı M. Hamdi Yazır, **age.**, C.1, s.569; Osman Keskiöğlü, **age.**, s.126.

12. Cengiz Yağcı, Ayet Maddesi, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, C.I, s. 240.

13. Yusuf Şevki Yavuz – Abdurrahman Çetin, Ayet Maddesi, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, C. IV, s. 243.

3. Ayetin Kur'an –ı Kerim'de Kullanıldığı Anlamları

Kur'an-ı Kerim de tekil ve çoğul şeklinde 382 defa geçen ayet kelimesi başlıca şu anlamlarda kullanılmıştır:¹⁴

a) Mucize: Peygamberlerin Allah tarafından görevlendirilmiş elçiler olduklarını ispat eden harikulade olaylar Kur'an-ı Kerimde ayet diye ifade edilmiştir.

سَلِّ بَنِي إِسْرَءِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ

“İsrail oğullarına sor, onlara nice apaçık ayetler verdik...”¹⁵

b) Alamet: Herhangi bir şeyin işareti anlamına gelen şeyler, ayet diye nitelendirilmiştir.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ

“Peygamberleri onlara (şöyle) söyledi: Gerçek onun hükümdarlığının açık alameti size o Tabut'un gelmesi olacaktır ki, içinde Rabbinizden bir sekinet vardır...”¹⁶

c) Delil: Kur'an-ı Kerimde Allah'ın varlığını ispat etmeyi amaçlayan delillerden çoğunlukla ayet diye söz edilir. Göklerin ve yerin belli bir düzende yaratılışı, yer kürenin canlıların yapısına elverişli hale getirilmesi, hayat kaynağı suyun gökten indirilişi vb. konular Kur'an'da Allah'ın varlığının delillerinden kabul edilir ve ayet kelimesi ile ifade edilir.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافُ السِّنِّكُمْ وَالْوَانِغُ

“Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması onun ayetlerindendir...”¹⁷

Bu ayette de “Ayet” kelimesi Allah'ın varlığının bir delili anlamında kullanılmıştır.

d) Acaib İş: Kur'an-ı Kerim Allah'ın koymuş olduğu tâbiat kanunlarına aykırı olarak sıra dışı bir şekilde yarattığı veya meydana getirdiği olaylardan bahsederken de “Ayet” kelimesi kullanır.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ

“Biz, İsa'yı ve annesini bir ayet kıldık. Onları akar suyu olan yerleşmeye uygun yüksek bir yere yerleştirdik.”¹⁸

14. İsmail Cerrahoğlu, age., s.55; TDV. İslam Ansiklopedisi, C.4, s.242; İsmail Karaçam, age., s.78.

15. Bakara, 2/211.

16. Bakara, 2/248.

17. Rum, 30/22.

18. Mü'minun, 23/50.

e) İbret Anlamında: Kur'an, Allah'ın yarattığı çeşitli varlıklardan ve olaylardan bahsettikten sonra bu bahsedilen şeylerden ders alınması gerektiğini işaret etmek için "ayet" kelimesini kullanır. وَمَا ذَرَأْنَا فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَذَكَّرُونَ

"Sizin için yerde çeşitli renklerle yarattığı neler varsa (onları da size müsahhar kılmıştır). Bunların her birinde öğüt alacak (iyi düşünecek) bir zümre için elbette birer ayet vardır." ¹⁹

4. Ayet ve Surelerin Tertibi

Kur'an ayet ve surelerin bir bütünlük arz ettiği (birbirleriyle münasebetlerinin bulunduğu) tezinin bir anlam ifade edebilmesi için ayet ve surelerin tertibinin tevkifi olduğunun, yani vahye dayandığının ispatlanması gerekir. Çünkü eğer tertip ilahi vahye dayalı ise o takdirde ayetler ve sureler arasında bir münasebet aramak anlamlı olur. Eğer Kur'an'ın tertibi icthadi ise bu takdirde Kur'anın parçaları arasında bir münasebet aramanın bir anlamı olmayacaktır. Bunun için konuya öncelikle ayet ve surelerin tertibinin içtihadı mı, yoksa tevkifi mi olduğunu ispatlamakla başlamamız gerekiyor.

Daha açık bir ifadeyle, şayet ayet ve sureler uygun olan siyaklarına yerleştirilmişlerse, başka bir ifadeyle ayet ve surelerin tertibi tevkifi yani ilahi iradenin idaresi altında gerçekleştirilmişse "Kur'ani birimlerin siyakları içinde anlaşılması gerektiği" ilkesinin Kur'an için bir anlamı olacaktır. Aksi takdirde birimleri gelişi güzel sıralanmış bir kitabın ayet ve sureleri arasında bir ilgi ve münasebet kurmaya çalışmak son derece zayıf ve zorlama bir yaklaşım olmaktan ileri geçmeyecektir.²⁰

a. Ayetlerin Tertibi

Ayetlerin tertibi, ilmi tâbiriyle, ittifaken ve icmaen tevkifidir, yani vahye dayalıdır. Bizzat Resul-i Ekrem tarafından, nazil olduğu vakit ayetler bugünkü şekilde tertip olunmuştur. Bunda hiç ihtilaf yoktur. Çünkü Resul-i Ekrem, "şu ayeti, şu ve şu ayetleri içeren surenin şurasına yazın" diye vahiy kâtiplerine

19. Nahl, 16/13.

20. Mustafa Ünver, **Kur'an-ı Anlamada Siyakın Rolü**, Sidre Yayınları, Ankara, 1996, s.84.

emrederdi. Onlar da o tertip üzere yazarlardı. Böylece bir surenin ayetleri vahyolunurken Sahib-i Vahiy tarafından Cebrail'in talimi üzere tertib edilmiştir.²¹ Suyuti, şu bilgilere yer verir: İcma ve nasslara göre ayetlerin tertibi tevkifidir. Bunda en ufak bir şüphe yoktur. Bu konuda icma olduğunu Zerkeşi "el – Burhan" isimli eserinde, Ebu Caferi'z-Zübeyr de "Munasebât" adlı eserinde nakletmiştir.

Ahmed b. Hanbel, hasen senedle Osman b. Ebî'l – As'ın şöyle dediği rivayet eder: Rasullah'ın yanında otururken gözlerini bir noktaya dikip yöneltti; sonra şöyle dedi: Cebrail geldi, bana şu ayeti إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ "Allah adaleti emreder...." (Nahl:90) şu suredeki yerine koymamı emretti.²²

Zerkani ayetlerin tertibi ile ilgili şöyle der: Kur'an ayetlerinin bugün Mushaflarda gördüğümüz şeklindeki tertibinin tevkifi olduğu (Peygamberimizin Allah tarafından bildirildiği şekliyle tertib ettiği) hususunda icma-ı ümmet hasıl olmuştur. Bu konuda içtihad ve re'ye yer yoktur. Cebrail Rasullah'a ayetleri indiriyordu ve her ayeti hangi sureye koyması gerektiğini de bildiriyordu. Sonra Peygamber bu ayetleri sahabelere okuyor, sonra vahiy katiplerine her bir ayetin bulunması gereken sure içinde yazılmasını emrediyordu. Peygamber efendimiz bu ayetleri sahabelere defalarca namazında ve vaazlarında bu tertip üzere okuyordu. Yine her yıl Peygamberimiz Kur'an ayetlerini baştan sona kadar Cebrail'e okuyordu. Bütün bu okuyuşlar, Mushaflarda bildiğimiz tertip üzere gerçekleşiyordu.²³

Görüldüğü gibi ayetlerin tertibinin tevkifi olduğu konusunda İslam âlimleri ittifak halindedirler. Aksini iddia eden hiç bir âlim yoktur.²⁴

21. Osman Keskiöglü, **Nuzûlinden İtibaren Kuran-ı Kerim Bilgileri**, TDV. Yay. Ankara 1989, s.105.

22. Celaluddin Abdurrahman es- Suyuti, **Kur'an İlimleri Ansiklopedisi** (Trc. Sakıp Yıldız; H. Avni Çelik), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1987, C.1, s.144.

23. M. Adûlazim ez- Zerkani, **Menahilül- İrfan fi Ulumi'l – Kur'an** , C.1, s. 346 -347.

24. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Muhammed Hamidullah, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, M.Ü. İFAV. Yay., İstanbul , 1993, s.50; Nasr Hamid Ebu Zeyd , **İlahi Hitabın Tabiatı**, Kitabiyat Yay. Ankara, 2001, s.196; Abdurrahman Çetin, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, Dergah Yay. İstanbul, 1982, s. 59; Muhammed A. Draz, **En Mühim Mesaj Kur'an**, (Trc. Suat Yıldırım), Işık Yay., İzmir, 1994, s.181; Mustafa Ünver, **Kur'an-ı Anlamada Siyakın Rolü**, Sidre Yay. 1996, Ankara, s.84; Halis Albayrak, **Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine**, Şule Yay., İstanbul, 1993, s.20; Suat Yıldırım, **Kur'an- ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1985, s.43; Said Havva, **el – Esas fi't – Tefsir** (Trc. M.Beşir Eryarsoy), Şamil Yayınevi, İstanbul 1989, , C.1, s.21; Ahmed Cevdet Paşa, **Muhtasar Kur'an Tarihi**, Hamaloğlu Yay., İstanbul 1985, s.75; İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usulü**, TDV. Yay., Ankara, 1979, s.56; Ali Turgut, **Tefsir Usulü ve Kaynakları**, İFAV, İst, 1991, s.88; İsmail Karaçam, **Kıraat İliminin Kur'an Tefsirindeki Yeri**, M.Ü.İFAV Yay., İstanbul, 1996, s. 79.

b. Surelerin Tertibi

Surelerin Mushaflardaki tertibinin tevkifi (vahye dayalı)mi, yoksa ictihadi mi olduğu konusunda üç ayrı görüş vardır. Zerkani bu konuda şöyle der: İslam âlimleri surelerin tertibi konusunda ihtilafa düştüler. Bu konuda üç ayrı görüş vardır:

BİRİNCİ GÖRÜŞ: Surelerin tertibinin tevkifi olmadığı, sahabenin ictihadına dayandığı görüşü. Bu görüşü savunanların ileri sürdükleri iki delil vardır. Birinci delil; Kur'an-ı Kerim'in Hz. Osman zamanında cem edilmeden önce, surelerin tertibi konusunda sahabenin Mushafları farklılık arz ediyordu. Eğer tertip tevkifi olsaydı Mushaflardaki surelerin tertibi farklı olmazdı. İkinci delil ise; Abdullah bin Abbas diyor ki: Hz Osman'a sordum: "Niçin mesaniden olan Enfal suresi ile (Miun) yüzlüklerden olan Bera' suresini yan yana getirdiniz ve hem neden aralarına "besmele " yazmadınız ve onu seb'i tivale koydunuz? " dedim. Hz. Osman cevabında dedi ki: "... Enfal suresi Medine'de ilk nazil olanlardandır. Fakat mevzuları Bera suresi ile birbirine benzer. Bana öyle geldi ki bunlar birbirlerine bağlıdır. Resulullah da bu surenin ondan olup olmadığını bize beyan etmeden irtihal buyurdular. İşte bu sebepten dolayı onları birbirine yakın koydum ve aralarına da "Besmele" yazmadım. Onu seb'i tivale koydum." Hz. Osman'ın bu tavrını surelerin tertibinin ictihadi olduğuna bir delil olarak ileri sürerler.

Zerkani, tertibin ictihadi olduğunu savunanların delillerini şöyle tenkit eder: Sahabilerin mushaflarının tertibinin farklı olması, onların Kur'an surelerinin tertibinin tevkifi olduğunu öğrenmelerinden öncesine dayanır. Zaten bu sahabîler Hz. Osman zamanında Kur'an-ı Kerim cem edildiğinde kendi Mushaflarını imha edip, Hz. Osman'ın cem ettiği İmam Mushaflarının tertibini benimsemişlerdir.

Benim kanaatime göre de sahabilerin mushaflarının farklı oluşu tertibin ictihadi olduğunun kesin bir kanıtı olamaz. Çünkü sahabiler Kur'an sayfelerinin kenarlarına açıklayıcı notlarda kaydediyorlardı. O Mushafları kendileri için özel hazırlamışlardı. Onların bağlayıcı bir yönü yoktur.

İKİNCİ GÖRÜŞ: Surelerin bütününün tertibinin tevkifi (vahye dayalı) olduğunu savunan görüş. Bu görüşü savunanlara göre surelerin tertibi ayetlerin tertibi gibi Resululah (s.a.v.)'in bildirmesine dayalı olarak tevkifidir. Bu görüşü savunanlara göre her sure Resululah (s.a.v.)'in emriyle bugünkü yerine koyulup tertip edilmiştir. Bu görüşü savunan âlimler, Hz. Osman zamanında yazılan Mushaf hakkında bütün sahabenin ittifak etmeleri, bu mushafa muhalefet eden hiçbir sahabenin bulunmamasını delil olarak gösterirler. Eğer surelerin tertibi icthadi olsaydı farklı tertiplerdeki mushafa sahip olan sahabiler, kendi Mushaflarına sarılır, ona dayanırlardı. Bilakis bundan kaçındılar ve kendi Mushaflarını imha ettiler. Hz. Osman'ın yazdırmış olduğu mushafa ve onun tertibine yönelip benimsediler.²⁵

Sureler arasındaki tenasub ve insicama baktığımızda Kur'an surelerinin tertibinin tevkifi olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır. Sureler arasındaki bu uyum, ancak tertibin tevkifi olması sonucu gerçekleşebilir. Biz de bu görüşü benimsiyoruz.

Usulü Fıkıhta uzun boylu münakaşa ve izah olunduğuna göre surelerin tertibi de sahih olan rivayete göre tevkifidir. Vahye müsteniddir. İbni Atiyye derki: surelerin birçoğunun tertibi Resulullah'ın hayatında belli idi. Seb-i tival, Hamim'ler, Mufassal gibi tâbirler var.

Bazıları, surelerin tertibi sahabenin icthadiyledir diyorsa da bu rivayet birinci rivayetle te'lif olur. Şöyle ki: Resulullah: "Bu sure şu sureden evveldir, şu sure ondan sonradır" diye gösterirdi. Hz. Peygamber bunları ashabına öğretir ve gösterirdi. Ancak Kur'an o tertip üzerine yazılarak sıralanmış değildi. Yazan heyet cem ederken Resulullah'ın işaret ve irşad buyurdıkları üzere o tertiple yazmışlardır. Heyet o belli tertip üzerine yazdı. Heyet tertip etti, rivayetlerinden maksud budur. Bazı sahabe bunu kendilerinden yapmadılar. Resulullah'ın tertibinin nasıl olduğunu araştırdılar ve öyle yazdılar. Böylelikle her iki görüşün arasını bulup te'lif etmek mümkündür. Yani hangi sıra ve tertip üzere olduklarını gösteren Resulullah'tır. O gösterilen tertip üzere sureleri yazan, işi yapan heyettir. İşin doğrusu da budur. Yoksa ashabın icthadiyla sureler tertiplenmiş değildir.

25. ez-Zerkani, age., C.1. s.353-354.

Surelerin birbirine bağlantısı çok yüksek bir remz ve mana taşır. Biten surenin sonu başlayan surenin başına en muhkem şekilde raptolmuştur. Ayetler ve sureler birbiri ardı sıra öyle sağlam bir şekilde bedii bir tarzda sıralanmıştır ki, onları asla yerinden oynatmaya gelmez. Onlara bu tertibi veren Allah-u zülcelal'dir. Buna beşer fikri nüfuz edemez. İnsanların mahsulü olan şeylerde böyle yüksek ahenk görülemez.²⁶

ÜÇÜNCÜ GÖRÜŞ: Bazı surelerin tertibinin tevkifi, bazı surelerin tertibinin ise sahabe ichtihadına dayalı olduğunu savunanların görüşü. Ne var ki, bu görüşü savunanlarda, hangi surenin tertibinin icdihadi, hangisinin ise tevkifi olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.²⁷

Surelerin tertibi konusunda sonuç olarak şunu söylemek istiyoruz. Tertib konusunda her üç görüşü incelediğimizde, bize en isabetli görüşün “tertibin tevkifi” olduğunu söyleyenlerin görüşü olduğu geliyor. İleri sürülen deliller ve sureler arasındaki uyum ve anlam ilişkisi, bir surenin başı ile önceki surenin sonu arasındaki münasebet, peşpeşe gelen iki surenin lâfzen aynı vezinde olması, bir suredeki cümlelerin, çoğunlukla diğer suredeki cümlelerle benzemesi göz önünde bulundurulduğunda tertibin tevkifi olduğunu savunan görüşü daha da güçlendiriyor.

Ebubekir el – Enbari şöyle der: Kur'an-ı Kerim önce bütün olarak dünya semasına indirildi. Sonra da yirmi küsür senede parça parça indirildi. Cebrail ayet ve suresinin yerini bildirdi. Surelerin bir biri ardına sıralanması, ayet ve harflerin sıralanması gibi olurdu. Bunların hepsi Rasulullah (A.S) tarafından yapıldı. Bir sureyi öne alan veya geriye bırakan, Kur'an'ın tanzimini bozmuş olur.²⁸

26. Osman Keskinoglu, **Nüzulünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri**, TDV.Yay., Ankara, 1989, s.107.

27. Ez – Zerkani, **age.**, C.1. s. 356.

28. Celaleddin es – Suyuti, **Kur'an İlimleri Ansiklopedisi**, C.1, s.147; Geniş bilgi için bkz. Bedruddin Muhammed bin Abdillâh ez- Zerkeşi, **el – Burhan fi Ulumi'l – Kur'an**, Darut – Turas, Kahire,1984 C.1.s. 260 ; İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir usulü**, , TDV.Yay., Ankara 1989, s.58 ; Ahmed Cevdet Paşa, **Muhtasar Kur'an Tarihi**, Hamaloğlu Yay., İstanbul 1985, s.72; Muhammed Hamidullah, **Kur'an-ı Kerim Tarihi** M.Ü.İFAV. Yay., İstanbul 1993 s. 50; Suat Yıldırım, **Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neş, İst, 1985, s.54 ; Mustafa Ünver, **Kur'an-ı Anlamada şiyakın Rölü**, Sidre Yay., Ankara 1996,s.84; Abdurrahman Çetin, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul, 1982, s.65 ; Muhammed A. Draz, **En Mühim Mesaj Kur'an**, Işık Yay., İzmir, 1994, s.181 ; Ali Turgut, **Tefsir usulu ve Kaynakları**, M.Ü.İFAV. Yay., İstanbul, 1991,s.90; Hasan Hanefi, **İslami İlimlere Giriş** (Trc. Muharrem Tan), İnsanYay., İstanbul, 2000, s. 15.

İKİNCİ BÖLÜM

AYET BÜTÜNLÜĞÜ

A. Kur'an'ın Bütünlüğü

Kur'an, çelişkiden ve tutarsızlıktan uzak, fikri insacamı sağlam bir kitap olarak karşımıza çıkar. Zaten ihtilafları çözümleyici olması bir yerde onun, kendi içinde tenakuzdan uzak bir yapıda olmasını icap ettirir. Girift bir mana örgüsüne sahip olan Kur'an'ın, kendisini tefsir etmesi, onun, kendi bütünlüğü içerisinde anlaşılması demektir. Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde anlaşılması, özellikle üç çerçevede gerçekleşmektedir. Bunlar; ayet çerçevesi, siyak-sibak çerçevesi ve Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesidir.²⁹

Tez konumuz olan ayet bütünlüğünün iyice anlaşılabilmesi için, Kur'an'ın bütünlüğünü ana hatlarıyla incelememiz gerekir.

Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılıp yorumlanabilmesi için Kur'an'ı, kendi bütünlüğü içinde değerlendirmek gerekir. İslam dünyasındaki bir çok problemin ve fikir ayrılığının temelinde, Kur'an'a parçacı bir yaklaşım metoduyla müracaat etmek yatmaktadır. Her bir fikir, düşünce ve inanç ekolü, kendi görüşünün doğruluğunu isbatlamak ve delillendirmek için konuyla ilgili sadece bir ayeti veya ayetin bir bölümünü ele alarak değerlendirmede bulunmuş ve sonuçta çeşitli problemler ortaya çıkmıştır.

Kur'an'ın Kur'anla tefsiri, başka bir ifadeyle Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde anlaşılması gerçeği, İslam'ın başlangıcından beri bilinen ve yeri geldikçe âlimlerce önemi vurgulanan bir husustur. Peygamber (s.a.v) de bu tür tefsirin ilk örneklerini vermiş ve bu örnekleriyle, Kur'an'ı yine Kur'an'la anlamamanın gereğine işaret etmiştir.³⁰

Sahabeden olan müfessirler başta olmak üzere daha sonra gelen müfessirlerde Kur'an'ı hep Kur'an'la tefsir ede gelmişlerdi. Görebildiğimiz kadarıyla, Kur'an'ın kendine has üslubu ve bilinen tertibi zaten onun, kendi bütünlüğü içinde anlaşılmasını bir zaruret olarak ortaya koymaktadır. Onun

²⁹. Halis Albayrak *age.*, s. 155.

³⁰. Halis Albayrak, *age.*, s. 11.

içindir ki, Kur'an-ı Kerim'i ister baştan sona ayet ayet tefsir etsin, ister herhangi bir konusunu açıklamaya çalışsın, isterse onun tercümesini yapsın hiçbir Kur'an müfessiri ve araştırmacısı, Kur'an'ı, yine kendi içyapısı içerisinde anlamaktan müstağni kalmamıştır.³¹

Kur'an'ın objektif olarak anlaşılabilmesi için onun ayetleri arasında bir anlam zinciri kurmak gerekir.³² İfadelerin aynı anda birden fazla bağlamla ilişkisi olabilir, bu bağlamların bazıları birbirleriyle kesişebilir. Kur'an yorumunda bağlam göz önüne alınırken bazen Kur'an'ın tamamı, bazen sure, bazen ayetler topluluğu, bazen de tek ayetin dikkate alındığı yerler olabilir, ya da değişik hükümler için bunların hepsinin veya birkaçının devreye girmesi gerektiği durumlar olabilir.³³

Bölümler birbiriyle bağlantılı bir yapı oluşturan Kur'an metninin bir bütün oluşunu³⁴ isbatlamak için, önceki alimlerin "münasebet ilmi" dedikleri ayetler ve sureler arasındaki ilişki ve uyumu ortaya koymaya çalışmak, Kur'an'ın doğru anlaşılmasına elbette çok büyük katkılar sağlayacaktır. Kur'an yorumcuları eğer bu hususu göz önünde bulundurmadan bir ayeti veya Kur'an'daki her hangi bir konuyu izah etmeye çalışırlarsa birçok zorluk ve sorunla karşı karşıya kalırlar.

Kur'an ayetleri arasındaki münasebet vechi, nerdeyse nüzül sebeplerinin yerini tutacak tarzda kurulmuştur. Zira nüzül sebepleri bilinmeyebilir veya bilindiği halde bize intikal etmemiş olabilir yahut da intikal ettiği halde yayılmamış olabilir. Ama metin göz önünde olduğundan, insan ister istemez münasebetler üzerinde düşünür.³⁵

Öyleyse öncelikle "Münasebet İlminin" ne olduğunu, ne anlama geldiğini açıklayalım. Münasebet, lugatta "yakınlık" anlamına gelir. "Fulanun yunasibu fulanen" demek, "falanca, falancaya yakın ve benzer" demektir. Nitekim kardeş, amcaoğlu vb. yakın akrabaya "nesib" denmesi de buradan gelir. Çünkü bu durumdaki iki kişi, arasındaki akrabalık bağı ile birbirine yakın olmaktadır... Ayetlerin başlarında ve sonlarındaki münasebet de böyledir. Bunun mercii-Allah

31. Halis Albayrak, *age.*, s. 12.

32. Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metot ve Kur'an'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi*, Ötüken Yay., İstanbul, 2002, s.77.

33. Kamil Güneş, *İslami Düşüncenin Şekillenişinde Akıl ve Nass*, İnsan Yay., İstanbul, 2003, s. 388.

34. Nasr Hamit Ebu Zeyd, *age.*, s. 199.

35. Suat Yıldırım, *age.*, s. 97.

en iyisini bilir-, aralarındaki anlam irtibatını sağlayan umum yada husus, akli yada hissi veya hayali vb. zihni bağlantılardan yahut da haber tarzında vuku bulan bir şeyi sıralanması gibi sıralanan harici türden bir irtibatın bulunmasıdır.³⁶

Herhangi bir ifadenin diğeriyle olan münasebeti deyişinden o iki ifadenin şekil, yapı ve ifade ettiği mana yönünden birbirine yakın, benzer ve uygun olması, aralarında bir irtibat veya alaka kurulması anlaşılmaktadır.³⁷ İşte ayetler arasındaki bu münasebet bağı, Kur'an ayetlerinin bütünlüğünü oluşturur. Her bir ayetin bir önceki veya sonraki ayet veya ayet guruplarıyla mutlaka bir ilişkisi vardır.

Sureler arasındaki uyumun araştırılması, genellikle yoruma dayalı çeşitli ilişkiler tesis etme çabası içerisinde Kur'an'a yönelik genel bir bütünlük oluşturmaya çalışmaktadır; ayetler arasındaki uyumun araştırılması ise, bizi doğrudan metnin enstrümental unsurlarına yönelik dilsel araştırmanın içine sokmaktadır. Burada göz önünde bulundurulması gereken şudur: "Münasebet" ilmi ne harici ilişkileri araştırır, ne de metin dışı delillere dayanır. Çünkü bu ilim dalında, metnin bizzat kendisi "delil"dir ve dilsel, akli veya maddi terkip yapısına bağlı olarak pasajları arasındaki ilişki ölçütlerini Kur'an'da yine metnin kendisidir. Bu söz konusu ilişkilerin, okuyucu ve yorumcunun aklını işletmesinden bağımsız "tematik" ilişkiler olduğu anlamına gelmez. Aksine bunlar da, okuma faaliyeti esnasında okuyucunun metninle olan diyalektiğinden kaynaklanan ilişkilerdir.³⁸

Evet, Kur'an metninin bölümleri arasındaki söz konusu ilişkiler (münasebet), gerçekte müfessirin kavrayışı ile metnin verileri arasındaki ilişkinin bir başka boyutundan öte bir şey değildir. Bunun için Fahreddin Razi gibi, bu konuda kafa yoran alimler çok mükemmel ilişkiler ortaya çıkararak, "Kur'an'ın Bütünlüğü" konusunda büyük hizmetler icra etmişlerdir. Zaten Kur'an da aklımızı kullanmamızı ve kendisini okuyup düşünerek ayetleri hakkında kafa yormamızı istemiyor mu?

Münasebet bilgisinin, bir takım kaidelerin geliştirilmesinden daha ziyade müfessirin çabasına ve i'cazu'l - Kur'an sahasında, bunun belağatla ilgili sırları

36. es-Suyuti, **Kur'an İlimleri Ansiklopedisi**, C. 1, s. 288; Nasır Hamid Ebu Zeyd. **age.**, s.197.

37. Mustafa Ünver, **age.** s 99.

38. Nasr H. Ebu Zeyd, **age.**, s. 206.

konusunda ve eşsiz beyan yönleri hususunda özel bir vukufiyet kazanmasına bağlıdır.

Ayrıca ayet ve sureler arasındaki bu ince ilgiyi ve münasebeti keşfedebilmek için Kur'an okuyan kimsenin, bazen edebi zevkini, bazen fitri mantığını, bazen de önceki bilgilerini devreye sokması gerekmektedir.³⁹

Bu izahtan sonra diyebiliriz ki; ardarda gelen, bu ayetteki münasebet ya kelimelerin birbirine bağlı oluşu, ya birinci ayetle mananın tamamlanmayışı, ya ikinci ayetin birinci ayeti tekid veya tefsir edişi, itiraz veya bedel olması yönüyle irtibat aranır ki bu, kabul edilen bir irtibattır. Ya da aralarında irtibat bulunmaz, herbiri birbirinden farklı müstakil birer cümle olur. Bu iki cümlede biri diğerine, ya hükümde ortak olan atıf edatıyla atfedilir, ya da edilmez. Eğer atfedilirse, aralarında ortak bir yön bulunması gerekir.⁴⁰

1. Kur'an'a Bütüncül Yaklaşmanın Faydaları

Şimdi de Kur'an ayetlerine bütüncül bir metotla yaklaşmanın faydaları üzerinde duralım. Niçin ayet ve surelere bütüncül yaklaşmak gerekir? Kur'an ayetlerinin, siyak ve sibaklarının göz önünde bulundurmada yorumlanmasının ve hüküm çıkarılmasının ne gibi olumsuz sonuçlarının olabileceğini görelim.

Konuyla ilgili Zerkeşi şöyle der: Ayetlerin münasebetlerini tayin etmek, ince ve zor bir iş olduğu için, müfessirlerin çok azı bu konuya ihtimam gösterdi. Bu konuyla en çok ilgilenenlerden biri olan Fahreddin Razi tefsirinde şöyle der: Kur'an'ın inceliklerinin çoğu, Kur'an'ın tertibinde ve (ayet ve surelerinin) irtibatında gizlidir.

Bazı âlimlere göre, kelamın bir kısmının diğer bir kısmıyla irtibatlı olması kelamın güzelliğindendir... Kadı Ebu Bekir ibn Arabi "Siracu'l-Müridin" adlı eserinde şöyle der: Kur'an'ın bazı ayetlerinin bazı ayetleriyle öyle bir irtibatı vardır ki, sanki bunlar tek bir kelime gibidir.⁴¹

Ayet ve sureler arasında ki münasebet (ilgi) iyi kavranırsa Kur'an'ın bütünlüğü de kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Kur'an-ı Kerimin lafız ve anlamı itibariyle mükemmel olması ve rakiplerini susturması bir nevi Kur'an'ın parçaları

39. Mustafa Ünver, *age*, s. 98

40. Celalettin es-Suyuti, *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi*, C. 1, s. 289.

41. Ez-zerkeşi, *age*, s. 36.

arasındaki bu uyum ve ahengin bir sonucudur. Çünkü ancak ilahi olan bir kelamın “parçaları arasında mükemmel bir irtibat olabilir.”

Suyuti de el-İtkan’ında şu bilgilere yer verir: Münasebetin faydası; cümleler arasında sıkı bir bağ kurmak, aralarındaki bu bağı kuvvetlendirmektir. Kurulan münasebetle cümlelerin durumu, kısımları arasında uygunluk bulunan sağlam bir binaya benzer.⁴²

Subhi es-Salih de şunları söyler: Münasebet ilmi büyük bir ilimdir. Kur’an’ın inceliklerinin ve güzelliklerinin çoğu münasebet ilminde korunmuştur. Kur’an’ın bir çok hükmü ve kanunları, münasebet ilminin ışığı altında tefsir edilmiştir.⁴³

Gerçekten de Kur’an ayetleri, siyak ve sibakı göz ardı edilerek yorumlanıp hüküm çıkarıldığında birçok hatayla karşı karşıya kalılabilmekte ve hatta Kur’an’ın ruhuna, vermek istediği mesaja yüzde yüz ters düşen sonuçlara ulaşılabilmektedir. İşte Kur’an ayet ve surelerine bütüncül yaklaşım, bu yanlışlığı bertaraf eder.

Kur’an’a bütüncül yaklaşmanın faydaları hakkında Said Havva ise şu özlü bilgilere yer verir: Ayet ve sureler arasındaki mevcut ilişkiyi tesbit etmek, Kur’an’ın i’cazının daha bir geliştirilmesi, Mekki Kur’an ile Medeni Kur’an arasında farklılık bulunduğu dair şüphenin çürütülmesi, Kur’an’ın bir takım sırlarının bilinmesi konusunda katkıda bulunması, ifade akışının (siyak) delalet ettiği pek çok manaların anlaşılması problemine yardımcı oluşu bu faydalardan bazılarıdır.⁴⁴

Kur’an’ın hükümlerini açıklama ve üslubu konusunda Abdulkerim Zeydan şu bilgilere yer verir: Bir hüküm, ihtar, te’kid ve önemini belirtmek için Kur’an’da bazen birden fazla yerde gelmiştir. Son olarak Kur’an hükümlerinin çeşitli surelerde dağınıklığı düşünülebilir. Hükümler bir yerde toplanmamıştır. Çünkü Kur’an, kanun kitaplarında alıştığımız şekillerden çok ayırdır. Hukuki meseleleri, kanuni hükümleri getirmesine rağmen hukuk kitabı değil, irşad, hidayet, ahlak, ibadet kitabıdır. Hükümlerin bir kısmı diğerleri ile bitişiktir. Mesela, geniş manada ahlaki hükümler muamelat hükümleri ile, ahiret hükümleri akide ile

42. es-Suyuti, *age.*, C. 1, s. 288.

43. Subhi’s-Salih, *age.*, s. 151.

44. Sait Havva, *age.*, C. 1 s. 25.

muttasıldır. Hükümlerin bir yerde toplanmayışı zarar vermez. Kur'an'ın çeşitli yerlerinde yaygın şekilde bulunuşu hükümlerin yeniden, gayet sağlam şekilde anlaşılmasına onlarla ilgili diğer hususları bilmeye yardımcı olur. Okuyucu Kur'an'dan her hangi bir parçayı okumaktan usanmaz, doymaz.⁴⁵

Kur'an'nın bütünlüğü konusunda Mevdudi şöyle der: Manasını bilmek ve anlamak istediğiniz ayetin önce Arap dili açısından kelimelerine ve cümle yapısına dikkat etmelisiniz. Sonra da onun siyâk ve sibâkına (kelime ve mana uyumu içindeki yapısına) bakacaksınız. Ayrıca o konuyla ilgili Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde bulunan ayetleri bir araya toplayarak, inceleme konusu yaptığınız ayetin hangi yorumu o ayetlere uygun düşüyor, hangi yorumu zıd düşüyor diye üzerinde düşüneceksiniz. Bu ölçü içinde, Kur'an-ı Kerim'in ne istediğini yine Kur'an'nın kendi mesajında anlamaya çalışmalısınız.⁴⁶

Kur'an'la herhangi bir ilişki kurmak isteyen okuyucu, araştırmacı veya mü'minin, Kur'anla yüz yüze gelmezden evvel sahip olması gereken en önemli donanımlardan birisi de Kur'an'ın nasıl konuştuğunu, nasıl bir dil kullandığını bilmesidir.

İşte bu bağlamda, Kur'an'ın ifade özelliklerini tahlil ederken “tarihsellik” ve “bütünlük” ilkelerinden yararlanmak durumundayız. Birincisi; “tarihsellik” bize, Kur'an'ın neden böyle bir ifade tarzı seçtiği ve ne demek istediği sorusunun cevabını ararken yardımcı olacaktır. İkinci ilke “bütünlük” ise, aynı/benzer ifadelerin kullanıldığı veya aynı fikri içeren Kur'an pasajlarının farkında olmamızı sağlayacak; böylece ilgilendiğimiz pasaja, bir bütün olarak Kur'an'a ters düşebilecek anlamlar verme tehlikesini ortadan kaldıracaktır.⁴⁷

Netice itibariyle Kur'an-ı Kerim bir bütün olarak ele alınıp incelendiğinde, müslümanlar arasında derin fikir ayrılıklarına yol açan ihtilafların önemli ölçüde azaltılabileceği ve Kur'an'ın ifade ettiği o çelişkisizlik niteliğine⁴⁸ ulaşma yolunda büyük mesafeler kaydedileceği kanaatindeyiz.

45. Abdulkerim Zeydan, **İslam Hukukuna Giriş** (Trc. Ali Şafak), Sırdaş Yay. İstanbul, 1976, s. 285.

46. Ebu'l-Âla Mevdudi, **Meseleler ve Çözümleri 3**, (Trc. Yusuf Karaca), Risale Yay., İstanbul, 1990, s. 12.

47. ÖmerÖzsoy, **Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın Bazı İfade Özellikleri**, , Kur'an Sempozyumu. Bilgi Vakfı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1994, s. 182.

48. Nisa, 4/82.

Ayetler ve sureler arasındaki münasebeti keşfetmek; ifade birimleri arasında bir ilinti kurmaktır ki, bu sayede bağlantı kuvvetlenir. Böylece sözün yapısı, bölümleri arasında uygunluk bulunan sağlam bir binanın durumu gibi olur.⁴⁹

Kur'an'ın bu sağlam yapısını kavrayabilmek için, Kur'an'ı bir hayat metodu kabul edip, onu günlük hayatta uygulamak niyetiyle araştırmak gerekir. Çünkü Allah kimin hakkında hayır murat ederse onu dinde fakih kılar ve hak ile batılı ayırtedebilecek bir meleke (furkan) verir.⁵⁰ Aksi taktirde Kur'an-ı Kerim'i, Kur'an'ın indiği hareket ortamına girmeden ve aynı ortamın gereği olan tavrı takınmadan anlayıp tatmaya imkan yoktur. Kur'an'ın anlam ve muhtevasını, hareket ortamının dışında; evinde oturarak yorumsal ve edebi incelemelere tâbi tutan kimselerin, Kur'anî hakikatten bir şey anlamalarına imkân yoktur.⁵¹ Öylese Kur'an araştırmacısı kendini samimiyet sorgulamasından geçirmelidir.

2. Kur'an'a Bütüncül Yaklaşmayı Engelleyen Faktörler

Bütüncül yaklaşım metodu, Kur'an-ı Kerim için gerekli ve hatta zorunlu bir metottur. Çünkü Kur'an'ın doğru anlaşılmasında en tutarlı yol, ona bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmaktır. Eğer parçacı bir yaklaşım içine girilirse, Mevlana'nın misalini verdiği "körlerin fil tanımlamasında" olduğu gibi herkes, kendi bakış açısıyla Kur'an'ın bir bölümünü ele alarak, Kur'an'ın hiç kastetmediği anlam ve hükümler çıkarabilir.

Kur'an'ın bir bütün olarak değerlendirilmesini engelleyen bazı faktörler vardır. Bu konuya kısaca değinelim.

Kur'an'ı baştan sona bilinen tertibiyle tefsir etme geleneği de, onun bir bütün olarak değerlendirilmesini bir ölçüde engellemiştir, denebilir. Çünkü Kur'an, iletmek istediği mesajları muayyen başlıklar altında sunmayıp Kur'an'ın her yerine serpiştirmiştir. Kur'an'ın ayet ayet baştan sona tefsir edilmesiyle, konuyla ilgili başka ayetler ele alınamamış, dolayısıyla pek çok husus açığa kavuşturulamamıştır. Kur'an'ı Kur'an'la tefsire çalışan Şenkîti bile ilgili Kur'an

49. Ez-Zerkeşi, age., C.1, s. 36.

50. Enfâl, 8/29.

51. Ahmet Faiz, **Fi zilali'l-Kur'an da Davet yolu**, Seçkin Yay., trs. s. 225.

birimlerini, bir arada mütalaa edememiştir. Çünkü, baştan sona tefsir metodu, yapısı icabı, Kur'an'ı bir bütün olarak değerlendirme imkanı vermemektedir.

Kur'an konularına göre tefsir etme yolu, onun bütünlüğünü gözetmede daha elverişli bir ortam sağlayabilir. Yalnız bu tür çalışmalarla, Kur'an'ın zihniyetine uygun sonuçlara ulaşabilmek için, sadece ilgili olduğu varsayılan ayetlerin bir araya getirilmesi yetmez. Hangi konuda olursa olsun sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi için mutlaka Kur'an'ın baştan sona defalarca ve titizlikle gözden geçirilmesi gerekir.⁵²

Kur'an'daki bazı ifadeleri siyakından çıkarmak ve metnin içerisinden soyutlayarak ele almak, ona parçacı bir şekilde yaklaşmak da⁵³ bütünlüğü engelleyen hususlardan biridir.

Kur'an'a bütüncül yaklaşmayı engelleyen en büyük ve de vahim sebep ise bazı kişi veya fırkaların sırf kendi görüşlerine düşüncelerine delil bulmak, kendi görüşlerini Kur'an'a onaylatmak için Kur'an'ın bir parçasını veya konuyla ilgili bir ayetini ele alırken, diğer parça ve ayetlerini görmemezlikten gelmeleridir. İslam tarihindeki tartışmaları ve fikri ayrılıkları dikkatlice tahlil ettiğimizde arka planda yatan sebebin bu ön yargılı tutum olduğu görülecektir. Oysa Kur'an'ın biz Müslümanlardan istediği şey, kendi düşünce ve görüşlerimizi Kur'an'a göre dizayn etmektir, Kur'an'ı kendi görüşlerimize göre yorumlayıp uydurmak değil.

Şurası açıktır ki, Kur'an'ın anlaşılmasında ve ondan hükümlerin çıkarılmasında esas olarak ister Kur'an alınsın, isterse yaşanan hayatın problemleri; her iki halde de odak nokta Kur'an'dır. Çünkü Kur'an bütün görüşlerin sağlamasının yapılacağı bir kitap olmak durumundadır. Dolayısıyla harici faktörlerin etkisiyle önceden edinilen görüşlerin, ne olursa olsun Kur'an'a onaylatılmak istenmesi, Kur'an'ı tâbi olunacak bir rehber olmaktan çıkarıp tâbi olan durumuna düşürür.

Kişileri, bu tür affedilmez bir hataya düşürerek, onları Kur'an'ı nirengi noktası olmaktan çıkarmaya kadar götürebilen amilleri, iki grupta mütalaa etmek mümkündür: Birisi hissi (sübjektif), diğeri ise metodiktir. Yani biri, insanın

52. Halis Albayrak, *age.*, s. 156.

53. Mustafa Ünver, *age.*, s. 23; Bkz. Yusuf Kardavi, *Nasıl Bir Kültür* (Trc. M. Said Şimşek) Davet Yay., Konya, 1982, s. 42; Talat Koçyiğit, *Hadiscilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, TDV. Yay., Ankara, 1988, s. 232.

iç dünyasıyla ilgilidir ki bu, belirli ekollere bağlılığın tezahürü önyargılı oluşturmaktadır. Diğerleri ise, daha çok akıl ve muhakemeye ilgilidir ki bu da Kur'an'ı anlamaya çalışırken tutulan yanlış yoldur.⁵⁴

Bekir Topaloğlu İslam tarihinde mezheplere ayrılmanın sebeplerini açıklarken kitabında şu bilgilere yer verir: “Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından olsa (gönderilse) idi, onda birçok çelişki bulurlardı.”⁵⁵ Mealini verdiğimiz ayet-i kerime Kur'an'da lafız ve mana bakımından, ihtilaf ve tezat bulunmadığını gösterir. İşte fikir ayrılıklarının bir kısmı şer'i hükümleri anlamamanın vasıtası olan Arapçayı bilmemek ve şeriatın maksatlarını bilmemekten doğmuştur.⁵⁶

Kur'an-ı Kerime ön yargılı yaklaşımlar, Kur'an bütünlüğünün göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bütünlük nazar-ı itibara alınmayınca, hemen herkesin kendi doğrularına Kur'an'da dayanak bulması son derece kolaydır. Çünkü Kur'an'ın ifadeleri, birbirinden bağımsız olarak da alınırsa bunun için son derece müsait bir zemin oluşabilmektedir. Bunun ise Kur'an'ı anlayışta-bilhassa temel konularda-ihtilafı alabildiğine körükleyeceği aşikardır. Nitekim hemen hiç bir tarihte ihtilafların önü alınamamıştır.⁵⁷

Mesela Haricilerin, büyük günah sahiplerinin tövbe etmeden öldükleri takdirde ebedi cehennemde kalacaklarını savunan görüşlerine⁵⁸ baktığımızda önyargılı tavırlarıyla, bütünlüğü nasıl ihmal ettiklerini ve Kur'an'ı nasıl odak noktası olmaktan çıkardıklarını görmek mümkündür.

Kur'an'ın mesajını doğru algılamak için, mutlaka Kur'an mutlaka kendi sistemi ve kendi terminolojisi içerisinde anlaşılmalıdır. Çünkü herhangi bir ilim dalına baktığımızda, o ilim dalının kendine has terminolojisinin olduğunu ve kendi sistematüğünü oluşturduğunu görmekteyiz. Yine her ilim dalının, kendine komşu ilimlerle münasebetleri olsa da, yine belli bir sahaya ilgilendikleri ve birbirinin sahalarına girmemeye çalıştıkları bir vakıdır.

54. Halis Albayrak, *age.*, s. 57.

55. Nisa, 4/ 82.

56. Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmine Giriş*, Damla Yay., İstanbul 1991, s. 163.

57. Halis Albayrak, *age.*, s. 61.

58. Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, Selçuk Yay., Ankara 1993; s. 128
Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da Siyasi İktisadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi* (Trc: Abdulkadir Şener), Hisar Yay., İstanbul 1983, s. 78.

Şu halde mevcut ilimlerin ve fikirlerin prensip ve kavramlarını birbirleriyle karıştırmamanın, sistemleri anlaşılmaz kılacağı açıkken; genel prensibler bazında her şeyi açıkladığını söyleyen ilahi kitap, ister Müslümanların yaşadığı ortamda, isterse gayri Kur'anî dinamikleri olan bir ilim ve fikir ortamında muayyen bir düşünce sisteminin veya belli bir ilmin terminolojisi, odak noktası yapılarak incelenirse durum ne olur? Şunu söyleyebiliriz: Kur'an'ın bütünlüğü haleldar edilmiş, onun oluşturduğu sistem, olması gerektiği biçimde aksettirilmemiş, dolayısıyla ilahi mesajın hedefi saptırılmış ve onun indiriliş gayesi gerektiği gibi tahakkuk etmemiş olur.

Bunun için, Kur'an'ın kendi sistemi içinde bütüncül bir yaklaşımla anlaşılması, hem subjektif yaklaşımlardan, hem de metodik hatalardan uzak olmayı gerektirir.⁵⁹

Aksi takdirde, Kur'an'a eğer sübjektif yaklaşım tarzıyla yönelip, herkes, Kur'an'ın işine gelen pasajlarına sımsıkı sarılıp bir sonuca varmaya çalışırsa, çok büyük hatalara düşebilir. Görebildiğimiz kadarıyla parçada kalınıp bütünlük göz ardı edildiği müddetçe hemen her görüş sahibinin Kur'an'da kendisine hak verilecek dayanaklar bulabilir. Nitekim Basra kadısı olan Ubeydullah ibnu'l-Hasan şöyle demiştir: "Kur'an, ihtilafa delalet eder. Onun için kim kaderi reddediyorsa onun sözü doğrudur ve kitap da bu görüşün bir aslı ve temeli vardır. Öte yandan kim cebr fikrini (cebriyye) savunuyorsa o da doğrudur ve kitapta bir aslı vardır. Bu durumda kim şu görüşü, kim de ötekini ileri sürerse her ikisi de isabet etmiştir. Çünkü bir ayet, bazen iki farklı yönü gösterebilir ve iki zıt manaya çekilebilir."⁶⁰ Görüldüğü gibi ayetler Kur'an'ın bütünlüğü içinde ele alınıp değerlendirilmez, bir parçası ele alınıp diğer bölümü göz ardı edilirse, Kur'an'ın hiç de kastetmediği manalar çıkarılabilir ve yanlış sonuçlara varılabilir. Onun için ilahi mesajı doğru algılayıp yorumlayabilmek için, ayetleri hem Kur'an'ın anlam bütünlüğü içinde, hem de ayetin kendi bütünlüğü içinde siyak ve sibakını göz önünde bulundurarak yorumlamak gerekir.

Kur'an'ın bütünlüğü ile ilgili olarak Prof. Toshihiko İzutsu şöyle der: "Kur'an'da kelimeler arası ilişki de son derece ilgi çekicidir. Mesela, Allah,

59. Halis Albayrak, *age.*, s. 73-74.

60. İbn Kuteybe ed-Dineveri, **Hadis Müdafaası** (Trc. Hayri Kırbasoğlu), Kayıhan Yay. İstanbul 1989, 2-Baskı, s. 118.

Selam, Nebi, İman vs. gibi çok önemli Kur'an sözlerini toplayıp, Kur'an'da ne anlam verdiklerine bakmakla mananın kavranabileceği zannedilir. Fakat hakikatle mesele, öyle sanıldığı kadar basit değildir. Çünkü bu kelimeler, Kur'an'da birbirinden ayrı, yalın halde bulunmazlar. Her birinin ötekiyle yakın bir ilişkisi vardır. Bu kelimeler, müşahhas anlamlarını, birbiriyle olan bu ilişki sisteminden alır. Diğer bir ifadeyle bunlar, kendi aralarında büyük-küçük çeşitli gruplar teşkil ederler ve birbirlerine muhtelif yollarla bağlanırlar. Bu suretle sonunda gayet düzenli bir bütün, son derece karışık kavramsal bir münasebet ağı kurarlar. İşte önemli olan husus, bu anlam sistemini yakalamaktır.⁶¹

Dolayısıyla Kur'an kavramları, sadece içinde yer aldığı ayet çerçevesinde veya sözlük anlamlarıyla değerlendirilmekle her zaman doğru sonuca ulaştırmayabilir. Ayetlerde kullanılan kelimelerin anlamlarını yine ayet, siyak ve sibak ve Kur'an'ın tümü çerçevesinde kavramak gerekir. Yani işin daha başındayken Kur'an'ın bütününe gözden geçirme zarureti vardır. Çünkü araştıracağımız konunun anlatıldığı pasajlardaki kelimeler, konuyla muhteva bakımından ilgili olmayan başka ifadelerde pekala değişik boyutlar kazanabilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kur'an, bölümleri, bölümlerinin bünyesinde ana başlıkları ve tali başlıkları olan bir kitap değildir. Genellikle okuduğumuz kitaplarda bilgiler, fikirler ve mantıki deliller, te'lif metodu ile insicamlı bir şekilde belli bir konunun etrafında döner.⁶² Fakat Kur'an'ın tertibi, bu alışılmış metodun dışında bir görünüm arzeder. Konular, dağınık bir şekilde Kur'an'da yer almış gibi gözükürse de aslında meseleye bütünlük açısından ve Kur'an'ın ana hedefi açısından yaklaşıldığında hiç de öyle olmadığı görülecektir.

Konunun başında Resulullah (s.a.v)'in zaman zaman Kur'an'ı, yine Kur'an'la tefsir ettiğini söylemiştik. O, bu tutumuyla bir nevi biz Müslümanlara Kur'an'ın bir bölümünü açıklarken Kur'an'ın bütünlüğünü göz önünde bulundurmanın gerekliliğine işaret buyurmuş oluyorlar. Konuyla ilgili bir örnek verip meseleyi burada noktalayalım.

61. Toshihiko İzutsu, **Kur'an'da Allah ve İnsan**, (Trc. Süleyman Ateş), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1975, s. 15-16.

62. Ebu-l-A'laMevdudi, **Kur'an'ı Anlamak için Temel Prensipler** (çev.Mehmet Söylemez), 2. Baskı, 1969, s. 9.

Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, o şöyle dedi: "En'am suresinin 82. ayeti nazil olunca, "iman edip, imanlarına zulmü karıştırmayanlar..." ifadesindeki sorumluluk insanlara zor (ağır) geldi. İnsanlar dediler ki: Ya Resulullah! Hangimiz kendi nefesine zulmetmez ki? Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: O, sizin sandığınız manada zulüm değil. Salih kul (Lokman'ın)'un ne dediğini duymadınız mı? O şöyle demişti:"..."Muhakkak ki şirk, en büyük zulümdür." (Lokman: 13) bu ayette geçen "zulüm" kelimesi "şirk" demektir. ⁶³ Böylece Resulullah (s.a.v) En'am 82 ayetteki "zulüm" kavramını, Lokman suresi 13. Ayetteki "şirk" kelimesiyle izah ettiler.

63. Celaleddin Abdurrahman Ebi Bekir es-Suyuti, **Ed-Dürrü'l-Mensur- Fi't-Tefsiri'l-Me'sur**, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut 2000, C.3. s. 49; Ebi'l-kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri, **El-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyunil'l-Akavil fi vucuhi't-Te'vil**, Dara İhyai't- Turasi'l-Arabi, Beyrut 1997, C.2, s. 41; Muhammed Reşid Rıza, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakim**, Daru'l-Kutubi'l-İmmiye, Beyrut 1997, C.2, s. 41; -Vehbe Zuhayli, **Et-Tefsiru'l-Münir fi'l-Akide ve's-Şeria ve'l-Menhec**, Darul-Fikr, Dimeşk 1991, C.7-8, s. 273, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerir et-Taberi, **Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l- Kur'an**, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1995, C.5, s.235; er-Razi Fahrud-din, **Tefsirü'l-Fahri'r-Razi**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995,C. 7, s. 64; Kadi Nasruddin Ebi Said Abdullah Ebi Ömer b. Muhammed el-Beydavi, **Tefsiru'l-Beydavi (Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil)**, ,Daru'l-Fikr, Beyrut1996, C. 2, s. 425; Şahabuddin Mahmud el- Alusi, **Ruhu'l-Meâni fi Tefsiri'l-Kur'ani'l- Azim**, İhyâi't-Türâsi'l- Arabi, Beyrut, 1985, C.7-8, s.207; Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Yay., İstanbul, trs., C.2, s.914 Mehmet Vehbi, **Hulâsatü'l- Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an**, Üç Dal Neşriyat, İstanbul, 1967, s.1468.

B. AYETİN BÜTÜNLÜĞÜ

Kur'an, te'lif eserlerden tamamen farklı bir yapıdadır. Onda konular, bölümler ana başlıklar ve alt başlıklar altında işlenmez. Muayyen konular, siyak-sibak çerçevelerinde adeta müstakil olarak ele alınmış görünümünü verseler de, her siyak-sibak çerçevesi, yinede Kur'an'ın diğer pasajlarıyla doğrudan veya dolaylı olarak irtibatlıdır. Çünkü değil bir ayet gurubu, bazen bir terkid bile bir kaç hedef gözetebilmektedir. Bundan dolayı Kur'an'ın bir biriminin sadece bir konuya münhasır kılınması çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bütün parçalar, bulundukları mana çerçevelerinde, üzerlerine düşeni yaparken, Kur'an manzumesi içindeki diğer birimlerle olan ilişkilerini de sürdürürler. Dolayısıyla Kur'an her bir azası mükemmel çalışan bir bütün oluşturur.⁶⁴

Kur'an'ın bütünlüğü konusunu daha önce özlü bir şekilde görmüştük. Şimdi de ayetin bütünlüğü çerçevesini değerlendirelim.

1. Ayetin Anlamsal Bütünlüğü

Kur'an-ı Kerimi başından sonuna kadar okuduğunuz takdirde onun sıralanışının oldukça sağlam, pek çok incelikleri ihtiva ettiğini, üslubunun sarsılmaz, bağlantılarının güçlü olduğunu; bütün sure, ayet ve cümlelerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu göreceksiniz. Onun muciz oluş özelliği adeta bir tek kalıpmış gibi a'dan z'ye kadar her tarafında görülür. Gözleri kamaştıran benzeri görülmemiş bir gerdanlığa benzer. Onun harfleri ve sözleri düzenli bir şekilde sıralanmış; cümleleri, ayetleri birbiriyle irtibatlı, sonu başı ile bağlantılı, başı ise sonunun adeta bir hazırlayıcısı durumundadır.⁶⁵

Said Havva bu bağlamda şu soruları sorarak, Kur'an'ın i'caz sırlarından yeni bir sırrın farkına vardığını ifade eder; Kur'an'ın bu mucizevî ahengi ve düzeni nasıl gerçekleşmiş olabilir? Topluca değil de olay ve hadiselerin dağınıklığına uygun olarak yirmi yıldan daha uzun bir sure içerisinde kısım

⁶⁴. Halis Albayrak, *age.*, s. 155.

⁶⁵. Said Havva, *age.*, C. 1 s. 23.

kısım inmiş olmasına rağmen bu nasıl gerçekleşebildi? İşte biz burada Kur'an'ın i'caz sırlarından yeni bir sırrın farkına varıyoruz. Kur'an'ın kaynağına ve onun herkesin mutlak egemeni bir tek Rab olan Allah'ın kelamı olduğuna dair apaçık ve parlak bir delilini okuyoruz: "Eğer O Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı onda birbirini tutmaz çok şeyler bulurlardı." (Nisa: 82)⁶⁶

Zerkeşi ayetler arasındaki ilişkiyi incelerken dikkat edilmesi gereken hususları şöylece açıkla: Bütün ayetlerde öncelikle göz önünde bulundurulması gereken, ayetin, öncesini tamamlar nitelikte mi yoksa müstakil mi olduğunun tesbiti. Müstakil olması durumunda da öncesiyle ilişkisinin hangi yönde gerçekleştiğidir. Sureler arası siyak-sibak bağlantısı da yine bu şekilde irdelenir.⁶⁷ Kur'an'ın ayetleri arasında mükemmel bir insicam vardır. Hepsini bir tek külli mananın etrafında dönmektedir. Buna "merkezi mana" da diyebiliriz. Bu merkezi mana da, insanları kendi hür iradeleriyle Allah'a kulluğa çağırmaktır.

Kur'an'ın ihtiva ettiği çok çeşitli mevzuların ve cüz'i manaların hepsi, bir tek külli mananın etrafında dönmektedir. Bu mihver de insanları, kendi fikir ve iradeleriyle Allah'a kulluğa çağırmaktır. Evet, nasıl Allah, kendilerini cebren kul olarak yaratmışsa, iradeleriyle de bu kulluğu kabul etmelerini, kendilerini, yaratana göre tanzim etmelerini ve önlerinde, mutluluğu ve bedbahtlığıyla bu dünya hayatının yanında bir hiç durumunda kalacağı bir baki hayatın bulunduğunu bilmelerini istemektedir. İşte Kur'an bütün kainatın merkezini teşkil eden bir külli manayı teşri, kısas, tarih, cedel, tasvir, va'd ve vaid gibi çeşitli konuların hepsine bir ruh kılmıştır. Bu ruh, o muhtelif mevzulara sirayet ederek onlara hayat vermektedir. İşte bu da Kur'an'da karşılaştığımız, manaların tedahül edip kaynaşmalarının meydana getirdiği bir kompozisyonla olabilir.⁶⁸

Bundan ötürü Kur'an bir kıssa naklettiğinde, ona dalıp da merkezi gayeyi unutmaya fırsat bırakmaz. Bir öğüt, bir va'd, bir vaid vb. tarzda, bu gayeyi ustaca kıssanın arasına yerleştirir. Böyle yapması, kıssanın nakledilmesinden güdülen maksadı gerçekleştirmek içindir. Faraza Kur'an, meselelerini anlatışında beşeri telif usullerine göre hareket edip de akaid esaslarını bir

66. Said Havva, *age.* C. 1, s. 23.

67. Nasır Hamid Ebu Zeyd, *age.*, s. 196.

68. Suat Yıldırım, *age.*, s.147.

bölümde cennet ve cehennem ahvalini bir bölümde, teşrii ahkamı bir bölümde, tarih ve kısasları bir bölümde ilh. toplayaydı... Evet Kur'an bu tutumu izleseydi, merkezi gayeyi gerçekleştiremeyecek ve bu ayrı fasılalar ruhsuz kalacak ve hepsini aksettirmesi matlup olan bu külli mana, ekseriya sönük kalacaktı. Okuyucu onu bir yerde görecekti, ama diğer bölümlerde çok geçmeden unutacaktı.⁶⁹

Kur'an'ı iyice anlayabilmek için bu kitabın tâbiyatını, merkezi fikrini, amaç ve hedeflerini bilmek gerekir. Okuyucu aynı zamanda o'nun üslubunu, kullandığı terimlere ve açıklama yaparken kullandığı usule yatkın olmalıdır. Bir bölümü incelerken, o bölümün indirildiği zaman ve zemini de göz önünde bulundurmalıdır.⁷⁰

Görüldüğü gibi Kur'an ayetlerinin her birinin ihtiva ettiği ayrı bir anlam ve vermek istediği ayrı bir mesajının olması yanında, hepsinin hedeflediği nihai bir gaye ve merkezi bir mana vardır. Bu merkezi mana, birbirinden kopuk gibi gözükse ayetler arasında mükemmel bir insicamı oluşturmaktadır.

Kur'an parçaları, birinci dereceden muayyen bir hedef gözettiği gibi, ikinci, üçüncü derecelerde başka gayelere de hizmet edebilmektedirler. Kur'an'ın varlıklara ve hadiselerle bakışını yansıtan ifadeler birbirleriyle girift bir mana örgüsü içinde sunulmaktadır. Mesela, Kur'an'ın vermek istediği Allah anlayışını kavrayabilmek için sadece Allah, onun sıfatları ve fiilleriyle alakalı Kur'an pasajlarını ele almak yetmez. Bunun yanında, insan ve insanın niteliklerini, peygamberlik müessesesini ve diğer varlıkların durumunu anlatan ifadeleri de değerlendirmek gerekir.

“Mesela, Kur'an'a göre Allah'ın dilemesini, bütünlük içinde anlarken, O'nun yaratıcılığını, kudretini, adaletini, hikmetini ele alan pasajlarla birlikte, insanın sorumluluğu, iradesi yapıp ettiklerinden dolayı ceza veya mükafatla karşılaşması gibi hususlardan bahseden ifadeleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Aksi takdirde bazen tam bir cebr anlayışına varmak kaçınılmaz olur.”⁷¹

69. Suat Yıldırım, *age.*, s. 147-148.

70. Ebu'l-A'la Mevdüdi, *Tefhimu'l-Kur'an*, C. 1, s. 17.

71. Halis Albayrak, *age.*, s. 49.

Kur'an-ı Kerim'i açıp okuyan bir kişi, farklı konulardan bahseden ayetlerin peşpeşe sıralandığını görünce, ilk bakışta ayetlerin rastgele düzensiz bir şekilde surelere serpiştirildiği zannına kapılabilir, fakat konunun uzmanı bir kişi Kur'an metnini dikkatli bir şekilde incelediğinde, hiç de sanıldığı gibi düzensizlik ve irtibatsızlığın olmadığını; ayetlere bütüncül bir bakışla yaklaştığı zaman aralarındaki insicamı ve anlam bütünlüğünü keşfedecektir.

“Bu hususu şöyle izah edebiliriz: Açık ve berrak bir gecede gökyüzünde parıldayan yıldızlara bakıyorsun. Öteye beriye rastgele serpilmiş, gelişi güzel oralara da düşmüşler gibi. Öyle tabur halinde sıraya dizili değil. Kibrit çubukları gibi istif de edilmemişler darmadağın duruyorlar gibi. Fakat bunların aralarında öyle bir ince nizam ve ahenk var ki, birinin mahrekinden çıkması, medarından küçük bir inhirafı dağılmasını mucip oluyor. Senin gözünde tesadüfe bağlı, gelişi güzel sıralanmış gibi görünen bu yıldızlar arasında öyle bir ahenk ve nizam var ki, insan hayran oluyor. Bunu bize kim haber veriyor? Astronomi uzmanları, bu ince nizamı onun teleskopu görüyor ve gösteriyor. İş ihtisas meselesi. İşte Kur'an'daki ayetlerin ve surelerin arasındaki ince nizam ve güzel insicamı da bu ilmin erbabı biliyor.⁷²”

Evrendeki her şeyi bir ölçüye, bir nizama göre yaratan⁷³, bütün varlıkları kainat kitabına yerli yerince, konumuna ve konusuna uygun bir şekilde yerleştiren Allah; vahiy kitabı olan Kur'an'a, ayet ve sureleri rastgele, düzensiz ve ilgisiz bir şekilde yerleştirmesi elbette ki düşünülemez. Bunun için ayetlere mana verirken siyak-sibak çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. “çünkü Kur'an, nüzul açısından olaylara, tertip açısından da hikmete mebnidir. Bütün ayet ve sureler tevkifi yolla terkip edilmiştir. Üslubu ve parlak nazmı mucizedir.⁷⁴”

“ Mesela: Bakara suresindeki ribaya ait olan ayet, sadakaya ait olan ayetleri takip eder. Bunun sebebi şudur: Sadakaya dair olan ayetler ile riba yapmanın günah olduğunu anlatan ayetler fakara lehinde olan ayetlerdir. Bunlardan maksat hep fakirlerin halini islah etmektedir. O günkü içtimai şartlar bu iki çeşit ayetlerin birlikte nüzulüne müsait değildi. Ribayı men etmeden önce

72. Osman Kesioğlu, **Kur'an-ı Kerim Bilgileri**, TDV. Yay., Ankara, 1989, s. 113.

73. Kamer, 54/49.

74. Mustafa Ünver, **age.**, s. 94.

içtimai heyeti hazırlamak gerekirdi. Onun için manaca, konuca ve gayece birbirine bağlı olan bu iki ayet ayrı ayrı zamanlarda nazıl olmuştur. Fakat mevzuları birbirine yakın olduğundan tertipte yan yana yazılmışlardır. Bunu yapan Resulullah'tır. Aradaki münasebet ve alakayı sahibi vahiy bilir ve gösterir.⁷⁵

Mevdudi, okuyucunun Kur'an'ı anlamasına yardımcı olmak, o'nun mana ve ruhunu tam anlamıyla kavramasını sağlama konusunda şunları dile getirir: Okuyucu, Kur'an-ı incelemeye başlamadan önce, o'nun okunan diğer kitaplardan farklı ve eşsiz bir kitap olduğunu aklından çıkarmamalıdır. Sıradan kitapların aksine Kur'an, edebi bir sıraya göre tertip edilmiş belirli konular hakkında bilgi, fikir ve tartışmaları ele almaz. Bu nedenle Kur'an'a yabancı olan kişi, O'nunla ilk karşılaştığında, bölümler ve kısımlara ayrılmamış veya farklı konuların farklı bir şekilde ele alınmamış ve hayatın farklı yönleri ile ilgili emirlerin düzenli bir şekilde verilmemiş olduğunu görünce şaşkınlığa düşer. Bunu mukabil, daha önceden hiç karşılaşmadığı ve onun kitap anlayışına hiç uymayan bir şeyle karşılaşır. Kur'an'ın imanla ilgilendiğini, ahlaki direktifler verdiğini, müjde verdiğini ve bunların hepsinin bir ahenk içinde sunulduğunu görür. Aynı konu farklı şekillerde tekrar edilir ve görünürde hiç ilgisi olmayan bir konu diğerini takip eder. Bazen hiç görünür bir sebep yokken, bir konunun ortasında başka bir konu anlatılır... Aynı şekilde kültürel, politik, sosyal ve ekonomik problemleri çözmede kendi metodunu izler; kanunları ve prensipleri sosyologlardan, hukukçulardan ve hâkimlerden farklı bir şekilde ele alır. Ahlak, bu konuda yazılan bütün eserlerden farklı bir yolla öğretilir.

İşte bu nedenle yabancı bir okuyucu, kendi kitap anlayışına hiç uymayan bu tip şeylerle karşılaştığında şaşkına döner. Kur'an'ın ayetleri arasında hiç ilgi ve bağlantı veya konularında süreklilik bulunmayan bir kitap olduğunu, anlaşılmaz bir şekilde çeşitli konuları ele aldığını ve kelimenin kabul edilen anlamıyla bir kitap olmadığı halde, kitap şeklinde düzenlendiğini düşünmeye başlayabilir. Bunun bir sonucu olarak, onun düşmanları Kur'an'a çok garip iddialarla karşı çıkmakta, Kur'an'ın çağdaş izleyicileri ise bu şüphe ve karşı

75. Osman Keskioglu, *age.*, s. 112.

iddiaları çürütmek için garip yöntemler kullanmaktadırlar. Ya kaçış psikolojisine düşmekte ya da zihinlerini yatıştırmak için garip yorumlara yeltenmektedirler. Bazen de görünürde aralarında ilişki olmayan ayetleri açıklayabilmek için suni anlam bağları kurmakta ve son kaçış olarak Kur'an'ın hiçbir düzen ve anlam sırası olmaksızın çok çeşitli konulara değindiği tezini kabul etmektedirler. Sonuç olarak, ayetler kendi yerlerinden alınmakta ve anlamda karışıklık ortaya çıkmaktadır.⁷⁶ Emin el-Hûlî konuyla ilgili şöyle demektedir: Hiç şüphesiz, mevcut tertibde de bir takım ilahi hikmetler ve gayeler vardır.⁷⁷

İşte Kur'an ayetlerini ele alıp incelerken anlam karışıklığına meydan vermemek; ayetlerin sure içinde rastgele, düzensiz bir şekilde serpiştirildiği şüphesine düşmemek için Kur'an'ı doğru okumak ve doğru yorumlamak gerekir. Bunun sağlanabilmesi için de Kur'an'a doğru bir şekilde yönelmek gerekir. O'nun sıradan bir kitap olmadığını, dolayısıyla olaylara kronolojik bir sırayla yaklaşmadığını, her hangi bir konuda söylediği sözü, kendi bağlamında değerlendirerek ayet bütünlüğü çerçevesinde ele almak gerektiğini unutmamak gerekir.

Kur'an-ı Kerimin bir tek suresinin ayetlerini ve bütün surelerini birbirine bağlayan bir bağın var olduğunu savunan Said Havva şöyle der: "Ayet ve sureler arasında bir bağın olmayışı alemlerin Rabbi keliminde şöyle dursun, insanların kelimine bile yakışmaz. Allah kitabının bu konuda insanların kitaplarından daha aşağı olduğu duygusunu müslümana vermeye çalışan bir kimsenin uyandırmak istediği şüphe gerçekten korkunçtur"⁷⁸ diyerek ayet ve sureler arasında bir münasebet aramanın yersiz olduğu fikrini savunanlara bir nevi cevap vermektedir.

Kur'an ayetlerine insafla dikkat edilirse o'nun sunuşu, diğer kitaplardaki gibi, bir iki maksadı takip eden tedrici bir fikir silsilesinin takdimine benziyor. Aksine def'i ve ani bir hususiyeti, hayatiyetin nabız atışları tarzında, ilka olunan bir gidişatı vardır. Beraber gelen parçaları bile, müstakil olarak uzak bir yerden gelen gayet ciddi ve ehemmiyetli bir muhaberenin tek tek, kısa kısa bir surette

76. Ebu'l-A'la Mevdudi, **Tefhimu-l Kur'an**, C.1, s. 15-16.

77. Emin el-Hûlî, **Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metot**, (Trc. Mevlüt Güngör), Kur'an Kitaplığı Yay., İstanbul, 1995, s. 71.

78. Said Havva, **el-Esas fi't-Tefsir**, Şamil Yay., C. 1, s. 25, İstanbul 1989.

geldiğinin nişanlarını taşır. Vücudu meydana getiren ve ilk nazarda dağınık duran bir çok uzuv nasıl organik bütünlüğe mani değillerse bilakis ayrı ayrı bulundukları yerlerde olmaları organizmanın devamının şartı ise, Kur'an'daki çeşitli mevzuların arasına siyakla uyum sağlayacak şekilde, merkezi mananın serpiştirilmesi de canlılık veren ruhun, vücudun her tarafına sirayet etmesi kabilindendir.⁷⁹ Dolayısıyla farklı konulardan bahseden ayetler derinlemesine incelenip üzerinde fikir yürütüldüğünde, bir makinenin parçaları gibi, her bir ayetin kendi iç bütünlüğü olduğu gibi, konunun veya içinde yer aldığı surenin bütünlüğünü sağlamaya yönelik bir yönünün de olduğu görülecektir.

Konuyla ilgili İsmail Cerrahoğlu şöyle der: “Ayetler çeşitli zamanlarda ve çeşitli sebeplere binaen nazil olmakla beraber, aralarında öyle bir irtibat var ki, onlardan birini yerinden oynatmak mümkün değildir. Kur'an'ın i'cazı bu yöne de teşmil edilebilir. Belagat ve ahenk bakımından Kur'an'ın böyle bir insicama sahip olması, onun ebedi bir mucize olduğunun delilidir.”⁸⁰

Münasebet ilmi, ayet ve sureler arasındaki ilişki biçimiyle ilgilenen “üslup” eksenli bir ilimdir. Ayet ve sureler arasındaki münasebet, Kur'an metninin, parçaları birbiriyle bağlantılı yapısal bir birlik oluşturduğu temeline dayanır. Müfessirin görevi, hem ayetleri hem de sureleri birbirine bağlayan ilişki ve münasebetleri açığa çıkarmaktır. Bu ilişkinin ortaya çıkarılması, müfessirin gücüne ve metnin derinliklerine nüfuz etmedeki keskin zekâsına dayanır. Şüphesiz bu ilişkiler, kimi zaman has, kimi zaman da akli, zihni yahut hissi veya varsayıma dayalı olur... Ayet ve surelerin birbirleriyle olan irtibatını ortaya çıkarmak, metinde yerleşik mevcut, sabit ilişkileri açığa çıkarmak anlamında olmayıp, aksine müfessirin kavrayışı ile metin arasında bir ilişki tesis etmektir ki, bunlar aracılığıyla da metnin bölümleri arasındaki bağlantılar açığa çıkarılır. Bu yüzden bir müfessir, özel ilişkileri ortaya koymasını sağlayacak metne ait verilere dayanırken, bir diğer müfessir, daha başka verilere dayanmakta ve farklı tarzda ilişkiler ortaya koymaktadır. Metnin bölümleri arasındaki söz konusu ilişkiler, gerçekte müfessirin kavrayışı ile metnin verileri arasındaki ilişkinin bir başka boyutundan öte bir şey değildir. Muhtemelen, metnin özel bir sebeple

79. Suat Yıdırım, *age.* s. 149.

80. İsmail Cerrahoğlu, *age.* s. 204; Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.* s. 196.

irtibatını ifade eden “tarihsel boyut” u hareket noktası kabul eden bazı alimleri” münasebet ilmine” karşı çıkmaya sevk eden de budur.⁸¹

Evet bazı İslam alimleri Kur’an’ın ayetleri ve sureleri arasında bir irtibat kurmaya çalışmanın, münasebet ilmiyle uğraşmanın kişiye altından kalkamayacağı bazı sorumluluklar ve zorluklar yükleyeceğinden hareketle bu ilimle uğraşmaya karşı çıkmışlardır. Münasebet ilmine karşı olan âlimlerden biri olan İzzuddin b. Abdisselam şöyle demiştir: Münasebet ilmi güzel bir ilimdir. Ancak bir ifadenin bağlantısının güzel olması için, onun başı ile sonunun birbiriyle bağlantılı tek bir konu hakkında olması şartı aranır. Çeşitli sebepler üzerine vaz edilmiş bir kelimada, başı ile sonu arasında irtibat şartı aranmaz. Bu tarz münasebeti kurmaya çalışanlar, altından kalkamayacakları zorlama bir işe kalkışmışlar demektir. Böylesi bir zorlamada irtibat ise, sözün güzeli (Kur’an) şöyle dursun, normal bir sözün bile şanına yakışmayan zayıf bir münasebettir. Zira Kur’an yirmi küsur yılda farklı hükümler hakkında muhtelif sebeplere bağlı olarak inmiştir. İllet ve sebeplerin farklı olması hasebiyle, Kur’an’ın ayet ve sureleri arasında irtibat kurulamaz.⁸²

Fahrudin Razi ise, İzzuddin b. Abduselam gibi münasebet ilmine karşı olan ve tefsirlerinde bu ilme yer vermeyen alimleri eleştirmiş ve onların kaygılarının yersiz olduğunu ifade etmiştir. Razi’ye göre Kur’an’ın ifade güzelliklerinin ekserisi, tertib ve irtibatlara tevdi edilmiştir.⁸³

Münasebet ilmine karşı olanları eleştirenlerden biri de Velıyuddin el-Mollavi’dir. O, bu konuda şunları söyler: “Çeşitli olaylar üzerine inmelerinden dolayı ayeti kerimeler arasında münasebet aranmaz diyen vehmetmiştir. Çünkü Kur’an, nüzul açısından olaylara, tertip açısından da hikmete mebnidir. Bütün ayet ve sureler tevkifi yolla tertib edilmiştir. Üslubu ve parlak nazmı mucizedir...”⁸⁴

Önceki âlimlerin de belirttiği gibi, İzzuddin bin Abdüsselam ve onun görüşünü savunanlar yanılığa düşmüşlerdir. Onların yanılıgılarının sebebi,

81. Nasr Hamid Ebu Zeyd , *age*. s. 197-198.

82. ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, C. 1, s. 37; Mustafa Öztürk, *Kur’an Dili ve Retorigi*, s. 19 (Bkz.) Abdullah Dıraz, *Kur’an’ın Anlaşılmasına Doğru* (Trc. Salih Akdemir) Mim Yay., 1983, by., s.119-120.

83. Suat Yıldırım, *age*. s. 95.

84. Mustafa Ünver, *age*. s. 94.

yalnızca, Kur'an'ın hikmete mebni şekilde sıralanmış olması değil, bundan da öte, onun genel tasarruf ile dilsel tasarrufu birbirine karıştırmasıdır. Zira dilin, olguyu dile getiren özel mekanik unsurları vardır. Dil, olayları olduğu gibi resmetmeyip, onları özel mekanik unsurlara ve kurallara bağlı olarak sembolik bir tarzda formüle eder. Bundan dolayı bazen harici olaylar (nüzul sebebi) arasındaki ilişki kaybolur; fakat dil, bu olayları dilsel ilişkiler içerisinde kalıba döker. Her ne kadar pasajları, farklı olayları dile getirse bile, Kur'an metni, dinsel bir metindir ve pasajları arasındaki ilişkileri geliştirme ve bunlara yeni bir boyut katma gücüne sahiptir.⁸⁵

Evet görüldüğü gibi Fahrettin Razi ve Velîyuddin el-Mollavi'nin de ifade ettiği gibi Kur'an'ın ayet ve surelerinin arasında irtibat kurma girişiminin gereksiz olduğunu savunanların iddiaları pek kabul görecektir. Evet, belki her ayet grubu ve her sure için bir irtibat yönü bulmak mümkün olmayabilir. Fakat Zerkeşi'nin de ifade ettiği gibi metnin bölümleri arasındaki ilişkiler, gerçekte müfessirin kavrayışına bağlıdır. Bir müfessir eğer Kur'an'ı dikkatlice ve derinlemesine inceleyecek olursa gerçekten çok ilginç irtibat yönleri ortaya çıkar. Öyle bir irtibat ki, Kadı Ebu Bekir b. El-Arabî'nin ifadesiyle, "Kur'an'ın bazı ayetlerinin diğerleriyle öyle bir irtibatı var ki, sanki manaları aynı, yapısı muntazam bir tek kelime gibidir."⁸⁶

Tenasub ve insicam konusunda İzz b. Abdisselam ile yaklaşık aynı görüşü paylaşan Şatibi, Kur'an'ın İ'cazının belli bir ayette, surede veya belli bir üslup tarzında değil, bizzat Kur'an'ın mahiyetinde mündemiç bulunduğunu; diğer bir ifadeyle, bu mucizenin bir bütün halinde Kur'an'ın kendisi olduğunu, dolayısıyla , ondaki tenasub ve insicamın da lafızdan ziyade mana ve maksadın ön plana çıktığı fikri bütünlükte aranması gerektiğini savunmaktadır.⁸⁷

Aksi halde, tenasüb ve insicam şöyle dursun, Allah'ın kelimasında hiçbir çelişki bulunmadığını bildiren 4. Nisa, 82. ayete rağmen Kur'an'da birbiriyle çelişik gözükten bir takım ifadelerle karşılaşılması kaçınılmazdır. Nitekim, klasik dönem İslam alimleri Kur'an'ı mükemmel bir tenasüp ve insicama sahip bir

⁸⁵. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.* s. 198.

⁸⁶. ez-Zerkeşi, *age.*, C. 1, s. 36.

⁸⁷. Mustafa Öztürk, *age.*, s. 19.

yazın metni gibi algıladıkları için, kaçınılmaz olarak birbiriyle çelişik gözüken bazı ayetlerle yüz yüze gelmişler ve tefsir usulü ve Kur'an ilimleriyle ilgili eserlerde açtıkları "Müşkilü'l-Kur'an" başlığı altında, söz konusu ayetlerdeki çelişkileri (çelişki gibi görünen hususları) bertaraf etmeye yönelik bir takım önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerden ilki, çelişik ifadeler içeren ayetlerin mümkün mertebe nüzül sırasına göre tertib edilmesi ve ayetlerin bu tertibe göre okunmasıdır. Bu durumda, ilk inen ayetler mensuh, sonrakiler ise nasih kabul edilmişti. Bu bir bakıma nüzül ortamını tarihsel bir bakış açısıyla yeniden kurgulamak demektir ve bu yüzden oldukça sağlıklı Kur'an okuma biçimidir. Bu noktada, tarihsel okumanın, hakkında nesh cari olmadığı kabul edilen ihbari ayetlerde sağlıklı sonuçlar vermeyeceği söylenebilir. Ancak biz, bu okumanın her hâlükarda en sağlıklı Kur'an okuma biçimi olduğunda ısrar ediyoruz. Aksi takdirde, Kur'andaki müşkülleri çözümlmek olanaksızdır. Nitekim İslam âlimleri Kur'andaki müşkül ifadelerin izahında, ayetlerin indiği tarihsel ortamı kurgulamak yerine metni esas aldıkları için nesh teorisi dışında - tatminkâr sayılabilecek türden hemen hiçbir çözüm önerisinde bulunmamışlardır. Örneğin, Rahman 39. ayette Kıyamet günü ne insan ne de cine günahlarından asla sorulmayacağı bildirirken saffat, 24. ayette mücrimlerin hesaba çekilmeleri için durdurulacakları, A'raf 6. ayette ise hem kendilerine peygamber gönderilenlere hem de peygamberlere hesap sorulacağı belirtilmiştir. Kur'an'ı yek pare bir yazılı metin olarak tasavvur ettiğimizde, bu üç ayetteki bildirimin birbiriyle çeliştiğini söylemekten başka bir seçeneğimiz yoktur. İslam alimleri "iç bütünlüklü" Kur'an tasavvuruna sahip oldukları için, mezkur ayetlerde birbiriyle çelişik gözüken ifadeleri halletmeye çalışmışlardır. Ne ki, onlar az öncede belirtildiği gibi, çözümü evveleminde metnin içinde aradıkları için gaybî alanlarla ilgili müşkil ifadeler üzerine bir takım varsayımlarda bulunmak zorunda kalmışlardır. Bu varsayımlardan birine göre Kıyamette farklı mekânlar olacak; dolayısıyla insanlar bu mekânların bazısında hesap için durdurulmayacak; bazısında ise sorguya çekileceklerdir.⁸⁸

Tamamen varsayıma dayanan bu izahın tatminkar bir içerik taşımadığı aşikârdır. Bizce buradaki problemin tek çözümü yukarıda zikri geçen her üç

88. Mustafa Öztürk, *age.*, s.19.

ayetin indiği ortamı diğer bir deyişle, hangi ortamda, kime hitap ettiğini, kısaca hadis, siyer ve esbabı nüzülle ilgili rivayet malzemesinden istifade ederek nüzülün tâbii bağlamını yeniden kurgulamaktır. Bu noktada denebilir ki, Rahman suresinde insanlara ve cinlere günahlarından dolayı sorgu-sual edilmeyeceğini bildiren 39. ayet tevhit inancı başta olmak üzere, Allah'ın insan oğluna lutfettiği bunca nimeti inkâr eden nankörlerin işlemiş oldukları bu aşikar ve affedilmez suçtan ötürü Ahirette onlara “Şu suçu veya günahı işlediniz mi?” diye sormanın dahi zaid olacağı fikrini ihsas etmekte; Araf 6. ayet ise özellikle inanan insanların zihinlerinde Ahiretteki hesap bilincini zinde tutmayı hedeflemektedir.⁸⁹

Yukarıda Rahman suresi 39. ayet ile Arâf suresi 6. ayetin bildirdiği hüküm arasında bir çelişki varmış gibi bir görüş serdedildi ve bu çelişki bazı yorumlarla giderilmeye çalışıldı. Aslında Rahman suresindeki ayet, siyakındaki ayetle (41. ayetle) birlikte ele alınıp siyak-sibak bütünlüğü çerçevesinde değerlendirildiğinde aslında bir çelişkinin söz konusu olmadığı görülecektir. Çünkü Rahman suresi 39. ayette “insanlara ve cinlere günahlarından sorulmayacağı” belirtirken, Rahman suresi 41. ayette ise “suçluların simalarından tanındığı, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanacakları” belirtiliyor. Simasından suçlu olduğu belli olan bir kimseye “sen suçlu musun, her hangi bir suç işledin mi?” diye soru sorulması zaten anlamsızdır. Yani bir nevi Allah, günahkâr inkârcıları muhatap kabul edip soru sorma gereği duymuyor.

Kur'an'da, ayetler arasındaki münasebeti gösteren umumi esaslar şunlardır: Surenin hangi gaye ile indiğini bilmek, bu gayelere götüren sebepleri araştırmak, bu sebeplerin birbirine yakınlık ve uzaklık durumunu incelemek, ayetlerin birbirini takibinde, dinleyenin merakının dikkate almak, belagatin gerektirdiği hususlara önem vermektir. Ayetler arasındaki münasebeti kolaylaştıran umumi kaide işte bunlardır. Bu kaide uygulandığında, her sure ve ayet arasında mevcut münasebet, açıkça ortaya çıkar.⁹⁰

Ayet ve sureler arasındaki tenasübü göstermek hususunda muhakkik müfessirler zorlamalardan kaçınmışlar ve bunu yaptıkları ölçüde başarılı olup,

⁸⁹. Mustafa Öztürk, *age.*, s. 19-20.

⁹⁰. es-Suyûti, *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi*, C. 1, s.292.

bu bahçenin en güzel meyvelerini devşirmişlerdir. İspat etmişlerdir ki, yirmi küsur sene boyunca, çeşitli sebeplerle ve muhtelif şartlarda inen Kur'an-ı Kerim'in her suresinde, ayetler tam yerlerini bulmuşlardır. O derecede ki bir çok yerde insicam, nûzûl sebebinin bulunup bulunmadığını araştırmayı hatıra bile getirmez. İfade sanatındaki insicam, tarihi realitesini bilmeye ihtiyaç bırakmaz ve inci gibi dizilmiş ayetleriyle 114 sure; 114 kolye halinde zamanın boynunu süsler.⁹¹

Subhi es-Sâlih bir kelimada tenasübün makbul ve makul olması için şu şartı öne sürer: Ayet ve sureler arasındaki münâsebet konusunda tâbiiliğin veya zorlamanın asıl miyarı, mevzular arasındaki benzerliktir. Kelamın sonu, başı ile irtibatlı ve aynı mevzuda ise, makûl ve makbûl olan bir tenasub var demektir. Muhtelif sebeplere ve birbiri ile ilgisiz meselelere dair ise açık bir tenasüb olduğu söylenemez. Demek tenâsüp işi vâzih olmakla beraber bazen gizli de kalabilmektedir. Bu gizlilik ayetlerden ziyade sureler arasında görülür. Zirâ mevzûun, bir tek ayette bitmesi çok nadirdir: te'kid veya tefsir, istisna veya hasr, itiraz veya tezyil maksadlarından biriyle ayetler peşpeşe gelir. Böylece münasebet ve bütünlük ortaya çıkar.⁹² Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere makbul ve makul bir münasebeti ortaya koyabilmek için zorlama yorumlardan kaçınıp işi tâbii mecrasında ele almak gerekir.

Bu önbilgilerden sonra şimdi de ayet bütünlüğü konusunu bölümlere ayırarak ve örnekleriyle açıklayalım. Bu tezimizde "bütünlük" kavramı ile "münasebet/tenasub" kavramlarını birbiriyle eşanlamlı kavramlar olarak kullanacağız. Çünkü bir kelimada bütünlüğün olabilmesi ve "bütünlük" kavramından bahsedilmesi için, o kelamın birimleri arasında bir münasebetin insicamın bulunması gerekir. Birimleri arasında tenâsub olmayan bir kelimada, bütünlükten bahsetmek mümkün değildir. Zaten tefsir kaynaklarını dikkatlice okuyup incelediğimizde müfessirlerin "tenasub" veya "münasebet" kavramlarıyla ortaya çıkarmak istedikleri şeyin, "bütünlük konusu" olduğu görülecektir.⁹³ Çünkü işlevleri itibariyle bir uyum içinde olan parçalar, bir araya getirildiğinde bir

91. Subhi's-Salih, *Mebahis fi ulumi'l-Kur'an*, Dersaadet, İstanbul, trs., s.157.

92. Subhi's-Salih, *age.*, s. 152.

93. Subhi's-Salih, *age.* s. 152; Zerkeşi, *age.*, C. 1. s. 236; Suyuti, *age.*, C.1. s. 80.

bütünü oluştururlar. Kur'an metninin geçmiş dönem alimlerinin tâbiriyle- "bölümleri birbiriyle bağlantılı bir yapı oluşturması" sebebiyle bir "bütün" oluşu münasebet ilminin gayesini teşkil eder.⁹⁴

Ayetin anlam bütünlüğünü iki ana başlık altında inceleyebiliriz:

- a. Bir ayetin kendi içindeki anlam bütünlüğü
- b. Ayetler arasındaki anlam bütünlüğü (Bağlam)

Şimdi bir ayetin kendi içindeki anlam bütünlüğünü inceleyelim.

a. Bir Ayetin Kendi İçindeki Anlam Bütünlüğü

Kur'an-ı Kerim ayetlerini doğru anlayıp doğru yorumlamak için, hele hukuki konularla ilgili doğru hüküm verebilmek için ayetlerin başını ve sonunu birlikte ele alıp ayetlere bütüncül bir yaklaşımla yaklaşmak gerekir. Ayetin bir kısmını ele alıp bir kısmını ihmal ederek parçacı bir şekilde değerlendirecek olursak, Kur'an'ın ruhuna ve gayesine taban tabana zıt bir yorumla ve hükümle karşı karşıya kalabiliriz. Ayetlerin keyfi ve şahsi mülahazalarla arzu edilen yöne doğru çekilmesinin önüne geçmenin yolu, ayetlerin baş ve son kısımlarının beraberce değerlendirilmesi, cüzlerin görülüp de küllün (bütün) göz ardı edilmemesinden geçer.

Bilindiği gibi anlama ameliyesi parçalardan bütüne doğru gerçekleşir. Harfler bir sözcüğü, sözcükler de bir cümleyi anlamamıza yardımcı olurlar. Diğer bir deyişle parçaları anlamadan bütünü anlayamayız. Bunun gibi, aynı ilke Kur'an-ı Kerim için de geçerlidir. Çünkü Kur'anî platformda da anlamaya yönelik atılmış en küçük adım ayetler olmaktadır.⁹⁵

Kur'an kendi bütünlüğü içinde anlaşılmaya çalışırken öncelikle değerlendirilmeye tâbi tutulacak olan çerçeve, ayet çerçevesidir. Yani kelimeleri terkipleri, önce cümlenin bütünlüğü içinde anlamaya çalışmak gerekiyor. Çünkü bazen cümlenin tamamlayıcı unsurlarından herhangi birini değerlendirmeye almadığınız taktir de, varacağınız sonuç, Kur'an'ın o bölümde iletmek istediği

⁹⁴. Nasr Hamit Ebû Zeyd, *age.*, s. 199. ; Suat Yıldırım, *age.*, s. 96.

⁹⁵. Mustafa Ünver, *age.* s. 110.

fikirlerden az çok farklı veya zıddı olabilir. Bu itibarla Kur'an'ı anlarken öncelikle cümle ve ayet bazında anlatılmak isteneni tespit etmek gerekmektedir.

Mesela, Bakara suresinin 275. ayetinin baş tarafında, faiz yiyenlerin, yani faiz muamelesinde bulunanların kıyamet gününde şeytan çarpmış kimseler gibi kalkacaklarından bahsediliyor. Fakat ayetin devamında onların böyle fena bir duruma düşer kılınmalarının sebebi üzerinde duruluyor ve Allah, alış verişi helal, faizi ise haram kıldığı halde, bu insanların, alış verişle faizi eşit tuttukları, bu ikisinin arasında hiçbir fark görmedikleri, dolayısıyla faizi de alış-veriş gibi helal saydıkları için şeytan çarpmış gibi dirilecekleri anlatılıyor: “ Faiz yiyenler (mahşerde) ancak şeytanın çarptığı gibi kalkarlar. Böyle olması onların: “Zaten alış veriş de faiz gibidir” demelerindendir. Oysa Allah, alış verişi helâl, faizi haram kıldı...”⁹⁶ Eğer biz bu ayetin devamını dikkate almadan ilk bölümünü anlamaya kalkışırsak gerçekten farklı bir sonuca varırız. Çünkü bu taktirde ayetin başındaki الَّذِينَ يَكْتُلُونَ ifadesinin zahirine bakarak, faizi helal saymaksızın yiyenlerin ve bu muamelede bulunanların böyle bir azaba maruz kalacakları gibi bir sonuç ortaya çıkar ki, bu da, ayetin bütünlüğü içinde anlaşılan manaya ters düşer. Tâbiatıyla bu da Kur'an'ın bu ayette muhataplarına vermek istediği şey değildir. Biz burada, ayetlerin öncelikle kendi bütünlükleri içinde anlaşılmasının ne kadar elzem olduğunu görmekteyiz.⁹⁷

Konuyla ilgili başka bir örnek olarak da Nisa suresindeki namazla ilgili ayeti verebiliriz: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ Ey iman edenler! Ne dediğinizi bilene kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın ...”⁹⁸ Eğer ayetin baş kısmını ele alıp, diğer kısmını değerlendirmeye tâbi tutmazsak, ayetin vermek istediği mesaja taban tabana zıt farklı bir sonuca ulaşırız. Çünkü bu durumda sanki Allah Kur'an-ı Kerim'de, “Ey iman edenler! Namaza yaklaşmayın....” demiş gibi olur. Bu taktirde namaz, sanki kaçınılması gereken bir davranışmış gibi algılanır. Oysa ayetin, başı ve sonunu göz önünde bulundurarak bütüncül bir yaklaşım sergilediğimizde doğru bir sonuca ulaşırız. Allah'ın bize vermek istediği mesajı doğru olarak algılarız. Yani ”Ey iman

96. Bakara, 2/275.

97. Halis Albayrak , age., s. 44.

98. Nisa, 4/43.

edenler! Ne dediğinizi bilinceye kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın” şeklinde doğru bir sonuca ulaşırız.

Bir diğer örnek olarak da şunu verebiliriz: Talut ve ordusu, Câlût’a karşı savaşılmaya gittiklerinde Talut’un ordusu bir nehirle imtihan edilir. Bu imtihana göre, o nehirden bir avuçtan fazla su içenler Talut’dan olmayacaklardır. Olayın anlatıldığı Bakara suresi 249. ayetinde, ayetin sadece ”onlardan pek azı müstesna ondan içtiler” kısmını alırsak bir avuç içenlerin bile kaybedenlerden olduklarına hükmetmemiz gerekecektir. Dolayısıyla bu da son derece yanlış bir hüküm olacaktır.

Ama Bakara suresi 249. ayeti bütünüyle okuduğumuzda şu cümleleri de göreceğimiz için yukarıdaki yanlışlığa mahal verilmemiş olacaktır: ”Kim ondan içerse benden değildir. Ondan hiç tatmayan ya da sadece bir avuç içen bendendir” şeklinde ayeti kendi iç bütünlüğünü göz önünde bulundurursak doğru neticeye varırız.⁹⁹

İmam-ı şafii, bir ayeti açıklarken siyakının göz önünde mutlaka bulundurulması gerektiğini ve böylece ”bütünlük” ilkesine riayet edilmesinin ne kadar gerekli olduğunu açıklamak için şu örneği verir:”. وَسَلَّهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِثَائُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ “Onlara deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor. Cumartesi yasaklarını çiğniyorlardı. Cumartesi günleri onlara balıklar sürüyle geliyordu; başka günler gelmiyordu. Biz, onları yoldan çıkmaları sebebiyle böylece deniyorduk.”¹⁰⁰

Bu ayette Allah, önce onlara deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sormalarını emrettiğini bildirmiş; sonra da, ”cumartesi yasaklarını çiğniyorlardı...” buyurmuştur. Bu gösteriyor ki Allah, Kasaba halkının durumunu sormalarını murad etmiştir; çünkü kasabanın kendisi, ne cumartesi, ne de başka bir gün yasakları çiğner ve yoldan çıkar. Burada Allah, yoldan çıkmaları sebebiyle denediği kasaba halkının yasakları çiğnedikleri kastedilmiştir.¹⁰¹

99. Mustafa Ünver , age.,s.113.

100. A’raf, 7/163.

101. Muhammed bin İdris eş-Şafii, **er-Risale**, TDV.Yay., (Trc. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan) Ankara, 1997, s.41.

Böylece Şafii, ayetin doğru anlaşılması için mutlaka siyakının göz önünde bulundurulmasının gerektiğini ortaya koymuştur.

İslami ilimler alanında bir takım araştırmalar yapan Prof. W. M. Watt, ilk müfessirleri ve tefsirlerini “atomcu olarak nitelendirilmektedir. O, konuyla ilgili şöyle der: “İlk tefsirleri “atomcu” (her ifadeyi tek başına ele alan bir metod) olarak nitelendirmek mümkündür. Şöyle ki, bir ayet hatta bir ayetin bir bölümüne, kendi başına yeterli olan bir atom gözüyle bakılabilir; bulunduğu yerden çıkarılarak hukuki veya kelami bir noktayı ispat etmek için kullanılabilirdi... Bu nazariye, Cahiliye devri dönemi Arapçasının da dikkate alınmasına müsaade edilmek suretiyle az da olsa bir değişikliğe tâbi tutuldu. Bu değişikliğe göre Kur’an ayetlerinin herhangi bir kelimesine, Cahiliye devri şiiri tarafından desteklenmedikçe, alıılmamış bir mana verilemez. Yukarıdaki görüşe göre bir ayetin anlamı, onun diğer ayetlerle olan benzerliğine veya siyak ve sibakına bakılmaksızın o ayetin bizzat kendisinden çıkarılır. Bu çeşit bir atomcu yorum genellikle bazı tutarsızlıkları görmezlikten gelir. Fakat bunu bütün ilk Müslüman âlimler için söylemek doğru olmaz.”¹⁰²

Böylece Watt, İslam dünyasında ayetleri anlama ve yorumlamada iki farklı görüşü benimseyen müfessirlerin bulunduğunu – atomcu (parçacı) yaklaşım ve bütüncül yaklaşım – ileri sürerek bir nevi farklılıklarının kaynağına işaret etmiş oluyor.

Kur’an-ı Kerim’i tefsir ederken bütünlük ilkesine (münasebet) riayet eden ve Kur’an’ın ayet ve sureleri arasında mükemmel bir tanasüb ve insicamın bulunduğunu en çok savunan müfessirlerden biri de hiç şüphesiz ki Fahreddin Razi’dir. Onun Bakara Suresi 54. ayetini nasıl, “ayet bütünlüğü” çerçevesinde tefsir ettiğini inceleyelim: **وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ** “Hani Musa kendi milletine: Ey milletim! Siz buzağıyı tanrı edinmekle kendinize zulmettiniz. Yaradanınıza tövbe ediniz. Nefislerinizi öldürünüz...”¹⁰³

102. W.M Watt, **Modern Dünyada İslam Vahyi**, (Trc. Mehmet S. Aydın) HülbeYay.,Ankara,1982, s.110.

103. Bakara, 2/54.

Yukarıdaki ayette geçen “يَا تَخَازُّمُ الْعِجْلَ” ifadesi “Buzağıyı edinmeniz/edindiniz için” şeklinde bir manaya gelir. Bu ifadede sözü edilen kişilerin, buzağıyı ne olarak edindikleri konusunda, ayette açıklayıcı bir unsur yok. Çünkü, “يَا تَخَازُّمُ” mastarını ikinci meulu, hazfedilmiş bulunuyor. Bu ayetteki söz konusu ifadeyi Fahreddin Razi, “ayet bütünlüğü” ilkesinden hareketle şöyle yorumlar: Allah’ın “Buzağıyı edindiğiniz için” sözüne gelince, bu ifadede hazif (kelime düşmesi) vardır. Çünkü onlar sadece “buzağıyı edindikleri /ona sahip oldukları) için” nefislerine zulmetmiş olmadılar. Çünkü onlar eğer buzağıyı ilah edinmeyip sadece ona sahip olsalardı, bu durumda onların bir buzağıya (heykeline) sahip olma fiilleri zülüm olmazdı. “Buzağıyı edindiğiniz için” sözünden maksat, “buzağıyı ilah edindiniz “ demektir. Çünkü ayetin başındaki ifadeler, bu hazfedilen kelimeye (me’ule) delâlet eder.¹⁰⁴ Böylece Razi, ayetin başında geçen “ظَلَمْتُمْ” =zulmettiniz “ifadesini göz önünde bulundurarak “buzağıyı” ilah edindiniz” şeklinde bir sonuca varıyor. Hangi tefsiri açarsak açalım, söz konusu ifadeye” Buzağıyı rab (ilah) edinmekle” şeklinde bir mananın verildiğini görürüz.¹⁰⁵

Yine istisna edatlarının içinde yer aldığı ayetlere, eğer bütüncül bir bakışla bakılmaz, ayetin sadece bir bölümü değerlendirmeye tâbi tutulup hüküm çıkarılmaya çalışılırsa, Kur’an’ın kasteddiği gayeye aykırı, yanlış bir sonuca varılır. Özellikle bu tür ayetlerde, sözün başı ile sonu birlikte ele alınıp değerlendirilmelidir.

Örnek olarak Furkan suresinin 20. ayetini ele alalım. Eğer ayetin başını ele alıp sonunu göz önünde bulundurmazsak ayetten şöyle bir mana çıkar: “Biz senden evvel hiçbir peygamber göndermedik ...” Bu durumda Hz. Muhammed (s.a.v)’den önceki bütün peygamberler reddedilmiş olur. Böyle bir ifade İslam’ın inanç esaslarıyla taban tabana zıttır. Çünkü Peygamberimizden önce bir çok peygamber gönderilmiştir. Fakat ayetin başını sonu ile birlikte değerlendirdiğimizde, Allah’ın burada gönderilen bütün peygamberlerin Hz.

¹⁰⁴. Râzi Fahrüddin, **Tefsiru –Fahr’ir –Razi** , C.2, s.86.

¹⁰⁵. Bkz. İbn Kesir, imâduddin Ebul- Fida İsmail, **Muhtasarü Tefsiri ibn Kesir** (Thk: M.Ali Sabuni) ,Dersaadet, trs., by, C.1,s.65; Celaluddin Abdurrahman b- Ebi bekr es-Suyûti, **Tefsiru’l-Celâleyn**, Darul-Kütubu’l –ilmiyye,Beyrut,trs.,s.13; M. Ali es-Sabûni, **Safvetü’t-Tefasir** ,(Trc: Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz), Ensar Yay., İstanbul, 1990,c,1, s.50.; Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, C. 1, s. 354;.

Muhammed (sav.) gibi yemek yediklerini ve çarşılarda yürüdüklerini vurgulayarak, peygamberlerin melek değil birer insan olduklarını beyan etmeye çalışıldığı görülecektir. Ayetin bütünlüğü şöyledir: “Biz senden evvel hiç peygamber göndermedik (ve hiçbirini hariç değil ki) muhakkak onlar da yemek yerlerdi çarşılarda yürürlerdi...”¹⁰⁶ Bu örneklerde de görüldüğü gibi eğer ayetler kendi bütünlüğü içinde değerlendirilmez, başı ile sonu arasındaki bütünlük ilişkisi göz önünde bulundurulmazsa herkes bir ayetten farklı anlamlar ve hükümler çıkarabilir. Zaten İslam tarihi incelendiğinde, siyasi mezheplerin ortaya çıkışında ve Müslümanların çeşitli hiziplere bölünmesinde, ayetlerin parçacı bir yaklaşımla ele alınıp, her mezhebin kendi görünüşünü destekleyen deliller ileri sürmesi büyük rol oynamaktadır. Böylece mezhepler, Kur’anî doğruları kabul edip benimsemek yerine kendi doğrularını Kur’an’a onaylatma yoluna gitmişlerdir. Onlara bu fırsatı doğuran şey de ayetlere parçacı yaklaşımdır.

Bu itibarla önce peşin fikirlerden sıyrılmalıyız. Kur’an’ın bütün ayetleri üzerinde düşünülüp, her bir ayet ve ayetlerdeki birimlerin bir birleriyle olabilecek ince irtibatları göz önüne alınmalıdır.¹⁰⁷ Ancak bu durumda doğru sonuca varabiliriz.

Ayet bütünlüğü ilkesine dikkat çeken ve bu konu üzerinde önemle duran bilginlerden biri de İmam-ı Şafii’dir. O’ “risale” adlı eserinde Arap dilinin özelliklerinden yola çıkarak ayet bütünlüğü ilkesinin filolojik açıdan izahını yaparak şöyle der: “Allah, Araplara kendi dilleri ile hitap etmiştir. Bu dilin doğasında bulunan zenginlik gereği, onlar bazen “amm” bir ifade kullanırlar; fakat bu söz bazen “has” bir anlam ifade eder. Bazen de onlar, sözün zahirinden, zahir anlamı kastetmezler. Bu durumda bunların bilinmesi ise, ya sözün başında, ya ortasında, ya da sonunda mevcut olan bir özellikten dolayı mümkün olur. Bu anlamda Araplar, söze başlarlar; bu başlangıç, sözün sonundaki anlamı beyan eder. Bazen de sözün son kısmı, baş kısmını beyan eder.”¹⁰⁸

106. Furkan, 25/20.

107. Halis Albayrak, *age.*, s. 14.

108. Gıyasettin Arslan, *İmam Şafii’nin Kur’an Okumaları*, Rağbet Yay. İstanbul, 2004, s. 151.

İmam-ı Şafii'nin bu açıklamaları, bize Kur'an ayetlerini doğru bir şekilde anlamak için ayetlere bütüncül bakmanın ne kadar elzem olduğunu gösteriyor. Şafii bu metodunu "sünnetin Kur'an-ı neshedemeyeceği şeklindeki meşhur görüşünü ispat etmek için, Bakara suresi, 106. ayete getirdiği yorumda da gösterir: O, "biz bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) her halde daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmedin mi ki, Allah her şeye kadirdir" ayetinin başını, ortasını ve sonunu beraber dikkate alarak, ayet bütünlüğüne dikkat eder. Ayetin başındaki "nesh" ifadesi, orta yerindeki "hayr" kavramı ve ayetin sonunda vurgulanan "Allah'ın Kudreti" kavramlarının hepsini beraber göz önünde bulundurur. O, buradan, ortada bir nesh olayının bulunduğunu; bunun, bir olgu olarak caiz olduğunu, ancak, mensuh ayetten daha hayırlı olabilecek şeyin, yine onun gibi bir ayet olabileceğini, (Hadisin Kur'an'dan daha hayırlı olmayacağını) ayetin sonundaki, "Allah'ın her şeye kadir" olduğu ibaresiyle, peygamberin bu sıfatlara sahip olmadığını, dolayısıyla peygamberin (sünnet) Kur'an'ı neshedemeyeceğini belirtir.¹⁰⁹

Suyûti, el-itkan adlı eserinde kılınan namazın sahih olmasını, bütünlük ilkesinden hareketle şöyle izah eder: "Ayetin yarısını okumakla, namazın sahih olmayacağına dair icma vâki olmuştur. Ulemanın bir kısmı namazda bir ayet okumanın yeterli olacağını, bir kısmı en az üç ayet, diğer bir kısmı ise mutlaka yedi ayet okumanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Kur'an'ın i'cazı en az bir ayetle ortaya çıkar."¹¹⁰

Görüldüğü gibi namazın sahih olabilmesi için ayetin bütünü'nün namazda okunması gerekir. Çünkü bir kısmını okuyup, diğer kısmını okumazsak söz tamamlanmamış olur. İmamı Şafii'nin ifadesiyle ayet anlam olarak tek bir kelimedir ve söz bir yerde kesilip başka bir yerde devam etmez. Çünkü ayet, anlam bütünlüğüne sahiptir; parçalanmış sözde ise anlam bütünlüğü olmaz.¹¹¹

Dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi de, bir ayetin sonunda yer alan Allahın isimleriyle, o ayetin anlamı arasındaki mükemmel uyum. Kur'an-ı Kerim dikkatlice incelendiğinde görülecektir ki Allah, bir ayetin sonunda

¹⁰⁹. Gıyasettin Arslan, *age.*, s. 151.

¹¹⁰. Suyûti *age.*, C. 1 s. 163.

¹¹¹. Gıyasettin Arslan, *age.*, s. 150.

isimlerinden birini zikrettiğinde, o ayetin anlamıyla uyumlu bir ismini zikreder. Esmâ-i Hüsna ayet sonlarına rastgele, uygunsuz bir şekilde serpiştirilmiş değildir. Şöyle ki: Yüce Allah tevbeden bahseden bir ayet-i celilesinde, ayeti “tevbeleri çok kabul eden “anlamında “Tevvab”, ya da “çok bağışlayan” anlamında “Gafur” gibi isimleriyle bitirmektedir. Yine Allah’ın üstünlüğü, yüceliğini anlatan ayet-i kerimeler genellikle “Kadir, Aziz” gibi isimlerle bitmektedir. Bizce bu husus, üzerinde çok ciddi durulması ve araştırılması gereken bir durumdur. Birçok ayetin yorumlanmasında, doğru algılanmasında ayet sonlarındaki “esma-i Hüsna” bize birtakım ipuçları verecektir. Hatta anlaşılmasında güçlük çekilen ayetler, sonlarında yer alan Esmâ-i Hüsna ile irtibatlandırılarak rahat bir şekilde çözümlenmesi ve anlaşılması sağlanabilir. Çünkü her hangi bir ayet ile, o ayetin sonunda yer alan Allah’ın isimleri arasında anlamsal bir bütünlük vardır. Allah’ın isimlerinin manası malum olduğundan, bundan hareketle manası net bir şekilde anlaşılamayan ayetin anlamı da çözümlenebilir. Yani daha açık bir ifade ile bir bilinenden hareketle bilinmeyen bir şeyi öğrenmenin imkanı doğar.

Şimdi “Esmâ-i Hüsna” konusu ile tezimizi isbatlayan ve destekleyen bazı deliller sunalım: Allah, Al-i İmran suresinde: “İki topluluğun karşı karşıya geldikleri gün, sizden geri dönenleri, kazandıkları bazı şeyler dolayısıyla şeytan onların ayağını kaydırmak istemiştir. Ama andolsun ki, Allah onları affetti. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, yumuşak olandır.”¹¹² Bu ayeti kerime’de savaştan dönenlerin, kazandıkları kötülükten dolayı şeytanın onların ayağını kaydırmak istediğinden bahsettikten sonra Allah’ın onları affettiği ifadesi yer alıyor. Bu manaya uygun olarak da ayet sonunda “gafur ve halim “ Esmâ-i Hüsna’sı yer almıştır. Diğer bir ayeti kerime’de: “Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, kendiniz için önceden hayır olarak neyi takdim ederseniz, Allah katında onu bulacaksınız. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görüyor”¹¹³ buyruluyor. Burada namaz kılmak, zekat vermek gibi ibadetler emredildikten sonra, ayetin sonunda “Allah’ın her şeyi gören” anlamına gelen “Basir” ismi kullanılmıştır. Böylece ayette geçen, davranışların yerine getirilmesi emredilirken, bir taraftan da

112. Ali İmran, 3/155.

113. Bakara , 2/110.

Allah'ın yaptığımız her şeyi gördüğü hatırlatılarak günahlardan uzak kalmamız bir nevi tavsiye ediliyor. Bu ayetlerde de görüldüğü gibi Esmâ-i Hüsnâ ile, içinde yer aldığı ayet arasında bir münasebetin olduğu görülmektedir.

Bu konu ile ilgili Kur'an'dan bir çok örnek vermek mümkündür. Ancak biz birkaç tanesiyle yetinmek durumundayız.¹¹⁴ Bu hususta çıkaracağımız sonuç şudur: Allah'ın isimleriyle biten ayetleri yorumlayıp anlamlandırırken, mutlaka ayette geçen "Esmâ-i Hüsnâ" ile, o ayet arasında mükemmel bir uyumun bulunduğunu; Allah'ın her bir ayeti mana ve ruhuna uygun bir ismiyle sonlandırdığını, "Esmâ-i Hüsnâ'nın" rastgele ayet sonlarına serpiştirilmediğini bilmemiz gerekir.

Cümleleri ayet bütünlüğü içinde değerlendirmek ne kadar önemliyse, aynı şekilde kelimeleri de ayet bütünlüğü içinde değerlendirip mana vermek o derece bir önemi haizdir. Kelimeleri, ayet bütünlüğü içinde değerlendirmemekten doğan bir hatayı açıklamak için bir örnek vermek istiyoruz.

Taberi'nin İbn Ömer ve Suddi'den naklen kaydettiğine göre **يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ** "كَطَى السَّجِّلَ لِلْكِتَابِ" (Göğü kitap sayfasını dürer gibi dürdüğümüz gün)¹¹⁵ ayetindeki **السَّجِّلَ** kelimesinden her hangi bir meleğin kastedildiği ifade edilmektedir. Öyle görünüyorki, **السَّجِّلَ** kelimesinin lügattaki manalarından biri de "melek" olduğu için İbn Ömer ve Subdi böyle bir görüşe varmışlardır.

Oysa buradaki ifadeyi bir bütün olarak ele aldığımızda gök yüzünü dürülmesi, bir şeyin dürülüşüne benzetiliyor. Eğer burada "sicill" kelimesinin melek olduğunu kabul edersek, böyle bir meleğin iyi tanıyor olmamız gerekir. Ayrıca bu meleğin kitap sayfalarını nasıl dürdüğü hakkında da bir fikir sahibi olmamız gerekir ki bu yolla göğün dürülüşünü anlayabilelim. Halbuki insanlar melekleri zaten görmemektedirler. Onun için, onların, meleklerin, kitapları nasıl dürdükleri konusunda bilgileri de yoktur. Bu durumda Allah'ın, bilinmeyen bir şeyi, yine bilinmeyen bir şeye benzetmesi söz konusu olur. Oysa kendisine benzetilenin, benzetmenin yapıldığı hususta daha açık, daha kuvvetli ve daha

¹¹⁴. Başka örnekler için bakınız: Maide, 5/3, 17; Tövbe, 9/102, 104; Nisa, 4/58.

¹¹⁵. Enbiya, 21/104.

anlaşılır olmalıdır. Üstelik bu durumda ayetin bütünlüğü için de كُتِبَ ile السَّجِّلْ kelimelerinin yakın irtibatı da dikkate alınmamış olmaktadır. Ayetteki السَّجِّلْ kelimesini “melek” olarak anlamamız, ifadenin sevk edilişi bakımından mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla İbn Abbas ve Mücahid’den nakledilen “sahife” anlamı, kelamın sevkiyle uyum içindedir. Çünkü kitap sayfalarının dürülüşü her kesçe malum bir husustur. Böylece, bilinmeyen bir durum, bilinebilecek bir şeyle anlatılmış, göklerin dürülüşü, kitap sayfalarının dürülüşüne benzetilmiştir.¹¹⁶

Ayet bütünlüğü ilkesini savunan alimlerden biri olan Şâtibi, ayetlerin başını ve sonunu birlikte ele alarak değerlendirmemiz gerektiğine işaretle şöyle der: İbareler, farklı hallerde, farklı zamanlarda, farklı şekillerde söylenir. Meânî ve beyân ilminde, bu malumdur. Anlayıcı, işitici durumunda olan kimse, meseleye ve duruma göre başına ve sonuna yönelmek durumundadır. Çünkü kazıyye, bir takım cümleleri içine alsa da, onların bazısı bazısına bağlıdır. Çünkü onlar tek bir şey hakkında nazil olmuş tek bir kazıyye (hüküm) ‘dir. Onun için, anlayan kimse için, sözün sonunu evveline, evvelini sonuna reddetmekten başka care yoktur. İşte o zaman, şâriin maksadı, mükellefçe anlaşılır. Eğer bir bütün halinde düşünmezse, onun muradını anlayamaz. Bir yerin dışında kelamın sadece bazı bölümlerine bakmak doğru değildir. O müstesna olan kısım da, zahiri manaya, mütekellimin maksadına göre değil de, Arap diline göre bakmaktır. Zahiri mana Arapça’ya göre sahih olduğu zaman, kelamın kendisine döner. Yakından, murat olunan mana ortaya çıkar. Artık ona göre hareket etmesi gerekir. Onun bu maksada ulaşmasında, nüzûl sebeplerine bakmak yardımcı olur. Çünkü bu, Kur’an ayetlerine bakan ve maksatlarını farklı gören şahsa, açıklayıcı mahiyette olur.¹¹⁷

Ayetlerden hüküm çıkarılırken de, ayetin sadece bir bölümü üzerinde durmanın tam bir fayda sağlayamayacağını ayetin bütünlüğünü göz önünde tutmak gerektiğini söyleyen Şâtibi’nin görüşleri, İslam dünyasında modernist diye adlandırılan ve genelde Kur’an’a atomcu bir yaklaşım tarzıyla (parçacı

¹¹⁶. Halis Albayrak, *age.*, s. 45.

¹¹⁷. Cemalettin el-Kâsimi, *Tefsir ilminin Temel meseleleri*, (Trc: Sezai Özel), İz Yay., İstanbul 1990, s. 147.

yaklaşım) yönelen ¹¹⁸ kişilerin içine düştükleri hataların bir nevi sebebini ortaya koymuş oluyor. Şimdi modernistlerin parçacığı yaklaşımlarından dolayı, düştükleri hatalardan birine örnek verelim:

Fazlurrahman, dört kadınla evlenmeyle ilgili olduğu söylenen Nisa suresinin 3. ayetini yorumlarken, hükmün yetimlerle ilgili olduğunu ifade etmeye çalışıyor. Bu meyanda Nisa suresinin 129. ayetinin ilk kısmını “kadınlar arasında ne kadar isterseniz de adil davranamazsınız...” ele alarak kadınlar arasında adaletin asla temin edilemeyeceğini dolayısıyla hüküm de buna bağlı olduğu için çok kadınla evliliğe izin verilmesinin geçici, kısıtlı bir gaye için olduğunu;¹¹⁹ bu beyanların genel mantıki sonucu, normal şartlar altında çok kadınla evlenmenin yasak olduğunu savunuyor.¹²⁰

Fazlurrahman’ın böyle bir sonuca ulaşırken, “ayet bütünlüğü ilkesini” ihmalinin tipik bir örneğini şu ayette görebilmekteyiz. Nisa suresinin 129. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: “Kadınlar arsında ne kadar istesiniz de adil davranamazsınız. O halde büsbütün birine meyledip diğerini askıdaymış (ne evli, ne de dul) gibi bırakmayın...”

Dikkat edilirse dört kadınla evlenebilmenin muayyen bir dönem için söz konusu olabileceğini öne süren Fazlurrahman, Nisa sure 129. ayetin sadece baş tarafını göz önüne alıp, Nisa suresi 3. ayetteki “...eğer adil olarak davranamayacağınızdan endişe ederseniz o zaman bir kadınla evleniniz...”ifadesiyle irtibatlandırarak, bir kadınla evlenilmesi gereği ortaya çıkar, demektedir.

Oysa burada dikkat edilirse öncelikle ifadelerin, ayet çerçevesinde kazandıkları mana tespit edilmeden (ayet bütünlüğü göz önünde bulundurulmadan) başka bir ayetin bölümüyle karşılaştırma yapılmış ve hataya düşülmüştür. Allah, kocaların adil davranamayacaklarını bile bile, neden Nisa suresi 129. ayetin devamında: “...O halde büsbütün birine meyledip diğerine

118. W. M. Watt, **Modern Dünyada İslam Vahyi**, (Trc: Mehmet S. Aydın) HülbeYay., Ankara 1982, s. 111.

Talha Hakan Alp, “İslam’ı İlimlerin Orijinalliği Bağlamında Modernistlerin Usul- i Fıkıh Eleştirilerine Cevap”, <http://www.darulhikme.org.tr/makale/tha04.htm>.

119. Fazlurrahman, **Ana Konularıyla Kur’an** (Çev. Alparslan Açık genç) Ankara 1987, s. 123.

120. Fazlurrahman, **İslam**, (Trc: Mehmet Dağ, Mehmet Aydın) Selçuk Yay., Ank 1993, 3. Baskı. s. 53.

askıdaymış (ne dul, ne evli) gibi bırakmayın ...” diyerek çok evliliğe cavaz vermektedir? Yani zaten ayetin sonundaki ifadeden, birden çok kadınla evlenmeye cevaz verildiği açıkça anlaşılıyor. Demek ki ayet bütünlüğü ilkesine riayet edilmediği taktirde çok büyük hatalara ve yanlış hükümlere varılabilir.

Ayetin cüzleri arasındaki münasebeti ve bunların oluşturduğu bütünlüğü iyice kavrayabilmek için, ayetin içinde yer aldığı surenin maksadını tespit edip sure hakkında genel ve toplu bir fikre sahip olmak gerekir. Daha acık bir ifadeyle Kur'an-ı Kerim araştırılırken bu manada tümünden gelim metodu uygulanırsa daha sağlıklı sonuçlar elde edilebileceği kanaatindeyiz. Yani Kur'an'ın ana gayesi bizim sureyi iyi anlamamıza, surenin temel maksadını bilmekte bizim ayeti iyi anlamamıza yardımcı olur.

Konuyla ilgili M. Abdullah Draz, şu açıklamalara yer verir: Araştırmacı belli başlı cüzlerini ve maksatlarını tesbit ederek sure hakkında genel bir toplu fikir sahibi olmadan cüzler arasındaki bağları yani ayetlerin başlarında, sonlarında veya aralarında bulunan mevzii bağları bulmaya çalışmalıdır. Surede meseleler müteaddid olsa da sonu başı ile, başı sonu ile irtibatlıdır. Aynı meseleye dair olan cümleler birbirleriyle irtibatlı olduğu gibi bütün halinde de sure aynı maksada yönelir. Binaenaleyh surenin nazmını anlamak isteyen kimse ona bütün olarak bakmak ihtiyacındadır. Keza o meselenin cüzlerini anlamak isteyen kimse de bundan müstağni kalamaz.

Böylece, sureye hakim olan külli nizamdan sarf-ı nazarla sadece mücâvir iki üç meseleye yönelen dar bir daireye kapanmak suretiyle ayetler arasındaki münasebeti bulmak isteyenlerin karşı kaşıya kalmış oldukları hata anlaşılabilir. Bu kısa görüş bir çok durumda sahibini maksadından uzaklaştırır; nazımdaki en parlak güzellik unsurlarını yakalamaktan onu alıkoyar. Bu şahsın durumu bir halıyı inceleyen şahsın durumuna benzer. Bu halının sadece el kadar yerine bakıp oradaki nakışları tetkik ederse siyah, beyaz, yeşil gibi muhtelif renkli iplerin yan yana getirildiğini görür ve kendisinde, renk ve desen uyumu bulunduğu intibai uyanmaz. Fakat gözünü daha geniş bir sahaya çevirince, baktığı nakışların simetrilerini görünce, desendeki ahengi kısmen anlar, zevk alır. Fakat halının tamamına toplu bir tarzda bakınca daha büyük unsurlar

arasındaki renk ve desen ahengini müşahade etmekle aldığı zevk daha da fazla olur. İşte Kur'an surelerinden her birinin nazmına dikkat eden kimsenin de böyle yapması icap eder.¹²¹

Kur'an da aynı konu ile ilgili ayetlerin tamamı, bütüncül bir yaklaşımla tefsir edilmeli ve ancak bundan sonra bir hükme varılmalıdır. Ayetin siyakını sadece sure içindeki pasajları dikkate alarak açıklamak da her zaman da tutarlı sonuçlar vermeyebilir. Sureler kendi başlarına birer anlam dünyası oluştururlar. Bu yüzden surelerin bütünlüğü göz önünde tutularak tefsir yapılması iyi sonuçlar verebilir. Çünkü her surenin konu bütünlüğü vardır.

b. Ayetler Arasındaki Anlam Bütünlüğü (Bağlam)

Bir ayet, kendi içinde bir bütünlüğe sahip olduğu gibi, diğer ayet gruplarıyla da bir bütünlük oluşturabilmektedir.

Kur'an'ın en küçük birimi olan harflere, kelimelere, yan cümlelere, ana cümlelere, ana cümlelerden muteşekkil ayetlere ve bu ayetlerin oluşturduğu daha büyük pasajlara kadar her Kur'an parçasının başlı başına görevler yüklendiği gibi, Kur'an bütünlüğü içinde, birbiriyle bağlantılı bir yapı oluşturduğu gözlenir. Kur'an'ı herhangi aygıtla benzetirsek, sözünü ettiğimiz irili ufaklı bu parçaları, aygıtı oluşturan a, b, c, ç gibi öğeler olarak düşünebiliriz. Bu parçalar tek başlarına muayyen bir rol üstlenmekle birlikte onların aygıtın tümünün ahenkli çalışmasını sağlayan fonksiyonları vardır.¹²²

Dolayısıyla Kur'an ayetlerinden hüküm çıkarılırken sadece ayetin kendi iç bütünlüğünü değerlendirmek yeterli değildir. Bu ayetin siyak ve sibakını da göz önünde bulundurarak değerlendirmeye tâbi tutmalıyız. Çünkü bazen ayetin vermek istediği mesaj, öncesi ve sonrasında geçen ayetin manasıyla birlikte değerlendirildiğinde doğru bir şekilde algılanabilir. Onun için ayetler arasındaki münasebeti (ilişki) iyice tespit etmek gerekmektedir.

¹²¹. Muhammet A. Draz, *age.*, s. 190-191.

¹²². Halis Albayrak, *age.*, s. 22.

“Herhangi bir ifadenin diğeri ile olan münasebeti” deyişinden o iki ifadenin şekil, yapı ve ifade ettiği mana yönünden birbirine yakın, benzer ve uygun olması, aralarında bir irtibat veya alaka kurulması anlaşılmaktadır.

Bu yaklaşım, Kur’an’a tatbik edildiğinde birimleri arasında yakın, uyumlu ve benzer manaların bulunması konusu akla gelmektedir. Bu takdirde ayetler arasında genel veya özel, akli veya hissi mana bağları ile sebep veya müsebbep, illet veya malul, benzerlik veya zıtlık gibi bazı ilgi ve irtibat yönleri tespit edilebilmektedir.

Veliyuddin el – Molevi’nin de ifade ettiği gibi, her şeyden önce her bir ayetin müstakil veya önceki ayetin tamamlayıcısı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalıdır. Müstakil ise bu taktirde önceki ayetle yine de nasıl bir ilgi ve münasebet içerisinde olduğu ortaya konmalıdır.¹²³

Ayetler arasındaki uyumun araştırılması bizi doğrudan metnin enstrümantal unsurlarına yönelik dilsel araştırmanın içime sokmaktadır. Burada göz önünde bulundurulması gereken şudur: Münasebet ilmi, ne harici ilişkileri araştırır, ne de metin dışı delillere dayanır. Çünkü bu ilim dalında metnin bizzat kendisi “delil”dir ve dilsel, akli veya maddi terkeb yapısına bağlı olarak pasajlar arasındaki ilişki ölçütlerin Kur’anda yine metnin kendisidir.¹²⁴

Münasebet bilgisinin oluşması, bir takım kaidelerin geliştirilmesinden daha ziyade müfessirin çabasına ve i’cazu’l – Kur’an sahasında, bunun belagatla ilgili sırları konusunda ve eşsiz beyani yönleri hususunda özel bir vukufiyet kazanmasına bağlıdır.

Ayrıca ayet ve sureler arasındaki bu ince ilgiyi ve münasebeti keşfedebilmek için Kur’an okuyan kimsenin, bazen edebi zevkini, bazen fitri mantığını, bazen de önceki bilgilerini devreye sokması gerekmektedir.

Ortaya konan ilgi ve münasebet de tutarlı, isabetli, manaları uyumlu, bağlamıyla bütünleşmiş ve dil bilimini lügavi kaidelerine uygun olduğu müddetçe mantıklı, makbul ve latif olarak kabul görecektir.¹²⁵

Ayetler çeşitli zamanlarda ve çeşitli sebeplere bağlı olarak nazil olmalarına rağmen, aralarında kopmaz bir bağ vardır. Bu yüzden onlardan birini

123. Mustafa Ünver, *age.*, s. 99.

124. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.*, s. 206.

125. Mustafa Ünver, *age.*, s. 98; Suat Yıldırım, *age.* S. 96.

yerinden almak ve ayırmak mümkün değildir. Aslında Kur'an'ın bu özelliği onun i'caz (eşsizlik) yönlerinden birini oluşturmaktadır.¹²⁶

“Metnin bütünlüğü” kavramı, i'caz meselesine bağlı bir kavramdır. İ'caz ise büyük ölçüde metnin mütekelliminin (Allah) diğer mütekellimlerden ayrı oluşuna dayanır. Bu sebeple, önceki âlimler, “münasebet” ilminde, bağlantı yönü açık olan ayetler arasındaki ilişkiler hakkında konuşmaktan çekinmişlerdir. Sözelimi: ikinci ayetin birinci ayeti tekid etmesi, açıklaması veya ona itiraz ya da karşılık vermesi gibi durumlarda âlimler konuşmaktan kaçınmışlardır.

Aynı şekilde bu âlimler, ayetin kendinden önceki ayete atfedilip de iki ayet arasındaki atfın ortaklık ve benzerlik esası üzerine kaim olduğu münasebet türlerini de tartışmaktan kaçınmışlardır.¹²⁷

Ayetler arasındaki uyumun tespit edilmesinde, belağatın inceliklerinden olan “fasıl ve vasıl” konusunun çok iyi bilinmesi önem arz etmektedir. Veliyuddin el-Molevi'nin de ifade ettiği gibi münasebet ilminde bir ayetin müstakil veya önceki ayetin tamamlayıcısı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalıdır. Konu ile ilgili Abdulkahir el-Cürcani şunları söylemektedir: “Şunu bil ki, cümlelerin bir kısmının diğer bir kısmına atfedilmesi (vasıl) ya da bu atfın terk edilip de cümlelerin birbirinden bağımsız olarak zikredilmeleri (fasıl), belağatın inceliklerinden olup bunu ancak halis Araplar doğru şekilde anlayabilirler.”¹²⁸

Cürcani'nin yukarıdaki ifadesinden de anlaşıldığı gibi ayetler arasındaki irtibatı tespitinde çok önemli bir yere sahip olan “Fasıl ve Vasıl” konusu, belağat ilminin inceliklerini bilmeye bağlıdır. Bu bilgi de Arapların doğasında vardır. Dolayısıyla “Fasıl ve Vasıl” konusunu en iyi tespit etmek de onlara has bir özelliktir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi münasebet bilgisinin oluşması, bir takım kaidelerini geliştirilmesinden daha ziyade müfessirini çabasına ve belegatla ilgili sırlara vukûfiyetine bağlıdır. Dolayısıyla ayetlerin irtibatını tesbit etmek için çok iyi bir Arapça bilmek gerekir. Aksi takdirde ayetler arasındaki münasebeti ve bu münasebetin oluşturduğu bütünlüğü, sırf meallere bakarak tespit etmeye çalışmak sağlıklı bir sonuç vermez.

126. Ali Turgut, *age.*, s. 210 ; N. Hamid Ebu zeyd, *age.*, s. 197.

127. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.*, s. 207.

128. N. H. Ebu Zeyd, *age.*, s. 207.

el-İsra ile el-Kehf surelerinin arasındaki münasebeti zikrettikten sonra es-Zemelkani'nin söyle dediği rivayet edilmektedir: “İlgi ve irtibat sureler arasında bile zuhur edince artık ayetler arasındaki münasebet öncelikle ortaya çıkar. Hatta daha ötesi tefekkür mekanizması olayların ruhuna doğru işlediğinde bütün Kur'an'nın tek bir kelime gibi bir bütün olduğu görülecektir.”¹²⁹

Genel olarak ayetler arasındaki irtibatla ilgili olarak şöyle bir tasnife gidilebilir.

b.1. Münasebet Bağlı Kolay Bir Şekilde Kurulabilen Ayetler

Aralarındaki münasebet kolay bir şekilde kurulabilen ve herhangi bir yardımcı bilgiye ihtiyaç duymayan ayetler arasındaki irtibat şekli üç başlık altında değerlendirilebilir.

a. Bir birimin tek başına tamam olmayarak diğer bir birime ihtiyaç duyması durumundaki ilgi ve irtibat şekli: Münasebetin en açık görülen kısmının bu olguğu söylenebilir.

Mesela, bir ayetin tek başına tam bir mana ifade etmemesi ve bunun için ancak diğer ayet ve ayetlerle tam bir mana ifade edebilir hale gelebilmesi bu kısmı açıklamaktadır.

Şimdi bu maddeyle ilgili örnek görelim:

“And olsun Tur’a. Yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış bu kitaba, Mamur Eve. Yükseltilmiş tavana, kaynatılmış denize”.¹³⁰

Görüldüğü gibi altı tane ayet ard arda sıralanmış olduğu halde tam bir cümle anlamı yinede ifade edilememektedir. Bu altı ayetin manasının tam olarak ortaya çıkması ve anlaşılması bir başka ayetin varlığını gerekli kılmaktadır. Ayetlerin devamındaki ayetin de okunması ile anlam tamam olmakta ve tam bir cümle özelliği ortaya çıkmaktadır. “Hiç şüphe yok ki Rab’inin azabı mutlaka vuku bulacaktır”.¹³¹ Görüldüğü gibi bu ayet, önceki altı ayetin tamamlayıcısı konumunda bulunmaktadır.

¹²⁹. ez-Zerkeşi, *age*, C.1, s. 39; Mustafa Ünver, *age*, s.114.

¹³⁰. Tur , 52/1-6.

¹³¹. Tur , 52/7.

Bazen bir ayet bir başka ayete te'kit, tefsir, itiraz veya bedel olarak da gelebilir. Örneğin: “Bizi dostdoğru yola hidayet eyle”.¹³² Ayette geçen “dostdoğru yol” acaba nedir? Kimlerin yoludur? gibi soruların cevabının aynı siyah içerisinde verilmekte olduğunu görmekteyiz:

“(Bizi) Nimet verdiğin kimselerin yoluna (hidayet eyle) kendilerine gazap edilmiş olanların ve dalalete düşenlerin yoluna değil”. Görüldüğü gibi ikinci ayet, ilk ayeti tefsir ve tafsil etmektedir.

b. Bazı durumlarda da ayetlerin, komşu ayetlerden müstakil olarak değerlendirmeleri gerekir. Bu tür durumlarda ayet, müstakil olarak ele alınmadığı takdirde Kur'an'ın hiç kastetmediği ters sonuçlar çıkabilir. Örnek olarak şu ayeti verebiliriz: “Kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için (Allah) ona yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Bunun üzerine (katil olan kardeş) şöyle dedi: Yazıklar olsun bana kardeşimin ölüsünü örtmek konusunda şu karga kadar bile olamadım. Ve pişman olanlardan oldu. Bundan dolayı İsrailoğullarına şöyle yazdık. Kim, bir cana veya yeryüzünde fesat yapmaya karşılık olmaksızın bir canı öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur...”¹³³

Gayet açıktır ki, Allah'ın İsrailoğullarına haksız yere bir kimseyi öldürmenin bütün insanları öldürmek gibi olacağı aktini yazması Âdem'in oğlunun kardeşini öldürdüğüne pişman olmasından dolayı değildir. Bilakis onun bu haksız öldürme işini yapması sebebiyledir.

Dolayısıyla, “pişman oldu” anlamına gelen *فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ* cümlesini, “bundan dolayı” anlamına gelen *مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ* ifadesinden müstakil olarak düşünmemiz gerekmektedir. Aksi taktir de ortaya çıkan anlam son derece yanlış ve anlamsız olacaktır.¹³⁴

Suyuti şu bilgilere yer verir: Bazı Müteahhir'in uleması şöyle der: Kur'an'da ayetler arasındaki, münasebeti gösteren umumi esaslar şunlardır: Surenin hangi gaye ile indirildiğini bilmek bu gayeye götüren sebepleri araştırmak, bu sebeplerin birbirlerine yakınlık ve uzaklık durumunu incelemek, ayetlerin birbirini takibinde, dinleyenin merakını dikkate almak, belagatin gerektirdiği hususlara önem vermektir. Ayetler arasındaki, münasebeti

132. Fatiha, 1/ 6.

133. Maide, 5/31-32.

134. Mustafa Ünver, *age*. s.103.

kolaylaştıran umumi kaide işte bunlardır. Bu kaide uygulandığında, her sure ve ayet arasında mevcut münasebet, açıkça ortaya çıkar.¹³⁵

c. Bazı ayetler de aralarında bütünsel bir ilişki olması sebebiyle atıf harflerinden biriyle birimlerin birbiriyle irtibatlandırıldıkları görülmektedir. Bunu bir başka deyişle söylersek her hangi iki ifade arasında atıf harflerinden birisiyle irtibat kurulabilmesi aralarında mutlak bir bütünlüğün olmasına bağlı olmaktadır.¹³⁶

İsra Suresinin ilk ayetlerinin ayetler arası uyum konusunda özel bir yeri olduğu aşikardır. Zira, aralarındaki ilişki, bilinen atıf ilişkilerinin ötesinde açıklamaya ihtiyaç duyulan bir ilişkidir. Şöyle ki, ilk ayet “İsra’dan” (Gece yürüyüşü) bahsetmekte, ikinci ayet ise Hz. Musa ve İsrailoğullarının kisasına geçmektedir. Buradaki atıf ise “vav” harfiyle yapılmıştır. Üçüncü ayet İsrailoğullarını, “Hz. Nuh’la birlikte gemide taşıdıklarımızın soyundan gelenler” şeklinde özel bir sıfatla niteler ve bu arada, “O, çok şükreden bir kuldu” mealindeki, Hz. Nuh’u nitelemeye ilişkin bir ara cümleye yer verir. Daha sonra dördüncü ayet Allah’ın İsrailoğullarına yönelik vaadine değinir ve bu, sekizinci ayete kadar devam eder. Dokuzuncu ayetde metin Kur’an’dan söz etmeye geçer.

Burada şöyle bir soru gündeme gelmektedir: İsra olayı ile İsrailoğullarının anlatılması arasında ne gibi bir ilişki söz konusudur? Bütün insanlık Hz. Nuh’un zürriyetinden olduğu halde, İsrailoğullarının Hz. Nuh’la birlikte gemide taşınan kimselerin soyundan oldukları üzerinde durulmasının, ardından da Kur’an’dan söz etmeye geçilmesinin sebebi nedir? سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“ Kulu Muhammed’i, bir gece mescid – i Haram’dan (Ka’be), kendisine bazı işaretlerimizi gösterelim diye, çevresini müberek kaldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren Allah, noksan sıfatlardan müsezzektir. O, her şeyi işiten ve her şeyi görendir... şüphesiz ki, Kur’an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdeler.”¹³⁷

135. es-Suyuti, *age*. C.1., s.292.

136. Mustafa Ünver, *age*. s.103.

137İsra, 17/1-9.

Bâkılânî, bu ayetler arasındaki ilişkinin, Kur'anın i'caz şekillerinden biri olduğunu açığa çıkarma gayreti içerisinde, birinci ve ikinci ayetler arasında görülen “fasl'ın“ gerçekte “vasıl” olduğunu ve bunun da ayetlerin sıradan bir ifadede—insana ait ifade—bulunması mümkün olmayan söz düzeninden(nazım) kaynaklandığını söylemiştir. İşte Hz. Nuh'un zikredilmesine neden olan da bu düzendir. Hz. Nuh'un, ifadenin bir kısmının diğer kısmıyla irtibatlandırarak tarzda çok şükreden bir kul olarak nitelenmesi ise, bir taraftan ayet sonu uyumunu sağlamak, diğer taraftan da Kur'an'ın çağdaşı olan İsrailoğullarına, Hz. Nuh'un yaptığı gibi şükretmeleri gerektiğini belirtmek içindir. Bâkılânî, bütün bu noktalarda, Kur'an metni ile diğer metinler arasında ayırım üzerine vurgu yapmış ancak bunu yaparken birinci ayetle ikinci ayet arasındaki ilişkinin yönünü kesin olarak belirtmeksizin sadece şu sözleri söylemekle yetinmiştir:

Konudan konuya geçme şeklindeki bu durum, şayet (ilahi nitelikte olmayan) bir başka kelimede olmuş olsaydı, söz konusu bölümler arasında bir ilinti bulunmadığı düşünülebilirdi. Halbuki Kur'an'ın nazımındaki mühteşemlik ve çarpıcılıktan ötürü, ifadeler arasında bir kopukluk söz konusu değildir. Bazen, bütünlüğe sahip bir ifadedeki birimler arsında kopukluklar olabilir ve söz dizgesindeki bozukluktan ötürü, onda farklılık ve irtibatsızlık ortaya çıkar. Bu ayetlerdeki fasıl, çok hassas olduğundan ötürü vasıl olarak tasavvur edilebilir. Dolayısıyla, valsın üzerine ayetler arasında kopukluk olduğu (iddiası) temellendirilemez. Bu ayetlerdeki hitabın Hz. Nuh'an söz etmeye ve onu övmeye nasıl geçtiğine bak! Bu ifade nasıl olurda fâsıla (birbirinden kopuk) olarak nitelendirilebilir? Zira, her nekade Hz. Nuh'dan söz edilmeye geçilmesi onun şükreden bir kul olarak nitelendirilmesi, ilk ifadeden kopuk bile olsa, yine de ifadenin nazımı ancak bununla tamamlanmaktadır. Şöyle ki, İsrailoğullarını Hz. Nuh'un neslinden olması; şükretme hususunda, onu takip etmelerini ve onun gibi davranmalarını, yine onun gibi Allah'tan başkasını dost edinmemelerini, tufan başkalarını helak ettiği sırada Hz. Nuh'un onları gemiye alıp kurtarmasının kendileri için büyük bir kurtuluş olduğuna inanmalarını gerektirir. Allah onların işledikleri günah ve bozgunculuk sebebiyle hesaba çektiğinin ve cezalandıracağını bildirmiş; bunun ardından da, Allah'ın kendilerine ve neslinden geldikleri ataları Hz. Nuh'a verdiği nimetin değerini

düşünsünler ve bilsinler diye, onlara iyilik ve güzellikle muamelede bulunmuştur. Ancak cahilliklerine döndüklerinde ve azgınlıkta aşırıya gittiklerinde, Allah onlara yine azabla muamelede bulunmuştur.¹³⁸

b.2. Münasebet Bağı Yardımcı Bilgilerle Kurulabilen Ayetler

Ayetler arasındaki ilgi ve irtibat, daha önce bir kısımdan bahsedilen yollarla kurulamıyor ve çeşitli bağlaçlarla da birbirine atfedilemiyorsa, bu durumda ayetler arasındaki münasebeti temin eden çeşitli karine ve yöntemler devreye girebilmektedir. Şimdi bu yöntemlerden bazılarını şöyle incelemeye çalışalım:

a. Benzerlik (Tanzir) İlişkisi Açısından Ayet Bütünlüğü

Temelde birbirine benzeyen, birbirine çağrışım yaptıran konuların bir arada zikredilmesi yöntemidir. Örnek: **كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ**

"Nitekim Hak uğruna (savaşa gitmek için) Rabbin seni evinden çıkardığı zaman, müminlerden bir kısmı bundan hoşlanmamışlardı."¹³⁹

Bu ayet, Bedir Savaşı'nda elde edilen ganimetlerin taksimatıyla ilgili ayetlerin siyakı içinde geçmektedir. Acaba Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Bedir Savaşı için evinden çıkması ve bundan da bazı müminlerin hoşlanmaması ile ganimetlerin taksimatı arasında hangi münasebet bulunmaktadır?

Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'nda, savaşın şehir dışında yapılmasını istemiş ve bu yüzden Medine dışına çıkmayı murad etmişti. Müminlerden bir grup bundan hoşlanmamış, Medine'de kalıp savunma savaşı yapmayı daha uygun görmüşlerdi. Oysa daha sonra ortaya çıkmıştır ki, Hz. Peygamberin bu tutumu Müslümanlara zafer, ganimet ve izzet kazandırmış ve onun haklı olduğu anlaşılmıştır.

İşte daha önce Hz. Peygamberin Medine dışına çıkıp savaşmaya yönelik hareketinden hoşlanmayan bu ve benzeri insanlar, bu defa da ganimetlerin taksimatı konusunda onun emrine hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik göstermişlerdi. Sözünü ettiğimiz ayet, bu ilgi ve münasebet sebebiyle,

¹³⁸. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age*. s.208-209.

¹³⁹. Enfal, 8/5.

Müslümanların önceki durumu ve neticesini göz önüne getirerek onların Hz. Peygamberin emrine itaat etmeleri ve nefislerine uymamaları için bu siyapta zikredilmiştir.

Dolayısıyla bu iki farklı konu arasında benzerlik yöntemi olarak, Hz. Peygamber'in emrine karşı bir hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik motifi kullanılmış olmaktadır.¹⁴⁰

Böylece ganimetlerin taksimi ile ilgili ayetten sonra Bedir Savaşı ile ilgili bazı Müslümanların göstermiş olduğu hoşnutsuzluk dile getirildi, bir nevi burada Hz. Peygambere hem moral vermek hem de bildiği doğru işi yapmakta ısrarcı olması yönünde bir destek vermek söz konusudur. Yani "hak bildiğin yolda insanların arzu ve isteklerine boyun eğme", şeklinde bir bilgilendirmedir. Nitekim bu hususta şu ayet savunduğumuz görüşü destekler mahiyettedir: "Bilin ki, Allah Resulü içinizdedir. Eğer bir çok işte, O size itaat etseydi sıkıntıya düşerdiniz..."¹⁴¹

b. Karşıtlık (Zıddiyet) ilişkisi açısından Ayet Bütünlüğü

Ayetler arasındaki irtibat çoğu zaman sebep-sonuç tarzında vuku bulmaktadır. Böyle bir durumun olmadığı durumlarda ise bir olgunun-değiş yerindeyse iki ucunu yani zıt taraflarını göz önüne sermek suretiyle bir ilgi ve irtibat kurulabilmektedir.

Yapılması istenen bir davranışın yapılmaması durumunda, ortaya çıkan sonucun izah edilmesi, aslında yapılması istenen davranışın vurgulanması anlamına gelmektedir. Zaten "eşyalar zıtları ile kaimdir" darb-ı meseli de mesajların tebliği konusunda bu yöntemin önemini tekid etmektedir. Sözelimi, azap ayetlerinden sonra rahmet, cehennem ayetinden sonra cennet ayetlerinin gelmesi bu yönüme örnek gösterilebilir. Ahkam ayetlerini zikrettikten sonra va'd ve void ile ilgili ayetleri ahkamla ilgili ayetlerle amel etmeye yöneltmek için – zikretmesi Kur'an-ı Kerim'in âdetlerindendir.¹⁴²

Bakara suresinin 5. ayetine kadar Kur'an'nın nasıl bir kitap olduğundan hareketle hidayete ermiş olan müminlerin çeşitli vasıflarından söz edilmekte ve

¹⁴⁰. ez. Zemahşeri, **el-Keşşâf**, C.1, s. 114 ; ez. Zerkeşi, **age.**, C.1, s. 47; Mustafa Ünver, **age.**, s.104.

¹⁴¹. Hucurût, 49/7.

¹⁴². ez-Zerkeşi, **age.**, C.1, s.40; Suat Yıldırım, **age.** s.97; Mustafa Ünver, **age.** s.105.

onların kurtuluş ehli kimseler olduğu bildirilmektedir. Bunların ardından kafirlerden söz eden şu ayetin gelmesi konumuzun gayet açık bir şekilde izah etmektedir.

“Kafirlerle gelince, onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir. Onlar inanmazlar.”¹⁴³ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

Kur'an'ın bu şekilde bazı zıtları ele alarak onlardaki güzellik veya çirkinlikleri en bâriz bir şekilde gözler önüne sermesi önce akli harekete geçirdikten sonra kalbi devreye sokarak sahibini hep güzel olan şeyler üzerinde sabit kılmayı hedeflemesinden dolayıdır.¹⁴⁴

c. Ara Söz (İstitrâd) Kullanımı Açısından Ayet Bütünlüğü

Bir manadan diğer bir manaya geçmek, diye tanımlanan istidrât, belli bir konuyu anlatırken bir yakınlık ve ilgiden dolayı başka bir konuya geçmek ve sonunda tekrar ilk konuya dönmektir.¹⁴⁵

Bazı ayetler, aralarındaki ilişkinin açıklanması noktasında “nüzûl sebebine” gereksinim duymazken, bazı ayetlerdeki ilişkinin ortaya çıkarılması “nüzûl sebebi” bilgisine gereksinim duymaktadır. Çünkü bu tür ayetlerde ilişki ve bağıntı yönünün ortaya çıkmasında müfessire yardımda bulunan mânâ ve delalet, nüzûl sebebi vasıtasıyla belirlenebilmektedir. Bunun için ayetler arası münasebet araştırılırken nüzûl sebebini de göz önünde bulundurmak bizi doğru ve güzel sonuçlara ulaştırır. Şu ayet buna örnektir:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْهَيْلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى
وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Sana ayın evrelerini soruyorlar. De ki: Onlar, Haccın ve insanların (öteki faaliyetlerinin) vaktini gösterir. Gerçek iyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Lakin gerçek iyilik sahibi, Allah’a karşı sorumluluk bilinci duyan (sakınan) kimsedir. O halde, evlere kapılarından girin ve Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde olun ki, gerçek mutluluğa eresiniz.”¹⁴⁶

143. Bakara, 2/6.

144. ez-Zerkeşi, age., C.1, s.49; Mustafa Ünver, age. s.106.

145. Mustafa Ünver, age., s.107.

146. Bakara, 2/189.

Ayın evrelerinden bahsedilmesi ile evlere girmenin hükmü arasındaki ilişki veya münasebet nedir? Bu sorunun önemi, bir tek ayetin iki konuyu içermesinden gelmekte; dolayısıyla da bu iki konunun arasındaki irtibatın da güçlü olması gerekmektedir. Kur'an alimleri, bu ayetin iki bölümü arasındaki irtibatı şu iki ihtimalle sınırlandırmışlardır: Birincisi evlere arkalarından girmenin, onların "ayın evreleri"ni sormalarına yönelik sembolik bir "temsil" olduğudur. Bu durumda ayette anılan soru, ayetin iniş sebebine dayanılarak anlaşılır. Ancak bu, bilgi edinme amacı taşımayan, aksine dalga geçmek ve alaya alma tarzından bir sorudur. Nitekim onlar şunu sormuşlardı: "Bu aya ne oluyor da başlangıçta hilal şeklinde doğuyor, bilahare tamamlanıp dolunaya dönüşüyor, daha sonrada tekrar küçülüyor? Bunun hikmeti nedir?" ¹⁴⁷

Ayet bu nüzûl sebebine binaen sorulan soruyu cevaplarken sorunun kendisine iltifat etmemiş ve asıl sormaları gereken başka bir soruyu cevaplamış ki bu daha sonra "bilge üslûbu" (üslûb-u hakim) adıyla anılmıştır; daha sonrada, muhatapların ters soru sormaya ilişkin durumlarının, evlere arkada giren kimsenin durumu gibi olduğunu belirterek onları alaya almıştır. Bu anlayışa bağlı olarak ayetin iki kısmı arasındaki ilişki, "örnek-örneklendirilen" ilişkisi olmuş olur. Böyle olunca da ayetin ikinci kısmı; ...onların "ters soru sorma" özelliklerini örneklendirme kabilindendir. Nitekim onların durumu, kapıyı bırakıp da eve arkadan giren kimsenin durumu gibidir. Kendilerine şöyle denmiştir: Gerçek iyilik, şu an yaptığımız gibi soruları tersinden sormak değildir; aksine, gerçek iyilik sahibi, bundan sakınan kimsedir. Bunları söyledikten sonra Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Evlere kapıdan giriniz." Yani meselelere nasıl yaklaşılması gerekiyorsa öyle yaklaşın; çarpıtmada bulunmayın.

Ayet bu tür bir anlayışta, harici olayı-nüzûl sebebini-sembolik ve temsili bir şekle dönüştürmektedir. O, söz konusu olayı ne otomatik bir şekilde yansıtmakta ne enstrümental bir üslupla ifade etmekte;(aksine)onu mecazi bir forma dönüştürmek suretiyle yansıtmakta ve aynı zamanda da olayı anlatmaktadır. Ancak burada şuna da dikkat çekmek gerekir ki, bu anlayış, her ne kadar nüzûl sebebine dayansada yine de bir yorumdur. Buradaki yorum ise,

147. H.Tahsin Emiroğlu , **Esbâb-ı Nüzûl**, Elif ofset, İstanbul 1978, C. 1, s. 156.

ayetin nüzûl sebebini bilmenin sakladığı anlam ile “evlere arkadan girmeden” çıkarılan mecazi “form” arasındaki “örtüşme” ye dayanmaktadır.¹⁴⁸

Ayetin iki bölümü arasındaki irtibat yönüne dair ikinci ihtimal ise, evlere arkalarından girme şekline yönelik bu “temsili” anlayışı pek makul karşılamaz ve metnin olgu ile olan ilişkisi üzerine odaklaşmakla yetinerek “hac’dan” bahsedilmesinin ardından onların ayın evreleriyle ilgili sorularını cevap meyanında evlere arkalarından girmenin zikredilmesinin bir tür ara söz (istitrad) olduğu düşünülür: Bu, arasöz kabilinden sarf edilmiş bir ifadedir. Çünkü daha önce ayın evrelerinin Hac vakitlerini belirlediği zikredilmiştir. Eve arkalarından girmek, onların Hacc’la ilgili uygulamalarından biriydi. Hadiste şöyle geçer: Ensardan bazıları ihrama girdiklerinde bahçeye eve veya çadıra kapısından girmezlerdi. Şayet yerleşik hayat süren kimseler iseler, evin arkasından bir delik açar, oradan girer çıkarlardı. Yok eğer göçebe iseler, o zamanda çadırın arkasındandışarı çıkarlardı. İşte bu kimselere denilmiştir ki: Gerçek iyilik kapıdan girmeyi günah saymanız değildir. Bilakis gerçek iyilik sahibi, Allah’ın haram kıldığı şeylerden sakınan kimsedir. Onların, ayın evrelerinin ne işe yaradığını değil, bu meseleyi (evlere arkadan girmeyi) sormaları gerekirdi.¹⁴⁹

Aynı şekilde Bakara suresinin 226. ayetinden 237. ayetine kadar olan bölümde aile hukukundan (boşanma konusu) bahsediyor. Sonra 238 ve 239. ayetleri namaz kılmayı emrediyor. Daha sonra gelen 240 ve 241. ayetlerde tekrar “boşanma” komusuna değinilmiş. Acaba neden namazla ilgili ayetler, boşanma hukukundan bahseden ayetlerin arasına yerleştirilmiştir. Namaz ayetlerinin boşanma ayetleri ile ilgi ve münasebeti nedir?

Vehbe Zûhayli bu iki grup ayetlerin münasebetlerini çok güzel bir şekilde izah eder: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ (“Namazları ve (özellikle) de orta namazı koruyunuz. Gönülden boyun eğerek Allah için kıyam ediniz.” Aile hukuku ile ilgili hükümleri içeren ayetlerin ortasında namazla ilgili yukarıdaki ayetin gelmesinin hikmeti şudur: İnsan Allah’a namaz kılmakla ameli zikir ihtiyacını gidermiş olur. Böylece bu ameli zikir (namaz), insanı azgınlıktan ve düşmanlıktan uzaklaştırır ve ailevi münasebetlerde adil davranmaya ve iyilik yapmaya yöneltir. Özellikle de kin, düşmanlık ve nefret duygusu uyandıran

148. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.*, s.212.

149. ez-zerkeşi, *age.*, c. 1, s. 41; Nasr Hâmit Ebu Zeyd, *age.*s. 212; Mustafa Ünver, *age.*s. 108.

talaktan (boşanma) sonra böyle bir ameli zikre (namaza) olan ihtiyaç daha da önem arz etmektedir. Bu zikir, fuhuş ve kötülüklerden alıkoyan insanı iyiliğe ve hoşgörölü olmaya çağıran, sabırsızlığı gideren ve dünya kederlerini unutturan, insanın nefsinin en hayırlı yola yöneltip terbiye eden namaz ibadetidir.¹⁵⁰

Böylece yüce Allah talak hükmünden (boşanma) bahseden ayetlerin arasına namazla ilgili ayeti yerleştirerek, bir nevi bize şu mesajı vermeyi murad etmiştir: Peygamberimizin (sav): “Yüce Allah’ın gazabını en çok celbeden helal talaktır, ¹⁵¹ ifadesi ile de çok zarûri olmadıkça hoş karşılanmayan talak (boşanma) konusunda karar verilirken aceleci davranmamak gerekir. Öfkeli iken karar vermemek, biraz soluklanmak gerekir. Boşanma ile ilgili ayetlerin arasında Allah’ı hatırlamayı sağlayan namaz konusunu zikrederek, bir nevi “nefsinizin arzu ve isteklerine uyup da karşınızdaki eşinizi mağdur durumda bırakmayın, Allah’tan korkun”, şeklinde bize bir uyarıda bulunmaktadır. Böylece kişi namaz kılmakla Mevla’sıyla diyaloga geçmiş, manevi tekâmülünü tamamlamış, nefsanî arzularından sıyrılarak sufî davranışlarda bulunmaktan korunmuş olur. Ve böylece namaz kılmanın verdiği huzur, rahatlık ve sakinlikle karar verme imkânına kavuşmuş olur.

Görüldüğü gibi ilgisiz gibi görülen ayet öbekleri, dikkatlice ve ilmi bir metotla incelendiğinde aralarında çok mükemmel bir ilişkinin olduğu ortaya çıkacaktır. Hata bu ilişki farklı zamanlarda inen ayetler arasında bile gözlemlenebilmektedir.

Nüzülû itibarıyla farklı zamanlarda inen, fakat tertip itibarıyla da Kur’an’da peşpeşe gelen ayetler arasında da bir münasebet vardır. Ayetlerin iniş zamanları arasındaki uzun süre, münasebette engel değildir.

Alimler, ayetlerin münferit vesilelerle inmeleriyle, onların münasib siyaklarına yerleştirilmeleri arasında tearuz görmemişlerdir. Böylece bir taraftan tarihi ortam, diğer taraftan da edebi siyak nazarı itibara alınmıştır. Zaten Kur’an-ı Kerim, tenzil olarak ayrı ayrı zamanlarda indirildiği halde ilahi hikmet, mevcut tertib üzere olmasını dilemiştir.

¹⁵⁰. Vehbe Zûhayli, *Tefsirü'l-Münir fi'l-Akideti ve'l-Şeriatı ve'l-Menhec*, Daru'l, Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991 C. 1, s.393.

¹⁵¹. Ebu Davud, *Sünenü Ebi Dâvud*, Talak, 3, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

Mesela: “Kendilerine” **أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ** kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Puta ve batıla inanıyorlar ve inkar edenler hakkında: “Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadırlar” diyorlar.”¹⁵² ayeti, Yahudi ileri gelenlerinden Kâb bin Eşref hakkında inmişti. Bu adam Mekke’ye giderek Bedir’de öldürülen müşriklerin intikamını almaya müşrikleri teşvik etmiş ve onların, müminlerden daha hayırlı, daha doğru yolda olduklarını söylemişti. İş bu şahıs ve onun sözlerini benimseyenler hakkında 3-5 ayet yer aldıktan sonra, emanetleri ehline vermekten bahseden: **إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ** “Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.”¹⁵³ ayeti gelir. Bu ayet, Mekke’nin fethi sırasında inmişti. Kâbe’nin bekçisi Osman İbni Talha, kapıyı kilitleyip Hz. Peygamberin Ka’be’ye girmesine engel oldu. Hz. Ali anahtarı alıp kapıyı açtı. Peygamberimiz Ka’be’ye girip çıkınca, amcası Abbas anahtarın kendisine verilmesini teklif etti. Fakat o, eski bekcisi Osman ibni Talha’ya verilmesini bildirince bu ayet nazil oldu. Tarih itibarıyla aralarında altı sene gibi uzun bir zaman farkı bulunan bu iki pasaj, acaba neden yan yana getirilmiş olabilirler? Âlimler bu iki parça arasındaki müşterek unsurun, emanete riayet edip, hıyanetten sakındırmak olduğunu ifade etmişlerdir. Zira o Yahudi, Hz. Peygamberin ve mü’minlerin özelliklerini bildiği halde bu “bilgi emanetine “ yani Tevrat’a hıyanet etmişti. İşte buna binaen müteakip ayet, emanetin ehline verilmesini ve adaletten ayrılmasını bildiriyor.¹⁵⁴

Görüldüğü gibi yukarıda geçen iki ayetin (Nisa:51 ve Nisa:58) iniş zamanları arasında yaklaşık altı yıl gibi uzun bir zaman bulunmasına ve farklı olaylar hakkında inmesine rağmen aralarında mükemmel bir uyum ve hedef birliği vardır ki oda,,Emaneti ehline (layık olana)vermektir.

Muhammed Kutub’un da ifade ettiği gibi eğer (ayet) konuları arasında bir ilgi ve irtibat olmasaydı Mekke’de inen bir ayetin Medine’de inen bir sure içerisine, Medine’de inen bir ayetin de Mekke’de inen bir sure içerisine yerleştirilmesinin hiçbir mantıklı anlamı ve açıklaması kalmazdı.

152. Nisa, 4/51.

153. Nisa, 4/58.

154. Suat Yıldırım, **age**. s.94, Nasr Hamid Ebû Zeyd, **age**. s.213-214.

Ayetler arası münasebet ile ilgili bir çok örnek vermek elbetteki mümkündür. Fakat biz bir kaç örnek daha verip konuyu burada noktalamak istiyoruz.

Kible konusu ile ilgili bir dizi ayetin (Bakara suresi:142-150 arası ayetler), Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili bazı tartışmaların sergilendiği ayetlerin (Bakara:109-141) ardından zikredilmesi arasında bir ilgili ve irtibat vardır.¹⁵⁵ Yine bakara suresi: 190 – 195. ayetler arasındaki munasebet için Tefsiru'l-Münir'e;¹⁵⁶ Ahzap suresi 56 ve 57. ayetlerin irtibatı hakkında tefsiru Ayâti'l-Ahkâm'a;¹⁵⁷ Kehf suresi: 1 – 26. ayetlerle, Kehf suresi: 27 – 53 arasındaki ayetlerin bir birleriyle olan münasebetleri için Safvetüt-Tefasır¹⁵⁸ adlı esere bakılabilir.

Böylece Kur'an'ın bütün parçaları bulundukları mana çerçevelerinde üzerlerine düşeni yaparken, Kur'an'ın manzumesi içindeki diğer birimlerle olan ilişkilerini de sürdürürler. Dolayısıyla Kur'an'ın her bir azası mükemmel çalışan bir bütün oluşturur.¹⁵⁹

2. Ayetin Lafız Bütünlüğü

Kur'an-ı Kerim'in ayet ve sureleri arasında bir "anlam bütünlüğü" olduğu gibi "lafız bütünlüğü" de vardır. Vahyi gönderen Allah, her bir manayı ifade edecek lafızları özenle seçmiş, itina ile konması gereken yere yerleştirmiştir. Bu lafızlar öyle bir ahenk ve bütünlük oluşturuyor ki, bu mümtazam yapıda bir kelime çıkarılacak veya fazla bir kelime eklenecek olsa, oluşturulmuş olan vahdeti bozar. Bu, Kur'an'ın kendine has bir üslûbudur.

Kur'an üslûbu, lafzının veciz olmasına rağmen, büyük bir mana zenginliği ihtiva eder. Bu mana serveti, aynı zamanda ziynetli olup estetik ölçüler bakımından da mükemmeldir. Kur'an cümlelerinin unsurları öylesine yerli yerindedir ki bu unsurların uyumu sayesinde mahkem bir bina ortaya çıkar.

Bir işi anlatan ifade düzgün olmazsa, onun manasındaki vahdet çözülür, dağınıklık baş gösterir. Nasıl ki bir aynanın sathı eğri-büğrü olursa, onda

¹⁵⁵. Said Havva, *age.*, C.1, s.300.

¹⁵⁶. Vehbe Zühayli, *age.* C.1, s. 177.

¹⁵⁷. M. Ali Sâbuni, *Revâiu'-Beyan Tefsirü Ayâti'l-Ahkam*, Dersaadet, İstanbul, by., C.2, s. 336.

¹⁵⁸. M. Ali. Sâbuni, *Safveti't-Tefâsir*, (Trc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz), Ensar Yay. İstanbul 1990, C. 3, s. 438.

¹⁵⁹. Halis Albayrak; *age.*, s. 155.

görülen suretde bozuk olur. Suretin unsurları arasında ahenksizlik görülür. İfadede aynısıdır; bundan ötürü, manada ki tâbii vahdeti ibraz etmek için beyan sanatındaki vahdetin de mükemmel olması lazımdır. Bu da ifadenin cüzleri arasında tam bir bütünlük sağlaması ile olur; cüzlerin iyice yoğrulup bir bütün halindeki hamur kıvamının elde edilmesiyle hasıl olunur.

Beyan sanatını iyi bilmeyen birinin zannedeceği gibi, bu iş öyle kolay değildir. O cüzlerden her birisi için en münasib yeri seçmek, büyük bir maharet, hassas bir duygu, ince bir zevk ister: Hangi unsur asıl, hangisi tamamlayıcı unsur olmalı? Hangisi başta, hangisi sonda, hangisi ortada yer almalı? Bunları tam yerli yerince koymak gerekir. Ayrıca bu unsurları iyi bir şekilde meczetmenin de en güzel yolunu seçmek lazımdır: İsnad mı, atıf mı, ta'lik mi veya başka bir tarz mı seçilmeli? Tabiatıyla bütün bunları, bizzat bu unsurları güzelce bulup seçtikten sonra yapmak lazım. Keza onlardan her birinin mânînin ruhu ile münasebettar olduklarından ve haşivden uzak olduklarından emin olmak gerekir. Keza ifadede yer alan merkezlerle çevrelerin aynı maksada yönelmesi şarttır. Tıpkı dairenin çevresindeki noktaların merkeze uzaklıklarının veya merkezin çevre noktasından uzaklığının müsavi olması gibi.¹⁶⁰

Evet, Kur'an'ın beyan sanatındaki vahdeti, kullanmış olduğu ifade tarzının cüzleri arasında tam bir bütünlük sağlandığından mükemmeldir. Onun içindir ki Allah, inen her ayetin, hangi surenin neresine yerleştirilmesi gerektiğini peygamberimize bildirerek, her bir cüzün münasip yere yerleştirilmesini sağlamıştır.

Kur'an-ı Kerimin kullandığı harflerin özellikleri ve kelimelerinin tertibi yönüyle mümtaz bir konuma sahiptir. Kur'an, insanların konuşmalarında kullandıkları alışıla gelmiş tertiplerin dışında bir tertip kullanmıştır. Kur'an'ın kullandığı bu lugavi güzellik, i'cazın zirvesine çıkmıştır. Öyle ki Kur'an'a insanların sözlerinden bir şey karışsa Kur'an'ı okuyanın ağzındaki tat bozulur, dinleyenin kulağındaki nizam (ses düzeni) bozulurdu.¹⁶¹

İnsan, harfleri tâbii mahreclerinden çıkararak Kur'an okuyan bir zatı dinlediğinde, ayetlerde bulunan kelimelerin ve harflerin birbirine eklenmesindeki fonetik özellikten, devamlı surette tazelenen bir zevk alır. Kimisi tok sesli, kimisi

¹⁶⁰. Muhammed A. Draz, **En mühim Mesaj Kur'an**, s.173-174, Işık yayınları, İzmir, 1994.

¹⁶¹. M. Ali Sabuni, **et-Tibyân fi Ulumi'l-Kur'an**, Dersaadet, Hicri 1408. s. 161.

ıslık sesli, bazısı hafi, bazısı zâhir, kimisi mehmûse, kimisi mechure tarzında tecvit ilminde gruplandırılan harf nevileri peşpeşe gelir.¹⁶²

Serbest her bir ayetin âdeti diğer birçok ayete bakan birer gözü, ona müteveccih birer yüzü vardır, onunla arasında bir münasebet hattı vardır. Saatin saniye, dakika ve saatleri sayan millerinin hareketleri birbirini tamamladığı, birbirini hatırlattığı, biri diğerine baktığı ve ondan ayrı mütalâa edilmediği gibi, Kur'an cümlelerindeki kelimelerin nazmında (diziliminde) ve cümlelerin yerleştirilmesinde de böyle bir metanet vardır.¹⁶³

Kur'an-ı Kerimin her suresindeki ayetler; her ayetindeki cümleler; her cümlesindeki kelimeler ve hatta her kelimedeki harfler kelamın sahibi yüce Allah tarafından özenle seçilmiş ve en uygun yere konmuştur. Kelamın hiçbir cüzü rastgele seçilip uygunsuz bir yere yerleştirilmemiştir. Bunun için Kur'an ayetlerinin bir anlam bütünlüğü olduğu gibi, lafız bütünlüğünde vardır. Seyid Kutubun ifadesiyle: Kur'an nazmında en ufak bir takdim-tehir veya herhangi bir değişiklik yapmak, ahengi derhal bozar.¹⁶⁴

Örnek olarak Necm Suresindeki bir dizi ayeti ele alalım: أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ: "Gördünüz mü Lat ile uzzayı ve üçüncüsü olan diğer Menat'ı? 165" Eğer bu ayetler أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةِ الْآخَرَىٰ şeklinde denilseydi fâsıla uymazdı ve ahenk zarar görürdü. Eğer, أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةِ الْآخَرَىٰ denilseydi vezin bozulurdu.

Aynı şekil de, أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ تِلْكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَى, "Erkek sizinde, dişi O'nun (Allah'ın) öyle mi? işte bu, o taktirde haksız bir taksim."¹⁶⁶ Sözünde de eğer, أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ تِلْكَ قِسْمَةٌ ضِيزَى denilip "إِذَا" kelimesi hazf edilseydi o taktirde "إِذَا" kelimesi ile hâsıl olan ölçü bozulurdu. Görüldüğü gibi kelimeler cümledeki belirli bir yere konmuştur. Eğer onların konuldukları yer, öne alınmak veya geriye bırakılmak ve hazf edilmek suretiyle değiştirilseydi bu lafzi uyum ve özel vezin bozulmuş olurdu.¹⁶⁷

162. Ez-Zerkânî, *age.*, C.2, s.312, Muhammed A. Draz, *age.* s.125.

163. Suat Yıldırım, *age.* s. 129.

164. Seyit Kutub, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, s. 158, Ankara, 1969.

165. Necm, 53/19-20.

166. Necm, 53/21-22.

167. Mustafa Müslim, *Mebâhis fi'İ'cazi'l-Kur'an*, Dâru'l-Müslim, Riyad, 1996, s. 149-150.

Evet, Kur'an'daki her bir cümle ve her bir kelime en uygun siyakda zikredilmiştir. Ve her kelimenin geçtiği cümleye, ya manaca yada vezin ve kafiye açısından bir etkisi vardır. Kur'anda hiçbir zaid harf veya kelime yoktur. Bu konuyu ileride zaten işleyeceğiz.

Kur'an'ın lafızlarından tek bir kelime bile hafz edilip çıkarılacak olsa, ayetin manası ters yüz olabilir. Örnek olarak şu ayeti inceleyelim: وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ "Biz, seni ancak, alemlere rahmet olarak gönderdik"¹⁶⁸ Bu ayette eğer "إِلَّا" edatı hafz edilse ayetin manası ters yüz olur. Şöyle ki: وَمَا أَرْسَلْنَاكَ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ Biz, seni alemlere rahmet olarak göndermedik" Bu durumda ayetin manasıyla taban tabana zıt bir anlam ortaya çıkar.

a. Nüzul Açısından Ayet Bütünlüğü

Bazı temel kaynaklarda, ayetlerin parça parça inmiş olabileceği şeklinde bir yargı mevcuttur. Bu görüşü benimseyen bazı alimler, Kur'an'ın bazı ayetlerinin bir bölümünün önce, diğer bir bölümünün daha sonra nazil olduğunu illeri sürmüşlerdir. Tıpkı surelerin parça parça nazil olması gibi.

Bu görüş İmam-ı Şafii'nin de savunduğu "ayet bütünlüğü" ilkesine ters düşen bir görüştür. Her bir ayetin hem bir anlam bütünlüğü hem de lafız bütünlüğü vardır. Eğer ayetlerin parça parça indiğini kabul edecek olursak bu takdirde "bütünlük" ilkesinden bahsetmemiz anlamsız olur.

Yine eğer bir ayetin bir bölümü önce, diğer bir bölümü de sonradan nazil olmuş olsaydı, bu takdirde peygamberimizin(sav) sureler hakkındaki "şu ayeti şu surenin şu konudan bahseden yerine yazın" ifadesi gibi, ayetler hakkında da "şu cümleyi şu konudan bahseden şu ayetin yanına ekleyin" şeklinde bir ifadesinin de bulunması ve rivayet edilmesi gerekirdi. Çünkü sureler hakkında bu ifadeler yer almaktadır. Çünkü her bir surenin ayetleri parça parça indi Oysa hiçbir tefsir kaynağında veya hadis kaynağında Peygamberimizin (sav)"şu cümleyi şu ayetin yanına ekleyin" şeklinde bir sözünde bahsedilmemektedir. Demek ki ayetler bir bütün olarak nazil oldu.

Konuyu şimdi detaylıca, delillerine dayandırarak inceleyelim. Öncelikle ayetin parça parça indiği hakkındaki Buhari'de gecen rivayetleri değerlendirelim.

¹⁶⁸. Enbiya, 21/107.

Buhari'nin el-camiu's-sahih adlı eserinde yer alan Bera bin Azib'in rivayetine göre,

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ
الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً

“Müminlerden-özür sahibi olanlardan başka-oturanlar ile malları ve canları ile Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah malları ve canları ile cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı...”¹⁶⁹ Ayeti nazıl olduğu zaman, Zeyd bin Sasit Mescide girip bu ayeti okudu. O sırada hazır bulunan alma ibn Ümmi Mektum, buna çok üzölmüş ve bundan böyle cihada katılacağına yemin etmişti. Bunun üzerine daha önce ayette geçmeyen غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ yani özür sahibi olanlardan başka” kısmı nazil oldu.

İmam-ı Şafii'ye göre ise, hiçbir ayet parça parça nazil olmaz çünkü, aksi durumda söz bölünmüş olur; sözün bölünmesi de Kur'an'a uymaz.¹⁷⁰

Ayetin parça parça nazil olmadığını savunan İmam-ı Şafinin görüşü bize göre de isabetli, doğru bir görüştür. Çünkü Buhari'de Nisa suresi 95. ayetiyle ilgili Muhammed Bin Yusuf, İsmail, Ebi İshak, Bera adlı raviler zinciriyle rivayet edilen diğeri bir Hadis-i Şerifte, “özür sahibi olanlardan başka” kısmını içermeyen Nisa:95. ayetinin yerine “özür sahibi olanlardan başka” kısmını da içeren, ilgili ayetin bir bütün olarak nazil olduğu ifade edilmektedir. Hadisi Şerifin tam metni şöyledir.: “Muhammed bin Yusuf'un İsrail'den, o da Ebi İshak'dan, Ebi İshak'da Berâ'dan rivayet ettiğine göre, Bera şöyle dedi: “müminlerden oturanlar eşit değildir.” Ayeti inince, Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: Bana falancayı çağırın. Çağrılan kişi yanında kağıt ve kalem olduğu halde geldi. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Müminlerden oturanlar ile Allah yolunda cihad edenler eşit değildir.” Ayetini yaz. Bu esnada Peygamberimizin arkasında İbni ümmü Mektum vardı. Dedi ki: Ya Resulullah! Ben özörlüyüm. Bunun üzerine önceki ayet metninin yerine “Müminlerden özörsüz olarak oturanlar ile, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler eşit değildir” ayeti nazil oldu.¹⁷¹

169. Nisa, 4/95.

170. Gıyasettin Arslan, *age.*, s. 150.

171. Ebu Abdillahi Muhammed b. İbrahim b. Muğire b. Berdzebe el-Buhari, *Sahihu'l-Buhari*, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul, ty. Tefsir, 18, C. 5-6, s. 183.

Buhari'nin rivayet ettiği bu hadisi ele aldığımızda, ayetin bir bütün olarak nazil olduğunu görürüz. Ayetin nüzulu ilgili iki farklı rivayetin var olmasına karşılık, “ayetin bütün olarak nazil olduğunu” ifade eden rivayeti tercih etmemizin bir takım mâkûl sebepleri vardır. Öncelikle bu ayet hakkında Buhari’de geçen “... bunun üzerine önceki ayet metninin yerine, (müminlerden özürsüz olarak oturan ile malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler eşit değildir) ayet metni nazil oldu”, ifadesi burada bir (nesh) olayının var olabileceğini çağrıştırıyor. Son gelen Nisa 95. ayet metni, önce inen Nisa 95. ayet metnini, hem lafzen hem de ma’nen (hüküm açısından) nesh ettiği düşünülebilir. Nesh olayındaki “خَيْرٌ = hayr” esprisini de dikkate aldığımızda, ikinci inen metin, birinci metni nesh edip, bir bütün olarak ayet nazil olmuştur. Bir ayetin tekrar inebileceği¹⁷² görüşünü savunan âlimlerin görüşlerini de göz önünde bulundurduğumuzda böyle bir kanaate varmamız daha da kolaylaşacaktır.

Bu bağlamda Şafii, ramazan orucunu emreden. “Kim (ramazanda) hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun..”¹⁷³ Ayetinin tefsirinde, iki ihtimal olduğunu söyler: 1- “Hasta ve yolcular, Ramazandan sonra tutamadıkları günler kadar iade orucu tutarlar” anlamı. 2- “Ya da bu hastalık ve yolculuk hallerinde ruhsat olarak ve sıkıntıya girmemeleri için oruç değil de iftar etmeleri gerektiği” ihtimali. Yani ayet hem kazaya, hem de ruhsata muhtemeldir. Şafii, burada oruç tutma ile iftar etme emrinin aynı ayetle varit olduğunu, ayetin hepsinin bir defada nazil olduğunu, buna muhalif görüş beyan eden hiç kimseyi hatırlamadığını söyleyerek, tezini savunmaya şöyle devam ediyor: “Aynı konudaki iki ayet, bir sure içinde bile bazen müteferrik ayrı ayrı nazıl olabilir; ancak tek ayet asla parça parça nazil olmaz. Çünkü ayet, anlam olarak tek bir kelimedir. Ve söz bir yerde kesilip, başka bir yerde devam etmez. Çünkü ayet, anlam bütünlüğüne sahiptir; parçalanmış sözde ise anlam bütünlüğü olmaz.” Ona göre bu konuda usulcüler – ihtilaf de etmemişlerdir. Şafii, ilk müfessir Hz. Peygamberin sünnetinin de bunu gösterdiğini onun

172. Nasr Hamid EbuZeyd, *age.*, s. 145.

173. Bakara, 2/185.

seferilikte bazen oruc tuttuğunu, bazende iftar ettiğini çeşitli hadislerle delillendirir.¹⁷⁴

Bir metnin dilsel ibaresi ile, ifade ettiği anlamı arasındaki ayrılmazlık ilişkisi, bilinen bir şeydir. Fakat, Kur'an alimleri, bir metnin (ayetin) Mekke dönemin de inmesi, onun şer'i ve fıkhi hükmünün ise daha sonra Medine döneminde tahakkuk etmesi şeklinde metnin, hükmünden önce inebileceği yönündeki varsayımlarından ötürü, zaman zaman metinle anlam arasındaki bu zorunlu eş zamanlılık ve birliktelik ilişkisini ortadan kaldırmışlardır. Yine onlar-bir önceki varsayımın mantıksal uzantısı olarak- Mekke döneminde hükmü inebileceğini, bu hükmü ifade eden metnin ise daha sonra Medine döneminde gelebileceğini farzetmişlerdir.¹⁷⁵

Evet yukarıdaki görüşü paylaşan alimlerin aksine, metinle hükmün eş zamanlı olarak indiğini; hükmün Mekke'de, metnin ise Medine döneminde inmesinin söz konusu olmayacağını savunan alimler ise bu görüşlerini isbat etmek için bazı ayetlerin parça parça indiğini; bir ayetin bir kısmının önce diğer kısmını ise sonradan indiğini savunmak zorunda kaldıkları kanaatindeyiz.

Alimlerin, metnin inişinin, hükmünden sonraya kalmasına dair serdettikleri örneklerin analizinden hareketle, onların içine düştüğü ve-daha önce belirtildiği gibi-öncekilerden gelen bütün rivayetleri eleştiri ve analize tâbi tutmaksızın kabul etmelerinden kaynaklanan yanılgıyı ortaya koymamız mümkündür. İlk örnek, bazı alimlerin, iniş sebebine dayanarak Medeni olduğu kanaatine vardığı "teyemmüm" ayetidir. Bu kanaat, namazın Mekke'de farz kılındığı gerçeğiyle kesin bir biçimde çelişir. Ayet şöyledir: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ "Ey inananlar! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz kendinizi temizleyin. Ama eğer hasta iseniz yahut seyahatteyseniz yahut tâbii ihtiyacınızı gidermişseniz veyahut bir kadınla olmuşsanız ve su bulamıyorsanız, o zaman, temiz toprağa ellerinizi sürün ve onunla yüzünüzü ve

174. Gıyasettin Arslan, *age.*, s.150.

175. Nasr Hâmd Zeyd Ebû, *age.* s. 118-119.

kollarınızı hafifçe ovun. Allah sizi zora koşmak istemez; ama sizi tertemiz kılmak ve nimetlerinin tamamını size bahşetmek ister ki şükredenlerden olasınız.”¹⁷⁶

Ayetin iniş sebebi ise şu şekilde nakledilmektedir. Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: “Medine'ye varmak üzereyken Beydâ bölgesinde gerdanlığım düşmüştü. (benim gerdanlığımın bulunup getirilmesi için durduğumuzda) Allah Resülü devesini çöktürdü ve aşağı indi. Biraz uyumak için başını göğsüme dayadı. Bu arada (babam) Ebu Bekir üzerime gelip beni şiddetle itti ve “insanları bir gerdanlık için bekletiyorsun,” dedi. Daha sonra Resulullah (s.a.v) uyandı. Namaz vakti gelmişti. Allah Resülü'suya bakındı fakat bulamadı. Bunun üzerine ayet indi.” Bu ayet icmâ ile Medenidir. Hâlbuki abdestin farz kılınması, namazla birlikte Mekke'de gerçekteşmiştir. İbn Abdil Berr şöyle der: “Megazi âlimlerinin tamamı şunu bilmektedir ki, Hz. Peygamber namaz farz kılındığı ilk günden beri namazı ancak abdestli olarak kılmıştır. Bunu ancak bilgisiz yada inatçı kimseler reddeder. Uygulaması daha önce mevcut olduğu halde abdest ayetinin inişindeki hikmet, bu farziyetin Kur'an'da yer alması içindir.” Bir başkası da şöyle demiştir: “abdestin farz kılınmasıyla birlikte ayetin ilk kısmının inmiş olması, kalan kısmın-teyemmümün-ise daha sonra inmesi de ihtimal dâhilindedir.” İmam-ı Suyûti bu görüşleri aktardıktan sonra şöyle der: “ben derim ki: ayetin medeni olduğu yönündeki icma bunu (ayetin parça parça indiği görüşünü) çürütür.”¹⁷⁷

İbni Hişam'ın Cebrail'in Hz. Peygambere namaz ve abdesti fiili olarak birlikte öğrettiğine dair naklettiği rivayetler, bu dini metne yönelik kapsamlı bir anlayış oluşturma noktasında son derece faydalı bilgiler ihtiva etmektedir. Zira Kur'an, ne namazın nasıl kılınacağını, ne kaç vakit olduğunu, ne rekatlarını ne de farz ve nafilelerinin belirlenmesini içermekte, sadece namazın farz olduğunu ve yerine getirilmesinin gerekliliğini özet bir biçimde ifade etmektedir. Bu tarz bir anlayışla metin, hükmünden sonra inmez; dahası, metin hükme bitişik ve onunla eş zamanlı iner. Bununla birlikte, tartışma konusu olan Maide suresinin 6. ayeti, abdes hakkında değil, teyemmüm hakkında bir nass'dır. Yani burada bizzat kastolunan abdest değildir. Dahası, abdest ayetin kendisine cevap olarak indiği

¹⁷⁶. Maide, 5/6.

¹⁷⁷. Nasr Hamid Ebu Zeyd, *age.*, s. 120.

durumun eksenini teşkil eden teyemmüm konusuna bir giriş kabilinden zikredilmiştir.¹⁷⁸

Evet, yukarıdaki misallerde ve açıklamalarda da görüldüğü gibi, “bir ayetin parça parça indiği” görüşü kesin bir delile dayanmayıp, ihtimal dahilinde kabul edilmiştir. Yani bu sadece bir yorumdur. İkinci önemli husus, sünnetin bir nass olduğunun göz önünde bulundurulmaması veya unutulmuş gözükmesi sanki peygamberin hüküm koyma yetkisi yokmuşçasına, sadece Kur’an’dan deliller sunulmaya çalışılıyor. Oysa İbn Hişam’ın naklettiği rivayetlerde, cebrail’in Hz. Peygambere namaz ve abdesti fiili olarak birlikte öğrettiği bilgisi yer alıyor. Zaten Kur’an’ın ifadesiyle de Hz. Peygamber “kendi hevasına göre konuşmaz onun konuştuğu şeyler o’na vahyolunan, vahiyden başka bir şey değildir.”¹⁷⁹ Öyleyse abdestle ilgili olan Maide suresi 6. ayetin Medine döneminde inmiş olması, abdestin daha önce Mekke döneminde nasıl alınacağını bilinmediği anlamına gelmez. Çünkü her ne kadar Mekki ayetlerde abdest konusu yer almasa bile, Cebrail (a.s) Hz. Muhammed’e (s.a.v) fiili olarak abdestin alınış şeklini öğretmişti. Ve Müslümanlarda bu bilgi doğrultusunda abdest alıp namazlarını kılıyorlardı. İşte bu bilgiyi göz önünde bulundurmayan bazı alimler Maide suresi 6. ayetin abdestle ilgili kısmının Mekke’de, geri kalan “teyemmümle” ilgili kısmının ise Medine’de nazil olduğunu var sayıp, ayetin parça parça indiği görüşüne varmışlardır.

Sonuç olarak bu konuyla ilgili şunu söylememiz gerekir: Hiçbir ayet parça parça inmemiştir. Her ayet bir bütün olarak inmiştir. İmam Şafii’nin ifadesiyle-r. “Ayet anlam olarak tek bir kelimadır. Ve söz bir yerde kesilip, başka bir yerde devam etmez.” Aksi takdirde Kur’an ayetlerinin anlam bütünlüğünden de bahsetmemiz mümkün olmaz.

b. Zaid Harf ve Kelime Bulunmaması Açısından Ayet Bütünlüğü

Kur’an-ı Kerim ayetlerini dikkatlice inceleyip araştırdığımızda, Kur’an’ın hiçbir cümlesinde, belirli bir anlamı ve gayesi bulunmayan tek bir kelimeye ve hatta edat ve harfe rastlamamız mümkün değildir. Her bir kelime ve harfin cümledeki anlamı ve gayesi tamamlamaya yönelik bir görevi vardır. Dolayısıyla

¹⁷⁸. Nasr Hamid Ebû Zeyd, *age.*, s. 120.

¹⁷⁹. Necm, 53/3-4.

Kur'an'da hiçbir zaid lafız bulunmamaktadır. En ufak bir birim bile bazen bir cümlelerin veya ayetin belkemiğini oluşturabilmektedir. Tıpkı bir atın ayağındaki nalın çivisi misali. Nasıl ki bir çivi bir nalı, bir nal bir atı, bir at bir komutanı, bir komutan bir orduyu, bir ordu ise bir milleti kurtarırsa; aynı şekilde bazen çivi misali, bir edat bir harfi bir harf bir ayetin manasını alt üst edebilecek düzeyde bir mana üstlenmiş olabilir. Kur'an'da zaid harf vardır diyenler, aslında etraflıca düşünüp araştırdıklarında her bir harfin cümleye kattığı ayrı bir mananın olduğunu göreceklardır.

“Kur'an'ın her cümlesinde, insanların gönüllerinin ilahi hidayete olan ihtiyacını giderecek miktarda açıklamayı ön gören bir maksat bulunur. Kur'an lafızları, hem israftan hem de taktirden (cimrilikten) uzak olarak, manayı tam ifâ edecek bir surettedir. Asli veya tamamlayıcı unsur noksan olmadığı gibi, garip bir fazlalık da bulunmaz. Bu iş kolay gibi görünürse de aslında Kur'an'dan başka kelimelerde gerçekleştiğine pek rastlanamaz. En belîğ bir edip bile “yeterli mana” için “yeterli lafız” kullanma hususunda “iki kuma arasında ki koca” gibidir. Birini hoşnut ettikçe öbürünü kızdırır. Az ve öz söylemek arzusu, mananın aleyhine işler, kelamı bilmece haline dönüştürür. Manayı etraflıca anlatmaya yönelse, sözün uzadığı görülür. Buda kelamın parlaklığını nisbeten giderir ve muhatap, asıl mana ile zaid manayı ayırt edemez duruma gelir. Edipler bazen dengeyi kurabilirlerse de, ekseriya bunu başaramazlar.

İsterseniz, Mushaf-ı Şerifi açınız. Kur'an'dan her hangi bir cümleyi alıp kelimelerini sayınız. Sonrada aynı uzunluktaki başka bir söz alıp mana yönünden bu sözleri, mana ve lafız ölçülerıyla muvâzene ediniz. Neticede şunu göreceksiniz: Kur'an lafzında atılacak hiçbir lafız bulunmadığı halde, diğerinde çıkarıldığı takdirde zarar vermeyecek kelimeler bulacaksınız.¹⁸⁰

Zerkani yukarıda Kur'an'ın lafızları yerli yerince ve ihtiyaç oranında kullandığını, israftan ve cimrilikten kaçınıp tam bir denge içinde kastettiği manayı uygun lafızlarla ifade ettiğini, hiçbir zaid lafzın bulunmadığını güzel bir şekilde ifade etti.

180. Ez-zerkani, *age.*, C. 2, s. 324-325; Muhammed A.Draz, *age.*, s. 136.

Şimdi Kur'an'daki her bir lafzın belirli bir mana için konduğunu ve zaid bir lafzın bulunmadığını bir örnekle açıklayalım. Bakara suresindeki şu cümleyi inceleyelim: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

5 4 3 2 1

“...Kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden infak ederler.”¹⁸¹ Bu cümledeki kelimelerin anlamı şöyledir: Kendilerini- 4, rızıklandırdığımız- 3, şeylerden- 2, Müttakiler – 1, infak ederler- 5. burada şunları tespit edeceğiz:

مِمَّا daki ba’ ziyyet ifade eden (مِنْ) (aslında (مِنْ مَّا) olup, idğam vaki olmuştur.) Malın tamamının değil, bir kısmının verileceğini, sadakaya muhtaç hale gelinecek kadarının verilmemesini bildirir.

(رَزَقْنَاهُمْ) daki هُمْ kelimesi (kendilerini), başkasınınkinden değil, kendi malından verilmesi gerektiğini bildirir.

رَزَقْنَا (rızıklandırdığımız) kelimesi, Malı Allah’ın malı bilip, verdiğini minnet etmemek gerekir. Burada “Rızıklandırdığımız” kelimesi, verenin Allah, kulun ise vasıta olduğunu gösterir.

Yardımanın makbul olması için ihtiyaç mahâlline (sahibine) verilmelidir. İnfak (يُنْفِقُونَ), “ihtiyaç gidermek için vermek” manasına gelir. Nitekim “zarûri ihtiyaç” demek olan “nafaka”, bu fiilin ismidir.

İnfak sadece mal ile değil, ilim ve fikirle, bedenlen yardım etmek de olabilir. Bunun için de umûmiyete delalet eden “ مَّا ” (şeyler), edatı kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi fazla olan hiçbir şey yok. Atılabilecek veya değiştirilebilecek hiçbir harf de yok. Bu kısa cümle, gramer esaslarına göre yardımın makbul olması için gerekli olan şartların hepsini toplamaktadır.

İbni Atiyye gibi bir büyük müfessir ihtisasın verdiği otorite ile şu neticeye ulaşmıştır: “Kur’an’dan bir lafız çıkarılacak olursa, bütün Arap lisanı alt üst edilse bile, onun yerini tutabilecek tek kelime bulunamaz.”

Kur’an üslubunun tartıldığı ince mizanı bilmeyenlerin etraflıca düşünmemekten veya acelecilikten dolayı “zâide”, (sözün gidişine uymayan fazla kelime) “, “tekid” dedikleri bazı lafızların, işin erbabının göstermiş oldukları manaları vardır.¹⁸²

181. Bakara, 2/3.

182. Suat Yıldırım, age., s. 135- 136; Başka örnekler için bkz. Zerkan-i, age., s. 327.

Evet, bir kelimada çıkarıldığı takdirde kelamın manasını hiçbir surette değiştirmeyecek bir lafız varsa, bu durum o kelam ve kelamın sahibi için bir kusurdur. Sözü gereksiz yere uzatmış olmaktan öte bir anlam taşımaz. Kur'an için: "onda zaid harf veya kelime var" demek, onun i'caz sırrını kavramamak demektir. Kainat kitabında anlamsız ve gayesiz hiçbir varlık yaratmayan Allah kendi Kelam kitabında anlamsız ve gayesiz unsurlara yer verir mi hiç? Kur'an'da geçen her harf edat veya kelimenin, ya manayı, yada hem mana hem de vezni tamamlamaya yönelik bir görevi vardır.

Örnek olarak şu ayeti inceleyelim: **الْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ** "Şimdi mi (iman ettin)? Halbuki daha önce isyan etmiştin ve bozgunculardan olmuştun" ¹⁸³ Firavun suda boğulurken: "... iman ettimki, İsrail oğullarının iman ettiğinden başka ilah yoktur. Ben de Müslümanlardanım, dedi." ¹⁸⁴ Fakat Allah, Firavunun son andaki imanını kabul etmeyip, "şimdimi(iman ettin)?" şeklindeki yukarıda geçen ayetin ifadesini kullandı. Bu ayette geçen **الْآنَ** zarfında, istifham meddi "ا" (elif) kullanılmıştır. Bazıları bu istifham meddini "zaid" bir şey sanabilir, fakat durum öyle değil. Buradaki istifhâm meddi, Firavunun imanının kabulüne mani olacak kadar çok uzun bir zaman ertelediğine delalet eder; zira o, aklını başına toplayacak olanın yaşayacağı kadar yaşamıştır.¹⁸⁵ Yani geçen bütün bu surede iman etmedin de "şimdimi iman ediyorsun" anlamını ifade eder.

Görüldüğü gibi, bırakın bir kelimenin veya edatın Kur'an'da zaid olarak kullanılmasını, bir istifham edatının medli (uzatmalı) olarak kullanılması bile çok derin anlamları ifade etmek için kullanılıyor.

Mustafa Sadık Rafii'nin de dediği gibi: "nahivcilerin zaid kelime addettikleri kelimelerde fazla değildir. Onların hem ahenkte, hem de manada yeri vardır. Bunlar irabda belki zaidir. Fakat (Kur'an) nazmında asla" ¹⁸⁶

Zaid lafız konusunda, Hamdi Yazır da şöyle der: "Kur'an'da manası bulunmayacak hiçbir kelime yoktur. Fakat manası pek derin olan kelimeler bulunduğu gibi bir kelime etrafında birçok manaların tezahüm ettiği ve bazı ifadelerin hepsi de sahih olmak üzere müteaddit vecihlerin, ihtimallerin içtima

¹⁸³. Yunus, 10/91.

¹⁸⁴. Yunus, 10/90.

¹⁸⁵. Muhammed A.Dıraz, **age**. s. 172.

¹⁸⁶. Osma Keskinoglu, **age**., s. 199.

ettiği yerlerde çoktur ki bunlar tefsir ve te'vile tevakkuf eder.”¹⁸⁷ Görüldüğü gibi Elmalılı'da Kur'an'da gereksiz hiçi bir lafzın kullanılmadığını belirtmektedir.

3. Ayette Lafız ve Mana Bütünlüğü

Her dil, varlıkların anlatımında ve adlandırılmasında kendine özgü duyguları kullanır. Her dilin kendine ait kaideleri, ses vurgusu ve bir anlatım tarzı vardır. Bir konu anlatılırken, nerelerde sesin kesileceğin, nerelerde vurgu yapılacağı, sözün başlangıç ve bitiş noktaları, o dile ait bilgileri ihtira eden yazılı eserlerde çoğunlukla mümkündür.

Denebilir ki, her dil birçok kavramı bizzat kendisi ortaya koyar. Seslerin tonu, harflerin seçilişi, manayı çoğu kere aynıyla aksettirir. Bunu kendi dilimizde gördüğümüz gibi, bahse konu olan Kur'an lafızlarında da görürüz. Türkçemizde serçe kelimesiyle karga kelimesini karşılaştırdığımızda, telaffuzdaki ses tonu, serçenin hafifliğini, karganın da serçeye nisbetle kabalığını gösterir gibidir. Kur'an kelimelerinde bu özellik, zaman zaman en mükemmel seviyeye ulaşır. Mesela, “عَلَّطُ شِدَادَ” / iri mi iri, çetin mi çetin”¹⁸⁸ ifadesinde birinci kelimedeki iki tane kalın sıfatlı harf, iki adet şiddet sıfatlı harf vardır. Her iki kelimenin oluşumunda kalın harfler ile şiddet harfleri Cehennemde görevli melekleri tasvir etmektedir.¹⁸⁹

İslam Dünyasında Kur'an üzerine yapılan araştırmalarda, Kur'an metni yorumlama sorununun bu metnin nasıl çalışılması, nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin sorularla iç içe ve bağlantılı olduğu unutuluyor. Kur'an'ın bir bölümü/suresi veya belgesinin/ayetinin nasıl – örneğin, sadece söz dizgesi düzeyinde kalıp zahir anlamıyla mı, yoksa sembolik olarak mı – anlaşılması gerektiği; doğru çözümleme ve doğru yorumlama sorununu da gündeme getirmektedir. Metin çözümleme faaliyetine birkaç yönden yaklaşılabılır: Çözümleme, kitap sahibinin niyetini keşfetmeye yönelik düşünülebileceği gibi, metnin anlamının okuyucuya göre şekillenmesi olarak da değerlendirilebilir. Bu arada bazıları da yazar ve okuyucuyu bir tarafa bırakıp sadece metnin üzerine

187. Elmalılı Hamdi Yazır, *age.*, C. 1, Mukaddime s. 14; Geniş bilgi için bkz. Ahmet Yüksel, **Dil Bilim Açısından Kur'an'da Zaid Harfler**, İslami Araştırmalar Dergisi C. 17, Sayı 3, 2004, s. 171-183.

188. Tahrir, 66/6.

189. Necati Tetik, **Ses ve Anlam İlişkisi**, YYÜİF., Kur'an ve Dil Sempozyumu, Bakanlar Matbaası, Erzurum 2001, s. 297.

yoğunlaşmayı savunabilir... Metin merkezli yaklaşım biçiminde metnin kendisi, araştırma için yeterli görülmektedir. Bu yaklaşım biçimini seçenlere göre, yazarın niyetiyle metnin anlamı arasında mantıki bir ilişki vardır. Metin sahibinin düşünce, duygu ve niyetleri, metinde seçip kullandığı kelimelerle bağlantılıdır. Bu nedenle, metin dışına çıkmamaya özen gösterilir.¹⁹⁰

Kur'an metnini yorumlamada "metin merkezli yaklaşım tarzının isabetli sonuçlara ulaştıracağı kanaatindeyiz. Gerçektende Kur'an-ı incelediğimizde, Allah'ın seçip kullandığı lafızlarla (söz), kastettiği mana arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu görürüz. Allah, ifade etmek istediği manaya en uygun olan lafzı seçerek Kelamını tanzim ediyor. Bu bağlamda Kur'an'ın i'cazı meselesi gündeme geliyor. Kur'an lafzıyla mı, manasıyla mı yoksa hem lafzı hem de manasıyla mı mucizedir? Kur'an'ın hem lafzının, hem de manasının mucize olduğunu savunan alimlerin görüşlerini benimsiyoruz.

el-Cabiri lafız-mana ilişkisi hakkında şu açıklamalara yer verir: Kelamcıların ilgisini lafız ve mana ilişkisi üzerine toplayan biricik eksen "te'vil" konusu değildi. Zira aynı bağlamda Kelamcıların, Belağatçıların hatta uzmanlıklarının farklılıklarına rağmen beyan bilginlerinin tümünün ilgisini çekmiş başka bir eksen daha vardı: "Kur'an'ın mucize oluşu (i'cazı)" yani Kur'an'ın lafzıyla mı, manasıyla mı, yoksa hem lafzı hem de manasıyla mı mucize olduğu problemi. Bu eksen üzerindeki araştırmalar beyanı araştırmalardaki iki farklı akımı birleştirmesi bakımından özellik arz eder. Bunlardan biri, öncelikle beyani söylemin yorumu ile ilgili kanun ve kaideleri koymak ile ilgilenen, diğeri de temelde söylemin fiilen üretilmesini esas alan bir akımdır. İşte Kur'an'ın mucizeliği meselesine bu şekilde her iki açıdan yaklaşılmasının bir sonucu olarak, beyani araştırmalarda, lafız-mana problematiği noktasında lafız ile mana arasındaki dikey ilişki düzeyinden (i'rab, delalet ve söz sahibinin kastı), söz terkipleri (cümle yapıları) ve mana kalıpları düzeyine, yani söylemin sistemiyle aklın sistemi arasındaki yatay ilişki düzeyine geçilmiştir.¹⁹¹

190. J.J.G. Junsen, **Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar**, Fecr Yay. Ankara, 1993, s.VIII-IX.

191. Muhammed Abid el-Cabiri, **Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı**, (Trc. Hasan Hacak) Kitapevi Yay., İstanbul, 1999, s. 97.

Peygamberimizin risaleti yıllarında İslam karşıtlarının Kur'an'a yönelttiği itirazlardan biri de Kur'an'ın insan sözü olduğu iddiasıydı. Bu iddia üzerine Kur'an, iddia sahipleri tarafından benzerinin ortaya konulmasını isteyerek meydan okumuştur. Bunun yapılamayışını ise iddia sahiplerinin acizliği olarak değerlendirmiş ve Kur'an'ın mucize oluşunun ve ilahi kaynaktan gelişinin tekidi olarak sunmuştur.

İslam fetihleri sona erip Arap – İslam devleti güç ve istikrar kazanınca, farklı dinlere mensup kişilerce, İslam toplumunda medeniyet sürtüşmeleri ve kültür savaşları yeniden başlayınca, Kur'an'ın icazı meselesi yeniden gündeme geldi... Böyle bir gelişme karşında başta kelmacılar olmak üzere tüm İslam mütefekkirlerinin bu karalamalara, Kur'an'ın mucize oluşunun dayanaklarını ortaya çıkararak karşı koymaya çalışmaları doğaldı. Bu noktada Mu'tezile, Kur'an'ın mucize oluşu meselesine, Arap olan olmayan herkesin kabul edilebileceği evrensel bir karakter kazandırmak istemiş ve bunu da Kur'an'ın i'cazını gaipten haber verme gibi mana ile alakalı – lafızla değil – durumlarla bağlantılandırarak açıklamıştır... Kur'an'ın i'cazı hakkındaki bu kelami yöntem beyani ekol içerisinde bile tepkilerin yükselmesine sebep oldu. Zira risalet günlerinden itibaren Kur'an sadece içerdiği manalar bakımından değil aynı zaman da hatta öncelikle fesahat ve belagatı yani nazmıyla mucize kabul ediliyordu.¹⁹²

Böylece Kur'an hem lafız hem de mana yönüyle mucize kabul edildiğine göre öyleyse Kur'an'ın lafzı ile manası arasında sıkı bir ilişkisinin bulunması gerekir. Allah, kullarına iletmek istediği mesajı mesajın anlamına en uygun ve onunla bir bütünlük arz eden lafızlarla ifade etmiştir. Bu durum, Kur'an'ın güzelliklerine güzellik katmıştır. Ve belki de bunun içindir ki, Arapça bilmeyen Müslüman güzel bir şekilde, kurallarına uygun olarak okunan Kur'an'ı dinlediğinde hüngür hüngür ağlayabiliyor ve Kur'an'ın kendi ifadesiyle "... Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, Allah'ın ayetleri okunduğunda imanları artar ve Rab'lerine tevekkül ederler."¹⁹³ İşte, lafız, manayı bir şekilde yansıttığı ve muciz, ilahı bir kelam olduğu için insanları etkileyebiliyor. Mesela Kıyamet sahnesinden

192. Muhammed Abid el-Cabiri, *age*. s. 97-98.

193. Enfal, 8/2.

bahseden ayetlerde Allah, öyle lafızları seçmiş ki, o lafızlar ses tonları ve vurgularıyla, sanki o dehşetli sahneleri canlandırıyor gibi oluyolar.

Kur'an'da üslup açısından en küçük ayrıntı bile çok önemlidir. Söz gelimi, cümlelerdeki bölmeler (fasıla) bunlardan biridir. Bu durum, sadece Kur'an'a özgüdür. Edebiyattaki seci ve kafiye bazen bununla karıştırılır. Kafiye şiirde bulunur. Kur'an'da asıl olan, kelimeler arasındaki armonidir. Kur'an'daki fasılalarda anlam, birinci planda tutulmuştur. Armoni ise tâbi güzelliği ile kendiliğinden gelir. Fasılların meydana getirdiği üstün ahenk, tenasüp ve insicam, zihinlerde ve gönüllerde derin bir tesir bırakır. Kuşkusuz bu durum, ses ve söz uygunluğu, anlam bütünlüğü ile sadece Kur'an'a özgü bir güzelliştir.¹⁹⁴

Kur'an, lafzı itibarıyla de mucizedir. Fakat asıl olan manadır. Lafızlar manayı ifade etmek için kullanılır. Bu yüzden Rummani, seci ile fasıla arasındaki ayrım bağlamında şunları söyler: Kur'an'da seci olduğu söylenemez. Zira fasıla ile seci arasında önemli bir fark vardır. Fasıla, ayetlerin son hecelerinde bulunan ve sözün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayan, birbirine benzer harflerdir. Fasıllar belagat, seciler ise kusurdur. Ayrıca fasılda lafızlar manaya, secide ise mana lafza tâbidir. Lafzın manaya öncelenişi, hikmetin muktezasına ters düşer. Çünkü hikmete mebni bir kelamdaki temel maksat anlamın ortaya konmasıdır. Bakıllani de aynı konuya dikkat çekerek Kur'an'da secinin bulunmadığını ifade ettikten sonra şöyle der: Kur'an'da lafız, manaya tâbidir. Bir ifadenin kendisinden kastedilen anlamı belirleyen lafızlardan oluşmasıyla, sadece manadan oluşması arasında fark vardır.¹⁹⁵

Evet, Kur'an lafzıyla manası arasında sıkı bir ilişki, üstün ahenk ve insicam bulunmakla birlikte asıl olan manadır. Lafızlar ikinci planda gelir. Bunu içindir ki İslam bilginleri seciyi Kur'an'dan nefyetmişler, bunun yerine “ fasıla” kavramını kullanmışlardır.

Bu noktada, Kur'an'ın dili kullanma tarzı çok önemli ve hakkı verilerek anlaşılmalıyı gerekli kılan bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Bir benzetme yapmak gerekirse, Kur'an'ın dili tıpkı şiirde olduğu gibi, öz ve biçim ayrışmazlığını esas alan bir mahiyet gösterir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse onun ifadelerinin muhtevasını ifadelerin kendilerinden ayırmak

¹⁹⁴. Necati Tetik, *age*. s. 298.

¹⁹⁵. Mustafa Öztürk, *age*., s. 106-107.

mümkün değildir. Kur'an'ın kelimelerinin, takdim, tehir, şeklinde bile olsa her hangi bir değişikliğe tâbi tutulması onun bütün anlam, işlev ve hatta muhtevasını değişmesine yol açabilir. Kur'an'ın anlamını söyleyişinden soyutlayarak anlamaya çalışmak, onun düz bir metin gibi okumakla aynı anlama gelir. Çünkü Kur'an, kelimeleri felsefi veya bilimsel bir incelemede olduğundan çok farklı bir şekilde istihdam eder. Tıpkı şiirsel dil ile söylemde olduğu gibi, belli bir ayetin o şekilde tertib ve ifade edilmesi o ayetin anlamının gerçek bir parçası dahi olabilir. Burada biçimin bağlı bulunduğu ilişkiler açısından, bizim ne tür ya da hangi duygu, durum alış ve hatta kavrayış düzeyimize hitap ettiğinin kesinlikle göz önünde bulundurulması gerekir. İşte bu bakımdan, Kur'an'ın nazminin gereği gibi anlaşılması gerekmektedir. Kur'an'ın özellikle bir nazım olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, onun söz ile birlikte ses ilede bütünleşen yönünün vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır.¹⁹⁶

İbn Raşık lafız ve mananın hangisinin daha üstün olduğu konusunda “ el – Umde” isimli eserinde özel bir bölüm ayırır: Burada baştan itibaren şunu ortaya koymaya çalışır: “Lafız beden; mana da onun ruhu gibidir. Lafzın mana ile ilişkisi, ruhun beden ile olan ilişkisine benzer. Beden zayıf olduğunda ruh da zayıf düşer, güç kazandığında ise o da güç kazanır. Bir mana, lafızdan kaynaklanan ve lafzın gerekenin aksine seçilmesi gibi bir sebep olmadan bozulmuş olmaz.”¹⁹⁷

Belagatçılar beyani işleyiş sürecinde, mana aleyhine lafzın önemini yüceltme noktasında “ rahat ve özgür davranmışlar” ve bunu “ Arapçaya özgü bir nitelik” olarak ortaya koymuşlardır. Bu noktada kendilerine genel referans çerçevesi olarak “Arap dilini” esas almışlardır. Belagatçıların bu tavrına karşılık Kur'an'ın mucizeliği konusuna yoğunlaşmış olan Kelamcılar ise aynı türden bir özgürlük ve rahatlığa sahip değildiler. Zira onların Kur'an metninde, lafız kadar işin mana yönüne de önem vermeleri gerekiyordu. Bundan dolayı onların, belagat ve beyan alanındaki faaliyet sürecinde lafız ve manaya aynı derecede bağlı kalarak, bu ikisi arasında bir uyum ve birbirini tamamlama ilişkisinin varlığını esas aldıklarını görüyoruz. Ebu Haşım el – Cubbai şöyle der: “Bir

¹⁹⁶. Turan Koç, **Kur'an Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi**, YYÜİF., Kur'an ve Dil Sempozyumu, Bakanlar Matbaası, Erzurum, 2001, s. 28.

¹⁹⁷. Muhammed Abid el – Cabiri, **age**. s102.

sözün fasih olması ancak, lafzının pürüzsüzlüğü, manasının güzelliği ve doğruluğu sebebiyledir. Burada her iki hususa dikkat etmek de önemlidir. Zira bir sözün eğer lafzı açık ve net olduğu halde, manası silik ve kısıtlı olursa bu söz fasih sayılmaz. O halde her iki bakımdan da gerekli özellikleri taşıması gerekir. Bir sözün fasihliği sadece belirli bir lafız kalıbının (nazımının) olması değildir. Zira nazımları yani söyleyiş üslupları farklı olduğu halde bir hatibin şairden daha fasih olması mümkündür.¹⁹⁸

Kur'an-ı Kerim belagat ve fesahat açısından mükemmel bir kitap olduğuna göre öyleyse onun hem lafzı açık ve net olmalı, hem de manası parlak ve eşsiz olmalıdır ki, öyledir. Bu durumda lafızla mana birbirine her hususta uyum sağlamalı.

Lafız-mana uygunluğu konusunda Mustafa Müslim şöyle der: Kur'an'ın açıklamak ve izah etmek istediği mana ile Kur'an lafızları arasında tam bir uygunluk gözetmek Kur'an'ın üslubundandır. Kur'an'da lafızlar tanzim edilirken, bazısı bazısına uygun olarak ve her bir lafız aynı maksada yönelik olarak dizilir. Eğer mana garib (bilinmeyen) ise bunu ifade eden lafız (söz) da garib gelir, eğer mana bilinen ve (halk arasında) kullanılan bir anlam ise lafızda buna uygun olarak bilinen bir kelime şeklinde gelir.¹⁹⁹

Kur'an'ın belagat ve fesahat yönünden etkileyiciği sadece sözcükleri seçişi yönünden değil, aynı zamanda onun seçtiği sözcükleri düzenleyiş tarzında da mükemmellik vardır. Her bir sözcüğü, en uygun yerine koymuştur.

Kur'an'ın söz sanatları dediğimiz belâğât ve fesahat yönünden büyüleyiciliği ve etkileyiciliğini sadece sözcüklerin seçilişine bağlamak son derece eksik ve hatta yanlış olur. Onun etkileyici özelliğini aynı zamanda sözcüklerin düzenlenişinde de aramak durumundayız. Kur'an'ın herhangi bir ayetinin söz diziminde yapılacak değişikliğin kastedilen anlamı değiştireceği veya ulaşılabilecek güzelliği azaltacağı açıkça ortada olan bir husustur. İşte bu yüzden, Arapları Kur'an'ı taklit etmekten acze düşüren şeyin belli bir edebiyat tarzının seçilmiş olması değil, onun hem söyleyiş hem de anlam bakımından mükemmellik arz eden fesahati olduğu söylenmiştir.²⁰⁰

198. Muhammed Abid el – Cabiri, **age.** s.103; Nasr Hamid Ebû Zeyd, **age.**, s. 191.

199. Mustafa Müslim, **age.**, s.143, Örnekler için bkz. 144-145; M. A. Draz, **age.**, s.143.

200. Turan Koç, **agm**,s.28.

Daha Hz. Peygamber (s.a.v) döneminden başlayarak sahabe ve ondan sonra gelen fukahâ, nassların lafzı ile maksat ve ruhu arasında bir denge kurmaya çalışmışlardır. Kimi lafzına ağırlık verirken, kimi de dengeyi özenle korumak istemişlerdir. Nitekim tamamen ruha itibarla lafzı ihmal eden bir diğer uç da eksik olmamıştır.

Nassların lafız ve ruhunu insanın beden ve ruhuna benzeten Ramazan el-Bûtî, nasıl ki, ruhun bekası için bedenın korunmasına ihtiyaç varsa, nassın ruhuna itibar için de lafzının korunmasına ihtiyaç vardır, der ve lafzın delalet ettiği mana iptal edilerek ruha itibar etmenin bir gaflet olduğuna dikkat çeker.²⁰¹

4. Ayetlerdeki Ses Mana Bütünlüğü

Kur'an ayetlerinin lafızlarıyla manası arasında bir bütünlük olduğu gibi, ses ve anlam (mana) arasında da aynı şekilde bir münasebet ve bütünlük vardır. Zaten Kur'an okunurken dinleyenlerin, manasını bilmedikleri bu ilahi Kelam karşısında kendilerini tutamayıp ağlamalarına ve etkilenmelerine vesile olan şeyde belki de bu ses ve mana bütünlüğüdür. Allah, Kelamında seçtiği lafızların, bir nevi ses tonuyla manasını ihsas ettirmeye çalışıyor.

Muhammed Draz, Arapların Kur'an için neden "obir şiirdir" demişler de hitabet veya daha başka bir şeydir, dememişlerdir, sorusunu cevaplarırken şu açıklamalarda bulunur.: Kur'an nazmında Arap kulağının ilk hissettiği taraf, ses nizamıdır. Hareke ve sukunların, kapalı ve açık hecelerin, dinleyenın şevkini tazelendirecek tarzda mütenevvi, med ve gunne harflerinin, tam bir rahatlamaya erişilecek olan müteakip fasılaya varmadan önce sesi terci etme ve insanı ara ara rahatlatma imkânı verecek tarzda ölçülü bir şekilde dağıtıldığı muhteşem bir ses nizamı...

M. Draz, okunan bir Kur'an'ı dinleyen kişinin karşılaşacağı şeyler hususunda ise şöyle der: Kur'an'ı dinlediğinizde musiki ve şiirin dinletmesi gibi, kendini dinleten bir nizam ve ahenk bulacaksınız; ama o ne musiki melodileri ne de şiir vezinleridir. Bununla beraber onda, ne şiirde ne de musikide bulamadığınız bir taraf bulacaksınız. O da şudur: Bir şiir kasidesi dinlersiniz,

²⁰¹. Mehmet Erdoğan, **İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi**, M.Ü.İFAV. Yay. İstanbul, 1990, s. 86; Bkz. Fahrettin Atar, **Fıkıh Usulü**, M.Ü. İFAV. Yay., İstanbul, 1988, s.28.

kasidedeki havanın monotonluğu, aynı ahenk ile size tekrar edildiğinde çok geçmeden size usanç vermeye başlar. Hâlbuki Kur'an'ı dinlerken bu monotonluk yoktur, devamlı surette değişen ve tazelenen sesler duyarsınız.²⁰²

Nihat Sami, tevhid akidesinin en şerefli abidesi olan Kur'an'ın musikisini ele alır; ve şöyle der: "Kur'an –ı Kerim, imana yalnız ifade değil, aynı zamanda seda vermiş, hem de derin bir ses, yüce bir musiki vermiş Lahuti bir lisanla terennüm etmiştir. Onun her ayeti, herhangi bir lisan cümlesinin üstünde, bir telkin mucizesi içinde ve bir musiki cümlesi halinde nazıl olmuştur. Bu söyleyişi sağlayan din, iman ve vicdan unsurlarının yüceliği yanında bir takım ses unsurları; Arapçanın büyük doyurucu kudretini en çok Kur'an-ı Kerimde gösteren, bir takım terennüm sırları vardır... Nihat Sami daha sonra bu bulgularına delil getirir: "Fetih suresinin ilk ayeti, **إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا** ahengindedir. Bu ayette önce bir fağfur kase tannanietini veren, ince "N" sesleridir; sonra bu sesleri, her hecesi yerden göğe yükseliyormuş gibi bir dil ve musiki mucizesiyle güzelleştiren, ince ve uzun "نَا" heceleridir. O kadar ki bu uzun hecelerden sonra söylenen ve onlarla ölçülmeyecek kadar kısa telaffuz edilen "لَكَ" heceleri, adeta uzun bir seslenişten sonra nefes almayı sağlamak için yer almış, gizli nefesler gibidir. Kur'an'ı musikiyi en üst seviyede anlayan Nihat Sami bu musikinin, aynı lafzın Türkçeye tercüme edilmesi halinde yok olacağını da beyan eder.²⁰³

Şimdi Kur'an'daki ses ve anlam ilişkisini bölümlere ayırarak örnekleriyle görelim. Konuyu dört ana başlıkta ele alacağız.²⁰⁴

a. Ayetleri Oluşturan Harflerin Ses ve Anlam İlişkisi

En'am suresi 125. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: **فَمَنْ يُّرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ** **صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُّرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَثَمًا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ** "Allah kime hidayet etmeyi dilerse, İslam'a onun göğsünü açar, gönlüne genişlik verir. Her kimi de sapıklığa bırakmak isterse, onun kalbini de öyle sıkıştırır ki, göğe çıkacakmış gibi zorlukta olur." Bu ayette "يَصْعَدُ" kelimesi harfi cerle kullanıldığı için, "güçlülükle çıkma söz konusudur. Kelimenin telaffuzunda da bir zorluk vardır. Çünkü kelimeyi oluşturan üç harfte de ısmat sıfatı vardır. İsmat, "susmak, susturulmak,

202. Muhammed A.Draz, **age.**, s.124.

203. Ahmet Bedir, **Yitik Masumiyet**, Merkür Yay., İstanbul, 2003, s. 201-202 .

204. Necati Tetik, **age.**, s. 298.

menetmek” anlamındadır. Görüldüğü gibi burada İzlak sıfatındaki akıcılık yoktur. Yani hem manada, hem de telaffuzda bir zorluk söz konusudur.²⁰⁵

b. Ayetlerin Tilavetinde Ses-Anlam İlişkisi

Kur’an tilavetinde lafzın mana ile olan ilişkisini ayet-i Kerimede de görmekteyiz. Tilaveti çok akıcı olan ayetler vardır. Zorlanılmadan kolay ve akıcı bir eda ile tilavet sürdürülür. Bazı ayetleri de okurken zorlandığımız hissederiz. Telaffuzun zorluğu, meselenin çetin oluşunu, beşerin takatini zorladığını apaçık beyan eder. Örnek olarak Abese suresinin 33. ayetini inceleyelim: **فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ** “Ama kulakları sağır eden gürültü (Kıyamet) geldiği vakit.”

Bu ayette kıyamet olayından bahsedilmekte, özellikle de kulakları sağır ettiği vurgulanmaktadır. Burada “Essâhha” kelimesi, kulakları sağır eden şiddetli gürültü demektir. Kelimenin telaffuzu görebildiğimiz kadar üç cihetten mana ile ahenk içindedir:

a. Evvela baştaki “Sad” harfinde ıslık manasına gelen safir sıfatı vardır. Bu harfte ayrıca, tefhim, ist’îlâ ve ıtbak sıfatları da bulunduğu ıslık anlamındaki safir sıfatıyla iyice kuvvet kazanmaktadır.²⁰⁶

b. “Essâhha” kelimesinde ikinci hususiyet, medd-i lazım kelime-i müsakkale oluşudur. Buda kıyamet olayının ağırlığını telaffuza taşımaktadır.

c. Üçüncü olarak da “Sad” harfi şeddelenmiş ve telaffuz oldukça ağırlık kazanmıştır.²⁰⁷

c. Kırâat Farklılıklarındaki Ses ve Anlam İlişkisi

Konu ile ilgili Tevbe suresinin 38. ayetini inceleyelim: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَعَّلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ قَلِيلٌ** “Ey insanlar! Size ne oldu ki, Allah yolunda topluca savaşa çıkın denildiği zaman, yere çakılıp kaldınız. Yoksa ahiretten vaz geçip dünya hayatına mı razı oldunuz. Fakat, ahretin yanında, dünya hayatının zevk ve faydası pek az bir şeydir.”

²⁰⁵. Necati Tetik, *agm.*, s.299.

²⁰⁶. İsmail Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri* M.Ü. İFAV. Yay., İstanbul, 1976, s. 213-214.

²⁰⁷. Necati Tetik, *agm.*, s. 300.

Bu ayette, dünya ile ahiret karşılaştırılması, telaffuz bakımından da dikkatleri celbeder. الدُّنْيَا kelimesi, idğam edilmeksizin bir elif miktarı ile okunur. Ayrıca, dünya kelimesinde idğam maalğanne yapılmaz. الْآخِرَةِ kelimesi ise, ilk hece yani “â” ile başlayan hece bir eliften beş elif miktarına kadar uzatılabilir.

Dünya ve ahiret kelimelerindeki tilavet (okunuş) kıraat vecihleri şu hususları bize ihsas ettirir.

a. Dünya kelimesinin kasr ile okunması (uzatmadan) dünyanın geçiciliğine yani ahirete nisbetle kısa bir zamanı ihtiva eder.

b. İdğam yapılmamakla, dünyaya yapışıp kalınamayacağını

c. Ahiret kelimesindeki ilk hecenin uzatılması ise, ahretin ebedi oluşuna birer işaret sayılmaktadır. Zaten, zikri geçen ayetin sonunda, dünya hayatı ve metanın ahirete nispetle çok az bir şey olduğu bildirilmektedir. Bu hüküm ayetin sonundaki “قَلِيلٌ (çok az bir şey)” kelimesiyle ifade edilmiştir.²⁰⁸

d. Tecvid Kaidelerindeki Ses ve Anlam İlişkisi

Lafzın mana ile kurduğu ahenk, tecvid kaidelerinin güzelce eda edilmesi ile daha iyi anlaşılacaktır. Güzel bir hatibi dinlediğimizde, konuya kendimizi daha iyi verme imkanı buluruz. Çok iyi hazırlanmış bir hitabeyi, beceriksiz birinden dinlediğimizde ise sıkılırız. Tecvid kaidelerini yerine getirmeyen, gereksiz yere bağırarak okuyan, uygunsuz yerde vakıf ve ibtida (başlama) yapan bir okuyucu da, dinleyiciler üzerinde müsbet ve manevi bir havanın oluşmasına yardımcı olamaz.

Şimdi Meddi muttasıl ile mana arasındaki ahengi görelim: Nebe suresinin 31 ve 36. ayetleri arasında, müttakiler için cennette hazırlanmış nimetlerden bahsedilmektedir. Bu nimetler sayıldıktan sonra şöyle buyrulur: جَزَاءٌ مِنْ رَبِّكَ عَطَاءٌ (Bunlar) Rabbinden bir mükafat ve yeter bir bağış olarak (verilir).²⁰⁹ Ayetteki “bağış” kelimesi, madd-i muttasıl ile tilavet edilen “عَطَاءٌ” lafzıdır. Bağışın kasr vechi ile geçirilmediğini, med-i muttasıl ile temdid (uzatıldığı) edildiğini görmekteyiz. Bu uzatma; bağışın az ve kısa sureli olmadığını göstermektedir. Hem “جَزَاءٌ” hem de “عَطَاءٌ” kelimesi medd-i muttasıl ile okunmaktadır.²¹⁰ Konula

208. Necati Tetik, *agm.*, s. 303

209. Nebe, 78/36

210. Necati Tetik, *agm.*, s. 305

ilgili Meryem suresindeki şu ayeti inceleyelim : قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا “Rabbim, benim kemiklerim gevşedi baş ihtiyarlık aleviyle bembeyaz oldu...”²¹¹

Faraza burada yalnız “مِنِّي” kelimesini değiştirip: قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ مَنِّي الْعَظْمُ diyecek olursak, şiirin veznindeki bozukluk gibi bir bozukluk hissederiz. Zira “مِنِّي” fıkranın başındaki “إِنِّي” ile vezinlidir. Şöyle: “قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مَنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا”, “Dedi: Ey Rabbim!/Gerçekten benim/Yıprandı kemiğim/Tutuştı başımda/Bembeyaz ihtiyarlıkla...”

Burada öyle bir iç musiki vardır ki, izah edilemez. Bu musiki, tek lafzın dokusunda ve tek cümlelerin yapısındadır.²¹²

Evet, Kur'an bir şiir kitabı değildir, fakat kullandığı edebi sanatlar, ifade ettiği mana onu, şiirin çok üstünde bir makama oturtur. O, hem kullandığı lafızların melodisiyle hem de o lafızların manasıyla kendisine inansın inanmanın bütün insanları etkilemiştir.

Mesela فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ “Şimdi sen ne ile emrolunuyorsan (kafalarını çatlatırcasına) apaçık bildir. Müşriklere aldırış etme.”²¹³ Bu ayetteki “فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ” ifadesindeki “fe” harfinin “sad” ‘a tutturuluşu, “dal” harfinin “ayn” harfine vurulup çatlatılışı mana ahengiyle muazzam bir belagat ifade etmektedir. Onun içindir ki, bir bedevi bu ayeti işitince secdeye kapanmıştır. Kendisine “Müslüman mı oldun?” diye sorulunca “Yok, ben bu ayetin belagatına secde ediyorum” demişti.²¹⁴

Konuyla ilgili Suat Yıldırım şunları ifade eder. Fonetik hususiyet, ekseriya manaya da uygunluk gösterir. Mesela ölümden sonra dirilmeyi inkar edenlere karşı cidal ve tehdid temasının hakim olduğu “Kaf suresi” nde, diğer yerlerde rastlandığından çok daha fazla kaf, bâ, dâl, cim gibi kalkale harfleri bulunur. Mushaf sayfeleriyle iki sahife gibi az bir yerde fazlasıyla bulunan (kaf: 64, bâ:74, dal:53, cim:22 defa)bu tarrakalı kelimeler manalarıyla olduğu gibi sesleriyle de müşrikleri sustururlar.²¹⁵

211. Meryem, 19/4.

212. Abdullah Aymaz, **Kur'an'da Edebi Mucize**, Silm Matbaası., İzmir, 1983, s.91.

213. Hicr, 15/94.

214. Abdullah Aymaz, **age.** s.91.

215. Suat Yıldırım, **age.**, s.132.

Görüldüğü gibi Kur'an'ın sesi ile manası arasında da mükemmel bir ahenk vardır. Allah seçtiği kelimelerin lafzıyla da manaya kuvvet katmakta, onun duyguları harekete geçmesine yardımcı kılmaktadır.

Sabuni'nin şu açıklamasıyla konuyu neticelendirelim. Kur'an'ın üslubunun özellikleri konusunda şöyle der: Kur'an'ın lafızlarını bulundukları, düzen içinde bir düşünürsen, elbette o lafızların sarf ve luğatla ilgili harekeleri, müfret ve cümlelerin kuruluşunda harflerin fesahatını gerektirecek şekilde konulmuş olduklarını ve akıcı bir usluba sahip bulunduklarını göreceksin ve harflerin seslerle uzlaşarak mutlaka mûsiki düzen içinde birbiriyle yarıştıklarını göreceksin.²¹⁶

216. Muhammet Ali Sabun, *et-Tibyan fi ulumi'l-Kur'an*, s. 157.

SONUÇ

Araştırmacı Kur'an incelemeye başlamadan önce, onun okunan diğer kitaplardan farklı ve eşsiz bir kitap olduğunu aklından asla çıkarmamalıdır. Diğer kitapların aksine Kur'an edebi bir sıraya göre tertip edilmiş belirli konular hakkında bilgi, fikir ve tartışmaları ele almaz. Bu nedenle Kur'an'a yabancı olan bir kişi O'nu ilk defa okuduğunda bölümlere ve kısımlara ayrılmamış veya farklı konuların farklı bir şekilde ele alınmamış ve hayatın farklı yönleriyle ilgili emirlerin düzenli bir şekilde verilmemiş olduğunu görünce şaşkınlığa düşebilir. Kur'an'ın imanla ilgilendiğini, ahlaki direktifler verdiğini kanunlar koyduğunu, insanların İslam'a çağırdığını kafirleri uyardığını, tarihi olaylardan ibret dersleri verdiğini uyarılarda bulunduğunu, müjde verdiğini ve bunların hepsinin bir âhenk içinde sunulduğunu görür. Aynı konu farklı şekillerde tekrar edilir ve görünümde hiç ilgisi olmayan bir konu diğerini takip eder. Bazen hiç görünür bir sebep yokken, bir konunun ortasında başka bir konu anlatılır. Konuşmacı, hitaplar ve hitabın yönü hiçbir kurala uymaksızın sürekli değişir. Hiçbir yerde bölüm veya konuları ayıran bir başlık veya işaret yoktur. Tarihsel olaylar anlatılır; fakat anlatım tarih kitaplarından çok farklı bir şekilde ele alınır. İnsandan ve evrenden, tâbiat bilimlerinden farklı bir şekilde bahsedilir.

Bütün bu sebepten dolayı Kur'an'a yabancı bir okuyucu, kendi kitap anlayışına hiç benzemeyen bu tip şeylerle karşılaştığında; Kur'an'ın, ayetleri arasında hiçbir ilgi ve bağlantı veya konularında süreklilik bulunmayan bir kitap olduğunu düşünebilir. Kur'an'ın tüm sayfalarına yayılmış halde birbirine benzer konulardan oluştuğunu düşünüp bunu anlamakta zorluk çekebilir. Hatta anlamı çok açık olan ayetler bile, Kur'an'ın üslubunu bilmeyen okuyucuya anıldıkları çerçeve içinde anlamsız görünür.

Kur'an'ı iyice anlayabilmek için bu kitabın tâbiyatını, merkezi fikrini amaç ve hedefini bilmek gerekir. Okuyucu aynı zamanda O'nun üslubuna, kullandığı terimlere ve açıklama yaparken kullandığı usule yatkın olmalıdır. Kur'an'dan her hangi bir bölümü incelerken, o bölümün indirildiği zaman ve zemini de göz önünde bulundurarak siyak-sibak çerçevesinde değerlendirmeye tâbi tutmalıdır. En önemlisi de Kur'an'ı incelerken objektif davranmalı, ön yargılardan uzak

durulmalıdır. Kur'an'ın kendi düşünce ve görüşlerini onaylatmak yerine, Kuran'ın temel prensipleri doğrultusunda görüşlerine yön vermelidir.

İşte yukarıda sıraladığımız hususlar göz önünde bulundurularak Kur'an incelenirse hem O'nu anlamak kolaylaşır. Hem de sağlıklı sonuçlar elde edilir. Biz bu çalışmamız neticesinde şuna ulaştık: Kur'an, nüzûl açısından olaylara; tertip açısından da hikmete mebnidir. Bütün ayet ve sureler tevkifi yolla tertip edilmiştir. Onun için ayetler ele alınıp değerlendirilirken mutlaka ve mutlaka siyak ve sibakları göz önünde bulundurularak öylece mana verilmelidir. Bir ayetin, yer aldığı bağlamından koparılarak tefsir edilmesi çok büyük hatalara neden olabilir. Allah, ayetleri tertip ederken onların birbiriyle münasebetlerini göz önünde bulundurarak tertip etmiştir. Kelamullahda birbirleriyle ilgisiz sözler yan yana gelmez. Gerçekten de münasebet ilmiyle ilgilenen alimlerin eserleri incelendiğinde, ayetler arasında kurmuş oldukları irtibat o kadar harika ki, kişi o zaman Kur'an birimlerinin rastgele dizilmediğini daha da iyi anlıyor.

Ayetlerin anlamları bir bütün olduğu gibi lafızlarında da bir bütünlük vardır. Her manayı ifade eden lafız en güzel bir şekilde seçilmiş ve cümle içinde en uygun yerine konmuştur. Onun için Kur'an'ın bir kelimesini dahi öne veya arkaya almak suretiyle yapılacak en ufak bir değişiklik, manayı kısmen veya tamamen değiştirir.

Kur'an'ın lafızlarıyla manası arasında da mükemmel bir ilişki vardır. Bir benzetme yapmak gerekirse, Kur'an'ın dili, tıpkı şiirde olduğu gibi, öz ve biçim ayrılmazlığını esas alan bir mahiyet gösterir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, O'nun ifadelerinin muhtevasını ifadelerin kendilerinden ayırmak mümkün değildir. Kur'an kelimelerinin takdim, tehir, şeklinde bile olsa, herhangi bir değişikliğe tâbi tutulması onun bütün anlam, işlev hatta muhtevasının değişmesine yol açabilir. Kur'an'ın anlamını söyleyişinden soyutlayarak anlamaya çalışmak, onu düz bir metin gibi okumakla aynı anlama gelir. Çünkü Kur'an, kelimeleri felsefi ya da bilimsel bir incelemede olduğundan çok farklı bir şekilde istihdam eder. Tıpkı şiirsel dil ile söylem de olduğu gibi. Belli bir ayetin o şekilde tertip ve ifade edilmesi o ayetin anlamının gerçek bir parçası dahi olabilir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Vücudu meydana getiren ve ilk nazarda dağınık duran bir çok uzuv nasıl organik bütönlüğe mâni değillerse, bilakis ayrı ayrı bulundukları yerlerde olmaları organizmanın devamının şartı ise, Kur'an'daki çeşitli mevzuların arasına siyakla uyum sağlayacak şekilde, merkezi mananın serpiştirilmesi de canlılık veren rûhun, vücudun her yerine sirayet etmesi kabilindendir. Kur'an'a bu bakış acısıyla yönelmeyen araştırmacı o'nu gereği gibi algılayıp yorumlayamaz.

BİBLİYOGRAFYA

- Albayrak, Halis, **Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine (Kur'an'ın Kur'anla Tefsiri)**, Şûle Yay. İstanbul, 1993
- Alp, Talha Hakan, **İslami İlimlerin Orijinalliği Bağlamında Modernistlerin Usul-i Fıkıh Eleştirilerine Cevap**, www.darulhikme.org.tr/Makale
- Alusi, Şihabuddin Mahmud, **Ruhu'l - Meani fi Tefsiri'l - Kur'ani'l - Azim**, Daru İhyai't –Türasi'l – Arabi, Beyrut 1985
- Arslan, Gıyasettin, **İmam Şafi'nin Kur'an Okumaları**, Rağbet Yay., İstanbul, 2004.
- Atar, Fahrettin, **Fıkıh Usulü**, M. Ü. İFAV. Yay., İstanbul, 1988.
- Ateş, Ahmet, "Ayet", **MEB. İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1970.
- Aymaz, Abdullah, **Kur'an'da Edebi Mucize**, Silm Matbaası, İzmir, 1983.
- Bedir, Ahmet, **Yitik Masumiyet**, Merkür Yay., İstanbul, 2003.
- Beydavi, Kadi Nasruddin, **Enva'ru't – Tenzil ve Esraru't – Te'vil**, Darul – Fikr, Beyrut 1996.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri**, Bilmen Yay., İstanbul, trs.
- Buhari, Muhammed bin İsmail, **Sahihu'l-Buhari**, el-Mekdebetü'l İslamiyye, İstanbul. trs.
- Câbiri, Muhammed Âbid, **Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı**, Kitapevi Yay., Ankara, 1999.
- Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsir Usûlü**, TDV. Yay., Ank-1979.
- Cevdetpaşa, Ahmet, **Muhtasar Kur'an Tarihi**, Hamaloğlu Yay., İstanbul, 1985.
- Çetin Abdurrahman, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul, 1982.
- Doğan, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, Beyan Yay., İstanbul, 1989.
- Draz, Abdullah, **Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru**, (Trc. Salih Akdemir) Mim Yay., 1983 by
- **En Mühim Masaj Kur'an** (Trc. Suat Yıldırım), Işık Yay. İzmir, 1994

- Ebu Davud, Süleyman bin Eş'as es-Sicistani, **Sünen-ü Ebi Davud**, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- Ebu Zehra, Muhammed, **İslam'da Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhebler Tarihi**, Hisar Yay., İstanbul, 1983.
- Emiroğlu, H. Tahsin, **Esbab-ı Nüzül**, Elif Ofset, İstanbul, 1998
- Erdoğan, Mehmet, **İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi**, M.Ü. İFAV. Yay., İstanbul. 1990
- Fazlurrahman, **Ana Konularıyla Kur'an**, (Trc. Alpaslan Açıkgenç), Fecr Yay., Ankara, 1993.
- **İslam** (Trc. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın), Selçuk Yay., İstanbul, 1993.
- Faiz, Ahmet, **Fi Zilali'l-Kur'an'da Davet Yolu**, Seçkin Yay., bs. trs.
- Fırlı, Ethem Ruhi, **Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**, Selçuk Yay., Ankara, 1993
- Gezgin, Ali Galip, **Tefsirde Semantik Metod ve Kur'an'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi**, Ötüken Yay., İstanbul, 2002
- Güneş, Kamil, **İslami Düşüncenin Şekillenişinde Akıl ve Nass**, İnsan Yay., İstanbul, 2000
- Hamidullah, Muhammed, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, M.Ü.İFAV Yay., İstanbul, 1993
- Hanefi, Hasan, **İslami İlimlere Giriş**, (çev. Muharrem Tan), İnsan Yay., İstanbul, 2000
- Havva, Said, **el-Esas fi't-Tefsir** (Trc. M. Beşir Eryarsoy), Şamil Yay., İstanbul, 1989.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah bin Müslim, **Hadis Mudafaası (Te'vil'ü Muhtelifi'l-Hadis)**, (Trc. Hayri Kırbaoğlu), Kayıhan Yay. , İstanbul, 1989.
- İbn Kesir Ebû'l-Fida İsmail, **Muhtasar Tefsiru ibn Kesir**, (Thk: M. Ali Sabuni) Dersaadet, trs. , by.
- İbn Manzur, Cemaluddin, **Lisanu'l – Arab**, Daru'l – Fikr, Beyrut. 1990
- İbrahim Mustafa (Heyet), **Mu'cemu'l – Vasit**, Çağrı Yay., İstanbul, 1989
- İzutsu, Toshihiko, **Kur'an'da Allah ve İnsan** (Trc. Süleyman Ateş), A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1975

- Junsen, J.J.G. , **Kur'an'a Bilimsel- Filolojik-pratik Yaklaşımlar**, Fecr Yay., Ankara, 1993
- Karaçam İsmail, **Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri**, M.Ü.İFAV. Yay., İstanbul,1996
- , **Kur'an-ı Kerimin Faziletleri ve Okunma Kaideleri**, M.Ü.İFAV. Yay., İstanbul, 1976
- Kardavi, Yusuf, **Nasıl Bir Kültür**, (Trc. Said Şimşek) Davet Yay. Konya. 1982
- Kasimi, Cemaleddin, **Tefsir İlminin Temel Meseleleri** (Trc. Sezai Özel), İz Yay., İstanbul, 1990
- Keskinoğlu, Osman, **Nuzûlünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri**, TDV. Yay., Ankara, 1989
- Koç, Turan, **Kur'an Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi**, YYÜİF. Kur'an ve Dil Sempozyumu, Bankalar Matbaası, Erzurum, 2001
- Koçyiğit, Talat, **Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar**, TDV. Yay., Ankara. 1998
- Kutub, Seyyid, **Kur'an'da Edebi Tasvir** (Trc. Süleyman Ateş), Ankara, 1969.
- Medkur, İbrahim, **Mu'cemu'l – Veciz**, Daru't – Tahrir, by. 1980
- Mevdudi, Ebu'l-Âla, **Tefhimu'l-Kur'an** (Trc. Komisyon), Risale Yay., İstanbul, 1997.
- **Meseleler ve Çözümler 3**, (Trc. Yusuf Karaca), Risale Yay., İstanbul, 1990.
- , **Kur'an'ı Anlamak İçin Temel Prensipler** (Trc. Mehmet Söylemez), Risale Yay., İstanbul, 1969
- Müslim, Mustafa, **Mebâhis fi İ'cazi'l-Kur'an**, Daru'l-Müslim, Riyad 1996.
- Naci Muallim, **Lügat –i Naci**, Çağrı Yay., İstanbul, 1995
- Nasr Hamid, Ebu Zeyd, **İlahi Hitabın Tâbiatı**, (Trc. M. Emin Masalı), Kitâbiyat Yay. Ankara, 2001.
- Özsoy, Ömer, **Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın İfade Özellikleri**, 1. Kur'an Sempozyumu, Bilgi Vakfı Yay. , Ankara, 1994
- Öztürk, Mustafa, **Kur'an Dili ve Retoriği**, Kitâbiyat Yay., Ankara, 2002
- Öztürk, Yaşar Nuri, **Kur'an'ın Temel Kavramları**, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 1998

- Ragıb al – İsfehani, **Müfredatü Elfazi'l – Kur'an**, Daru's – Şamiyye, Beyrut 1997
- Razi, Fahreddin, **Tefsiru'l-Fahru'r-Razi**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995
- Rıza, Muhammed Reşid, **Tefsiru'l – Menar**; Daru'l – Kutubi'l – İlmiyye, Beyrut. 1999
- Sabûni, M. Ali, **Revâiü'l-Beyan Tefsiru Ayâti'l-Ahkam**, Dersaadet, İstanbul, 1995.
- **et-Tibyan fi Ulumi'l-Kur'an**, Dersaadet, trs.
- , **Safvetü't-Tefasir** (Trc. Nedim Yılmaz-Sadrettin Gümüş), Ensar Yay., İstanbul, 1990.
- Sami, Şemseddin, **Kamus –u Turki**, Çağrı Yay., İstanbul, 2002
- Soysaldı, H. Mehmed, **Nûzulünden Günümüzde Kur'an ve Tefsir**, Fecr Yay., Ankara, 2001
- , **Kur'an'ı Anlama Metodolojisi**, Fecr Yay. Ankara, 2001.
- Subhi Salih, **Mebâhis fi Ulumi'l-Kur'an**, Dersaadet, İstanbul, trs.
- Suyuti, Celeleddin Abdulrahman Ebi Bekir, **Ed – Dürrü'l – Mensur Fi't – Tefsiri'l – Me'sur**, Daru'l – Kutubi'l – İlmiyye, Beyrut. 2000
- **Kur'an İlimleri Ansiklopedisi**, (Trc. Sakıp Yıldız-H. Avni Çelik), Hikmet Neş., İstanbul, 1987
- , **Tefsiru'l-Celaleyn**, Daru'l-Kütubu'l-İlmiye, Beyrut, trs.
- Şafii, Muhammed bin İdris, **er-Risale** (Trc. Abdulkadir Şener-İbrahim Çalışkan), T.D.V. Yayınları, Ankara. 1997.
- Taberi; Ebi Ca'fer Muhammed bin Cerir, **Camiu'l – Beyan an Te'vili Ayi'l – Kur'an**, Daru'l Fikr, Beyrut 1995
- Tetik, Necati, **Ses ve Anlam İlişkisi Bakımından Kur'an ve Kıraat**, YYÜF Kur'an ve Dil Sempozyumu, Bakanlar Matbaası, Erzurum 2001
- Tuğlacı, Pars, **Okyanus Ansiklopedik Sözlük**, Pars Yay., İstanbul trs.
- Topaloğlu, Bekir, **Kelam İlimine Giriş**, Damla Yay. İstanbul, 1991.
- Turgut, Ali, **Tefsir Usulü ve Kaynakları**, M.Ü.İFAV.Yay., İstanbul, 1991
- Ünal, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yay., İstanbul, 1982
- Ünver, Mustafa, **Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü**, Sidre yay., Ankara, 1996

- Vehbi, Mehmet, **Hulasatü'l – Beyan fi Tefsiri'l – Kur'an**, Üç Dal Neş., İstanbul, 1967
- Watt, w. Montgomery, **Modern Dünyada İslam Vahyi** (Mehmet S. Aydın), Hülbe Yay. , Ankara, 1982
- Yağcı Cengiz, “Ayet”, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2000
- Yavuz Y. Şevki – Abdulrahman Çetin, “Ayet”, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dilli**, Eser Neş., 1971.
- Yıldırım, Suat, **Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neş., İstanbul, 1983
- Yüksel, Ahmet, **Dil Bilim Açısından Kur'an'da Zaid Harfler**, İslami Araştırmalar Dergisi, C. 17, Sayı 3, 2004
- Zemahşeri, Mahmud b. Ömer, **El – Keşşaf an Hakaiki't – Tenzil ve Uyuni'l Ekavil**, Daru İhyai't -Turası'l – Arabi, Beyrut 1997
- Zerkani, Muhammed Abdulazim, **Menâhilu'l-İrfân fi Ulûmi'l Kur'an**, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988.
- Zerkeşi, Bedruddin **el Burhan fi Ulumi'l-Kur'an**, Darut-Turas, Kahire 1987.
- Zeydan, Abdulkerim, **İslam Hukuna Giriş**, (Tcr. Ali Şafak) Sırdaş Yay., İstanbul, 1976
- Zuhayli, Vehbe, **Et – Tefsiru'l – Münir fi'l Akide ve's – Şeria ve'l Menhec**, Darul – Fikr, Dimeşk. 1991

ÖZGEÇMİŞ

21. 08. 1969 yılında Elazığ'da doğdu. İlköğrenimini Yurtbaşı beldesinde, orta ve lise öğrenimini Elazığ İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1988 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesin de öğrenime başladı. 1993 yılında Fakülteden mezun oldu. 1994 yılında Kahramanmaraş'a öğretmen olarak atandı. 1997 yılında Elazığ Fatih Lisesinde göreve başladı. 2002'de Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 'n de Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı (Tefsir Bilim Dalı) 'ında yüksek lisans eğitime başladı. "Kur'an'da Takva Kavramı" adlı seminer çalışmasının ardından "Ayet ve Ayet Bütünlüğü" adlı Yüksek Lisans Tezini hazırladı.